LOKALNA RAZVOJNA STRATEGIJA LAG-a „MOSLAVINA“ ZA RAZDOBLJE 2023. - 2027.

2. izmjena LRS, listopad 2025.

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
Podmjera 19.1. »Pripremna pomoć« – provedba tipa operacije 19.1.1. »Pripremna pomoć«
Mjera 19 »Potpora lokalnom razvoju u okviru inicijative LEADER
(CLLD – Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice)«
Lokalna akcijska grupa „Moslavina“

PROGRAM RURALNOG RAZVOJA 2014.-2020. (2021. i 2022.)
Udio sufinanciranja: 90% EU, 10% RH
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja

POPIS KRATICA

AGRONET	Elektronička aplikacija namijenjena za pomoć poljoprivrednim gospodarstvima i ostalim korisnicima u ostvarivanju prava na potpore u poljoprivredi
ARKOD	Sustav identifikacije zemljišnih parcela
APPRRR	Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
BBŽ	Bjelovarsko-bilogorska županija
CLLD	eng. *Community Led Local Development* - Lokalni razvoj vođen lokalnom zajednicom
DZS	Državni zavod za statistiku
EU	Europska unija
EPFRR	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
ESIF	Europski strukturni i investicijski fondovi
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
IKT	Informacijsko-komunikacijske tehnologije
IT	Informacijske tehnologije
JLS	Jedinica lokalne samouprave
LAG	Lokalna akcijska grupa
LEADER	Program Europske unije za razvoj ruralnih područja fran. *Liaison Entre Actions de Dévelopment de l'Economie Rurale*
LRS	Lokalna razvojna strategija
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
OCD	Organizacije civilnog društva
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
PRR	Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014. - 2020.
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
PP	Park prirode
RH	Republika Hrvatska
RA	Razvojna agencija
SMŽ	Sisačko-moslavačka županija
SOPG	Samoopskrbno poljoprivredno gospodarstvo
SP ZPP	Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023. - 2027.
TZ	Turistička zajednica
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika EU-a
ZŽ	Zagrebačka županija

SADRŽAJ

UVOD **5**

1. OPIS PODRUČJA KOJE OBUHVAĆA LRS **6**

1.1. Osnovne zemljopisne značajke područja LAG-a **6**

1.1.1. Područje LAG-a **6**

Slika 1: Karta LAG područja s vidljivim granicama JLS-ova u LAG-u 7

Slika 2: Karta položaja LAG-a na karti Republike Hrvatske 7

Tablica 1: Osnovni podaci o LAG-u 8

1.1.2. Geomorfološke i klimatske karakteristike na području LAG-a **8**

1.1.3. Kulturna, povijesna i prirodna baština na području LAG-a **9**

1.1.3.1. Kulturno-povijesna baština 9

Tablica 2: Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a 11

1.1.3.2. Prirodna baština na području LAG-a 12

Tablica 3: Zaštićeni prirodni lokaliteti na području LAG-a 12

Slika 3: Ekološka mreža Natura 2000 na području LAG-a 13

1.1.4. Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a **13**

Tablica 4: Komunalna infrastruktura na području LAG-a 15

1.1.5. Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a **15**

Tablica 5: Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a 16

1.2. Gospodarske značajke područja LAG-a **16**

Tablica 6: Osnovni razvojni pokazatelji područja LAG-a* 19

Tablica 7: Broj osoba zaposlenih u pravnim osobama po djelatnosti (NKD 2007) u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a 19

Tablica 8: Poduzetnici u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a 19

Tablica 9: Obrti u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a 19

Tablica 10: Struktura poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a 20

Tablica 11: Veličina poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a 20

Tablica 12: Poljoprivredne i šumske površine na području LAG-a 21

Tablica 13: Brojno stanje stoke na području LAG-a 21

Tablica 14: Dolasci turista i noćenja u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a 22

Tablica 15: Dobna struktura nezaposlenih na području LAG-a 22

Tablica 16: Dobna struktura zaposlenih na području LAG-a 23

1.3. Demografske značajke područja LAG-a **23**

Tablica 17: Natalitet, mortalitet i vitalni indeks na području LAG-a 24

Tablica 18: Obrazovna struktura stanovništva na području LAG-a* 25

2. REZULTATI PROVEDBE LRS U RAZDOBLJU 2014. – 2022. ..... **26**

Tablica 19: Rezultati provedbe LRS u razdoblju 2014. – 2022. i provedbe drugih projekata [stanje zaključno na dan 1. lipnja 2023.] 27

3. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS-a **29**

3.1. Opis partnerstva 29
Tablica 20: Članovi LAG-a 30
Tablica 21: Tijelo LAG-a nadležno za donošenje odluka koje su vezane za sadržaj i provedbu LRS 30
Tablica 22: Tijelo LAG-a nadležno za odabir projekata na LAG natječaju 30
3.2. Opis tijeka izrade LRS i sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi LRS 30
Tablica 23: Događaji i sudionici tijekom izrade LRS 31
4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA 32
4.1. Rezultati analize stanja područja na temelju SWOT analize 32
Tablica 24: SWOT analiza LAG-a 32
5. OPĆI CILJEVI, SPECIFIČNI CILJEVI I INTERVENCIJE LRS 35
5.1. Prikaz potreba područja LAG-a 35
Tablica 25: Potrebe područja LAG-a 38
5.2. Opis općih i specifičnih ciljeva LRS 39
Tablica 26: Opći i specifični ciljevi LRS 39
5.3. Opis intervencija LRS uključujući projekte suradnje 41
Tablica 27: Intervencije u LRS 41
Tablica 28: Projekti suradnje 44
Tablica 29: Opis intervencija 45
5.4. Opis procesa odabira projekata na natječajima LAG-a 60
5.5. Usklađenost LRS sa ZPP-om 61
Tablica 30: Usklađenost LRS sa SP ZPP 61
6. KAPACITET LAG-a ZA PROVEDBU LRS 62
6.1. Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbom LRS 62
Tablica 31: Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbu LRS 63
6.2. Opis praćenja (monitoringa) i procjene (evaluacije) provedbe LRS 64
Tablica 32: Plan pokazatelja – pokazatelji rezultata ZPP 65
7. FINANCIJSKI I AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS 67
7.1. Financijski plan provedbe LRS 67
Tablica 33: Financijski plan provedbe LRS 67
7.2. Akcijski plan provedbe LRS 68
Tablica 34: Akcijski plan provedbe LRS 68
PRILOZI 69
Prilog 1. Popis JLS i naselja na području LAG-a 69
Prilog 2. Zaštičena kulturno-povijesna baština 74
Prilog 3. Ekološka mreža NATURA 2000 78
Prilog 4. LITERATURA 79

UVOD

Lokalna akcijska grupa (LAG) „Moslavina“ osnovana je 23. ožujka 2012. godine. Jedan je od većih LAG-ova na području Republike Hrvatske i prostire se dijelovima tri županije.
LAG-ovi su originalan i važan dio pristupa LEADER, a svojim djelovanjem povezuju lokalne dionike iz sva tri sektora (javni, civilni i gospodarski). Svojim osnutkom i djelovanjem, LAG „Moslavina“ doprinosi jačanju kapaciteta lokalnih dionika te širenju LEADER/CLLD načela i metodologije u integralnom razvoju područja djelovanja uz međusektorsko povezivanje, jačanje kapaciteta, razmjenu iskustava, kao i javno zagovaranje interesa lokalnih dionika, predstavnika javnih i privatnih lokalnih socioekonomskih interesa. Svrha djelovanja LAG-a „Moslavina“ je unapređenje kvalitete života u prostoru područja djelovanja, poticanje interesnih skupina u donošenju odluka na lokalnoj razini, okupljanju i povezivanju dionika koji teže i djeluju u smjeru održivog i ujednačenog razvoja određenog područja. Područja djelovanja LAG-a odnose se na demokratsku političku kulturu, gospodarstvo, međunarodnu suradnju, obrazovanje, znanost i istraživanje te održivi razvoj. Glavni zadatak LAG-a je izrada lokalnih razvojnih strategija te usmjeravanje i praćenje njihove provedbe uključujući korištenje sredstava potpore.
Lokalna razvojna strategija (LRS) LAG-a „Moslavina“ osnovni je dokument integriranog teritorijalnog razvoja pod vodstvom zajednice LAG-a koji se provodi u svrhu ostvarenja cilja 5. Kohezijske politike Europske unije (EU) „Europa bliža građanima poticanjem održivog i integriranog razvoja svih vrsta područja i lokalnih inicijativa“ za programsko razdoblje 2021.-2027. Svrha LRS je i provedba programa LEADER/CLLD u okviru Strateškog plana Zajedničke poljoprivredne politike EU usmjerena integriranom razvoju ruralnih područja koji vodi lokalna zajednica u programskom razdoblju 2023.-2027. LRS sadrži osnovne smjernice za realizaciju razvojnih intervencija na lokalnoj razini putem projekata koji odgovaraju specifičnim razvojnim potrebama lokalne zajednice i koji, na najbolji način, doprinose integralnom i održivom razvoju područja LAG-a „Moslavina".
LRS je izrađena u skladu sa *Strateškim planom Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023. – 2027.* (SP ZPP), intervencijom 77.06 *Potpora LEADER/CLLD pristupu* te prema *Uputi za izradu intervencija* i *Obrascu za izradu lokalne razvojne strategije LAG-a za razdoblje 2023.-2027.*, dokumentima donesenim od strane Ministarstva poljoprivrede. Također, Lokalna razvojna strategija usklađena je sa *Planom razvoja Sisačko-moslavačke županije do 2027. godine, Planom razvoja Bjelovarsko-bilogorske županije 2022.-2027. godine, Planom razvoja Zagrebačke županije 2021.-2027. godine* te *Provedbenim programom razvoja turizma Sisačko-moslavačke županije za razdoblje 2022.-2025. godine, Strategijom turističkog razvoja Zagrebačke županije do 2025. godine* i *Master planom razvoja održivog turizma Bjelovarsko-bilogorske županije* (prosinac 2022.) kao i drugim relevantnim razvojnim dokumentima nadređene regionalne i nacionalne te EU razine.
U pripremi i izradi LRS ključnu ulogu imali su predstavnici dionika iz svih interesnih skupina – gospodarske, civilne i javne odnosno iz gospodarskog, javnog i civilnog sektora. Cijeli proces izrade LRS zasnovan je na partnerskom pristupu i na sedam načela LEADER-a. U provedbi konzultacija sa širokim krugom razvojnih dionika održane su interaktivne radionice, sastanci, konzultacije na kojima su razmijenjene razvojne potrebe kao i dosadašnja iskustva u potpori razvoju područja LAG-a. Za utvrđivanje fokusa intervencija, odnosno njihova obuhvata, provedena je anketa koja je ujedno bila podloga za definiranje razvojnih potreba. Skupština LAG-a „Moslavina“ je, nakon rasprave i usuglašavanja, na sjednici održanoj 13. rujna 2023. godine u Kutini, usvojila Lokalnu razvojnu strategiju LAG-a „Moslavina“ za programsko razdoblje 2023.-2027.

1. OPIS PODRUČJA KOJE OBUHVAĆA LOKALNA RAZVOJNA STARTEGIJA (LRS)

1.1. Osnovne zemljopisne značajke područja LAG-a

1.1.1. Područje LAG-a

Područje LAG-a „Moslavina“ obuhvaća najveći dio povijesne hrvatske regije Moslavina - to je mikroregija koja se nalazi na prijelazu iz središnje Hrvatske u Slavoniju. Područje LAG-a je administrativno podijeljeno u 3 županije: Sisačko-moslavačku (gradovi Kutina i Popovača, općine Lipovljani i Velika Ludina), Zagrebačku (grad Ivanić-Grad te općine Kloštar Ivanić, Dubrava i Križ) i Bjelovarsko-bilogorsku županiju (gradovi Garešnica i Čazma, općine Velika Trnovitica i Hercegovac). Područje LAG-a pripada statističkoj regiji Kontinentalna Hrvatska. Unutar LAG-a „Moslavina“ nalaze se 22 naselja od ukupno 23 naselja grada Kutine. Jedino naselje Janja Lipa nije unutar ovog LAG-a. S obzirom da Janja Lipa, prema Popisu stanovnika iz 2021. godine, ima 152 stanovnika ili 0,78% stanovništva grada Kutine, odnosno 0,18% stanovništva LAG područja i da kao takva nema veći značaj u smislu iskrivljavanja trendova i općih pokazatelja u ovoj Strategiji dati su podaci za cijelo područje grada Kutine (gdje zbog načina vođenja evidencije o različitim pokazateljima nije bilo moguće iskazati podatke na način da se podaci za naselje Janja Lipa isključe).

Površina LAG-a iznosi 1.765,86 km^2 što predstavlja 3,12% kopnenog teritorija RH te 15,71% teritorija Sisačko-moslavačke županije (prostorom JLS u okviru SMŽ), 15,88% Zagrebačke županije (prostorom JLS u ZŽ) i 21,90 % Bjelovarsko-bilogorske županije (prostorom JLS u BBŽ). LAG „Moslavina“ je 2011. godine imao je 95.688 stanovnika odnosno 2,23% stanovništva RH, dok se 2021. broj stanovnika smanjio za čak 13.216 osoba (-13,81% u odnosu na 2011.). U 2021. godini na području LAG-a živjelo je 82.472 stanovnika (2,13% stanovnika RH) odnosno 24,92% stanovnika SMŽ, 9,71% stanovnika ZŽ i 18,21% stanovnika BBŽ.
LAG karakterizira značajna depopulacija između dva popisa stanovnika, pa se uz broj stanovnika, u razdoblju između 2 popisa, značajno smanjio i broj kućanstava, čak za 3.266, odnosno -10,14%. U 2011. godini na području LAG-a živjelo je u 32.221 kućanstva u 196 naselja, dok je taj broj u 2021. godini smanjen na 28.955 kućanstava.
Gustoća stanovnika na području LAG-a u razdoblju od 2011. do 2021. se smanjila za čak 13,31%. Gustoća stanovnika LAG-a iznosi 43,77% i puno je manja od prosjeka RH (68,71%). Prosječna udaljenost naselja od administrativnog središta JLS je 6,04 km.
Sva ta smanjenja potvrđuju izraženu depopulaciju, ali i veliku ruralnost prostora.

Područje LAG-a „Moslavina“ prostire se na 1.765,86 km^2 zauzimajući 17,54% ukupne površine Zagrebačke, Bjelovarsko-bilogorske i Sisačko-moslavačke županije i obuhvaća 12 JLS. LAG na sjeveru graniči sa administrativnim područjem općina Gradec (ZŽ), Farkaševac (ZŽ), Štefanje (BBŽ), Ivanska (BBŽ), Berek (BBŽ), Nova Rača (BBŽ) te Velikim Grđevcem (BBŽ). Na istočnom dijelu graniči sa Grubišnim Poljem (BBŽ), Končanicom (BBŽ) i Dežanovcem (BBŽ). Na južnom dijelu LAG-a granica se proteže uz administrativna područja grada Novske (SMŽ), općinom Jasenovac (SMŽ), gradom Siskom (SMŽ), dok na zapadnom dijelu LAG graniči sa administrativnim područjem grada Vrbovca (ZŽ) te općina Brckovljani (ZŽ), Rugvica (ZŽ), Orle (ZŽ) i općinom Martinska Ves (SMŽ).

Slika 1: Karta LAG područja s vidljivim granicama JLS-ova u LAG-u

Izvor: *LAG „Moslavina“*

Slika 2: Karta položaja LAG-a na karti Republike Hrvatske

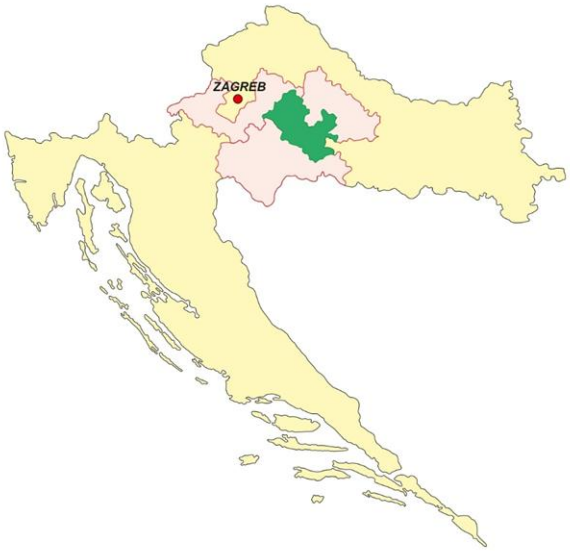

Izvor: *LAG „Moslavina“*

Tablica 1: Osnovni podaci o LAG-u

Osnovni statistički podaci o LAG-u						
Naziv JLS	Broj stanovnika u JLS	Naselja iz JLS u sastavu LAG-a	Broj stanovnika u naselju	Površina JLS km²	Gustoća stanovnika u JLS (stan/km²)	Broj kućanstava u JLS
Ivanić-Grad	12.982	19	*Navedeno u Prilogu 1.*	173,72	74,73	4.584
Dubrava	4.520	27		115,95	38,98	1.330
Kloštar Ivanić	5.523	11		77,61	71,16	1.530
Križ	6.098	16		118,54	51,44	2.200
Čazma	6.930	36		240,07	28,87	2.505
Garešnica	8.624	23		226,54	38,07	3.253
Hercegovac	1.910	5		50,73	37,67	694
Velika Trnovitica	1.091	8		60,80	17,94	365
Kutina*	19.449	22		276,24	70,41	7.134
Popovača	10.255	13		216,75	47,31	3.584
Lipovljani	2.807	4		108,70	25,82	978
Velika Ludina	2.283	12		100,21	22,78	798
Ukupno LAG	**82.472**	**196**		**1.765,86**	**43,77**	**28.955**
Osobna iskaznica LAG-a						
OIB	60897556678					
Adresa sjedišta	Tržna 8, 44 320 Kutina					
Adresa podružnica	n/p					
Kontakt telefon	044 633 655, 091 443 2010, 091 443 2011					
Kontakt e-mail	lag.moslavina@gmail.com, lag.moslavina12@gmail.com					
Mrežna stranica	http://lag-moslavina.hr					

Izvor: *Državni zavod za statistiku – osnovni statistički podaci o LAG-u (*Isključeno naselje Janja Lipa koja ima 152 stanovnika u 64 kućanstva)*

1.1.2. Geomorfološke i klimatske karakteristike na području LAG-a

Na brdsko-brežuljkastom području, u uvjetima humidne klime i zbog razvedenosti reljefa, razvila su se pretežno lesivirana tla. Na uravnjenom području dominiraju pseudogleji, a naglašene topogene depresije uvjetovale su razvoj euglejnih tala. Na širokom prostoru Moslavačke gore prostiru se kompleksi stijena paleozojske i mezozojske starosti predstavljeni kompleksima škriljavaca, granita, gnajsa i dolomita. Moslavačka gora je, kako je poznato, dio stare mase te po svom postanku spada u grupu "otočkih" zona u Panonskom prostoru. Nastala je lomljenjem i tektonskim gibanjima stare panonske mase. Moslavačko pobrđe dio je nekadašnjeg ravnjaka. U nedavnoj geološkoj prošlosti spuštanjem Ilovske zavale, tekućice su se usjekle u spomenuti ravnjak, formirajući tako raznolik i brežuljkast reljef. Današnji procesi mijenjanja i modeliranja reljefa znatno su usporeni zbog promijenjenih klimatskih prilika. Ipak u gornjim dijelovima dolina, ponegdje je ispiranje i usijecanje još uvijek znatno, dok u donjim dijelovima traje akumulacija rastresitog materijala. Zato su doline u tvrdim stijenama strmih strana i uske, a u donjim dijelovima, gdje su mekane stijene, široke, blagih strana ispunjene naplavinama. Zbog složene hidrografije šireg prostora Ilovske zavale, i slabog otjecanja glavnih tokova, doline većeg broja pritoka su praktično zatrpane naplavinama, slabo ocijedite, odnosno močvarne. Čazmanska i Ilovska nizina su otvorene prema Posavini kuda otječu i glavni riječni tokovi Česme i Ilove.

Vrijedna obradiva tla imaju relativno mala ograničenja za oraničnu biljnu proizvodnju. U ovu grupu tala mogu se uvrstiti lesivirana tla na zaravnima i vrlo blagim nagibima ispod 5%. Na ovim tlima vlaženje je minimalno i bez većeg zadržavanja vode u profilu. Fizička svojstva tla za vodu su uglavnom dobra. Zbog znatnog učešća praha i povećane zbijenosti tla u podoraničnom horizontu potrebno je podrivanje ili rastresanje. Tlo je pogodno za oraničnu biljnu proizvodnju. Deficit vlage se često javlja u ljetnim mjesecima. Uz navodnjavanje, redovite agrotehničke mjere i mjestimičnu rijetku drenažu, ova bi tla omogućila raznovrsnu, visoku i stabilnu proizvodnju. Ostala obradiva tla obuhvaćaju lesivirana i pseudoglejna obronačna tla sa nagibima iznad 5%, zatim duboke rigosole na lesolikim sedimentima i livadsko semiglejno tlo, te nešto lošija tla kao što su pseudoglej na zaravni i koluvij. Prema svojim fizičkim i kemijskim svojstvima obronačna lesivirana i pseudoglejna tla iziskuju relativno manji obim mjera zaštite od erozije, obradu paralelno sa izohipsama i mjestimično, na ravnim terenima, navodnjavanje iz malih akumulacija. U istom smjeru na velikim razmacima treba postaviti kolektorske drenove i u takvim uvjetima provoditi podrivanje tla uz gnojidbu. Površine na prevelikim nagibima mogu ponegdje dati pozitivne rezultate, s određenim kulturama, uz provedbu antierozivnih mjera u kombinaciji sa drenažom. Izvedeni sistem prema takvom konceptu npr. za vinogradarstvo u slivu Ilove već su dali odlične rezultate. Međutim, u postojećim uvjetima to su tla neiskoristiva u intenzivnoj poljoprivrednoj proizvodnji.

Jedna od glavnih prirodnih vrijednosti područja su **nalazišta nafte i zemnog plina,** a ubrajaju se u najstarija i najbogatija nalazišta u RH, ali se postojeće zalihe polako smanjuju.

Glavni i najveći vodotok na području Sisačko–moslavačke županije je rijeka Sava. Na formiranju obilježja prirodne osnove u Sisačkoj Posavini nesumnjivo

Naime upravo tu je glavno stjecište vodotoka. Sava teče središnjim dijelom područja i prima desne pritoke: Kupu s Glinom, Petrinčicom i Odrom, te Sunju i Unu. Lijevi pritoci su joj: Lonja-Strug sa Zelinom, Česmom, Garešnicom, Kutinom, Ilovom, Pakrom i Subockom. Najvažnije pritoke rijeke Save s lijeve strane su Ilova, Pakra, Česma, Stara Lonja, Trebež i Strug.

U nizinskom dijelu najznačajnije s prirodnog gledišta su šume hrasta lužnjaka (poznatijeg pod nazivom „slavonski hrast“) i običnoga graba te šume hrasta lužnjaka i graba s velikom žutilovkom. U području prigorja najrasprostranjenija je šuma hrasta kitnjaka i graba. U masivu Moslavačke gore pretežno su zastupljene šume hrasta kitnjaka i graba, a u jarcima i na strminama gorskih kosa i na sjevernim ekspozicijama pridolazi brdska šuma bukve.

Područje LAG-a „Moslavina“ karakterizira umjerena kontinentalna klima s toplim ljetima i umjereno hladnim zimama, sa sve manje snježnih padalina. Najviše padalina ima u kasno proljeće, rano ljeto i jesen, a najmanje u zimi i u rano proljeće. Podneblje cijele regije odlikuje se umjerenom vlažnošću s izrazitim, ali ne posebno dugim, hladnim razdobljem godine. Prosječna godišnja temperatura iznosi 11°C. Prosječna temperatura toplih razdoblja iznosi 22°C, dok je srednja temperatura hladnijih mjeseci između -3°C i 18°C, ovisno o nadmorskoj visini. Prosječan godišnji broj oblačnih dana 125 dana, dok ukupna prosječna godišnja količina oborina iznosi oko 900 mm. Godišnji broj sunčanih sati iznosi 1.800-2.000 sati. Prosječna godišnja relativna vlaga iznosi 78%, s variranjem između srednje i jako visoke tijekom godine.

1.1.3. Kulturna, povijesna i prirodna baština na području LAG-a

1.1.3.1. Kulturno-povijesna baština

Prvi tragovi naseljenosti Moslavine potječu iz kasnog neolitika i eneolitika. Iz tog doba potječu nalazi keramike (lokalitet Čret) iz doba lasinjske kulture. Na više mjesta u Moslavini nađeni su tragovi rimske kulture iz perioda 2.-5. st. pr. Kr. (Osekovo, Hercegovac, Kutina-Kutinska Lipa), iako Moslavina u to vrijeme nije imala značajnije gradsko naselje. Ime Kutina se prvi put spominje 10. studenoga 1256. godine u Povelji ugarsko-hrvatskoga kralja Bele IV. U kasnom srednjem vijeku pod imenom Kutina se podrazumijevalo područje što ga čini porječje rječice Kutine od njenog izvora pa do ušća u Trebež. Tijekom 15.st. stanje se u Moslavini pogoršava zbog turske

opasnosti. Centralni dio Moslavine, njezin istoimeni utvrđeni grad, nije dugo ostao pod turskom vlašću, a nakon poraza kod Siska, područje Moslavine od kraja 16.st. nije više toliko ugroženo od Turaka. Nakon protjerivanja Turaka, tijekom 17.st. postupno se vraćaju Hrvati u okolicu Čazme, Kutine i Garešnice, što se nastavlja i tijekom 18.st. U 19.st. doseljavaju se Mađari, Nijemci, Česi, Talijani i Židovi. Razmjerno mirne prilike bez ratova i stanoviti gospodarski napredak, kada se postupno javlja tržišni način proizvodnje, kao i pojava kukuruza i krumpira, pridonijeli su porastu pučanstva i doveli nove koloniste u Moslavinu. Tijekom 2. Svjetskog rata antifašističke snage uglavnom su opretirale u Moslavačkoj gori (Moslavački partizanski odred) i bili spona između Slavonije i Banovine te Bosne.

Na području LAG-a najviše je sačuvanih spomenika sakralne baštine. Zanimljivo je da se na području LAG-a nalazi, pod zaštitom kao pokretna materijalna dobra, 6 orgulja koje se nalaze u sakralnim objektima i koje su postavljane u periodu od 18. do 20. stoljeća.

Jedina građevina sačuvana do suvremenog doba, potječe iz srednjovjekovnog–zlatnog razdoblja **Čazme** (sjecišta putova iz Ugarske prema moru), velebna je Crkva sv. Marije Magdalene.

Povijesne znamenitosti općine **Dubrava** čine nekoliko sakralnih objekata. To su crkva Sv. Margarete, crkva Sv. Martina te kapela Ranjenog Isusa. Crkva Sv. Margarete je bila lijepa kasnogotička crkva, ali je teško stradala 1552. godine u turskim osvajanjima kad je uništeno i mjesto Dubrava. Obnovljena je krajem 16. st. Crkva je više puta pregrađivana i proširivana. Današnji je izgled s nadsvođenim svetištem i glavnim brodom dobila 1758.–1765.g.

Davna prošlost područja grada **Garešnice** čita se s nekoliko vrlo značajnih prapovijesnih lokaliteta s arheološkim materijalom tipičnim za doba te kulture sa šireg područja Hrvatske. Ti podaci upućuju na dug život kraja i prije imena Garešnica.

Hercegovac je smješten na području staroga, doturskog sela Crne Reke, udaljen tri kilometra od rijeke Ilove koja dijeli Moslavinu i Slavoniju. Dokaze o turskim aktivnostima na području Crne Reke pružila su arheološka nalazišta otkrivena u razdoblju između dva svjetska rata.

Župna crkva sv. Petra u **Ivanić-Gradu** dovršena je 1831. godine u kasnobaroknom stilu. Krajem prošlog stoljeća oko crkve je uređen park u stilu engleske parkovne arhitekture, a 1925.g. pred ulazom u crkvu podignut je spomenik 1000. godišnjici hrvatskog kraljevstva. Jedan od vrijednih spomenika jest i gradska vijećnica s grbom Grada iznad vrata, koji datira iz 1889. g.

Kloštranska Crkva Blažene Djevice Marije najznačajniji je spomenik sakralne arhitekture stare Ivanićke povijesti. Godina građenja nije pismeno označena, no smatra se da je to učinio između 1227. i 1242. zagrebački biskup Stjepan II. Babonić. U središtu Kloštra nalazi se seoski središnji zdenac sa zanimljivom nadzemnom arhitekturom. Izrađen je još za potrebe vojne granice. Zdenac je jedan od vrlo rijetkih povijesno–građevinskih spomenika te vrste u sjevernoj Hrvatskoj.

Crkva Uzvišenja sv. **Križa** jednobrodna je, barokizirana građevina, a spada među najbolje očuvane srednjovjekovne objekte srednje Hrvatske i spomenik je nulte kategorije. Na području općine Križ je 2012. godine pronađen arheološki sloj s antičkim materijalom na lokalitetu Sipćina. Arheološka iskopavanja ukazala su na građevinski kompleks iz perioda rimske vladavine, antičku vilu. Na području Općine Križ nalazi se Spomen dom Josipa Badalića i Spomen kuća operne pjevačice Milke Trnine. Crkva sv. Jovana u centru Križa izgrađena je za vrijeme Vojne krajine oko 1700 godine. Crkva ima vrijedne umjetnine (ikone i freske).

Crkva Sv. Marije Snježne u **Kutini** je najraskošniji objekt kasnobaroknog sakralnog umjetničkog nasljeđa u Moslavini. Niz tradicijskih kuća u Crkvenoj ulici u Kutini (u vlasništvu grada) obuhvaća cjelinu od pet okućnica, nanizanih uz cestu. Na njima su na tradicionalan način izgrađene stambene i gospodarske građevine koje su jedinstven primjer postojanja seoske cjeline u urbanom okruženju. Objekti su građeni hrastovim gredama i planjkama. Ova cjelina ima veliku kulturno-povijesnu, arhitektonsku, etnološku, dokumentarnu i ambijentalnu vrijednost.

U **Lipovljanima** je 1772.g. izgrađena lijepa barokna crkva sv. Josipa. Za Lipovljane se kaže da su Europa u malom, jer na prostoru te male općine u skladnom suživotu s većinskim Hrvatima živi čak 13 nacionalnih manjina. Poznata tradicionalna manifestacija Lipovljanski susreti najveća je manifestacija kulture i običaja nacionalnih manjina u Hrvatskoj.

Povijest na području grada **Popovače** počinje vrlo rano, prije 18 milijuna godina. O tome nam svjedoče paleontološki ostaci biljnog i životinjskog svijeta pronađeni u Gornjoj Jelenskoj. Prvi tragovi ljudskog života pronađeni su već u iskopinama datiranih iz prapovijesti i nastavljaju se kroz sva razdoblja do Rimljana. Blizina antičke Siscie pogodovala je razvoju života pa se, najvjerojatnije uz cestu koja je spajala Sisciu (Sisak) i Variannis (Kutina), nalazi veći kompleks rimske vile. Uz ovo nalazište u Osekovu, rimski arheološki materijal pronađen je i na drugim mjestima u općini (Donja Gračenica, Voloder).
Na području **Velike Ludine** od povijesnih znamenitosti važno je spomenuti staru utvrdu Košutgrad koja je slabo očuvana. U boljem je stanju srednjovjekovna građevina Jelengrad te ostaci franjevačkog samostana Podgađe.
U **Velikoj Trnovitici** spomenik nulte kategorije je crkva Sv. Martina, a u istoj se nalazi i jedna od najstarijih škola u županiji koja je za vrijeme Austro-Ugarske bila vojna škola.
Na području Ivanić-Grada kao nematerijalno kulturno dobro zaštićen je **opančarski obrt Kruh Vuk** jedan je od rijetkih tradicijskih obrta koji djeluje već četvrti naraštaj prenoseći znanje i umijeće izrade tradicijske obuće na nove generacije. Opanak, rukotvorina, sastavni je dio narodnih nošnji te je stoga važan u očuvanju hrvatske kulturne baštine. U čazmanskom naselju Gornji Miklouš zašićen je običaj čitanja Zapovijedi pod lipom, scenska igra temeljena na običaju koji seže u vrijeme vojno krajiških vladanja moslavačkim prostorom. Detaljan popis zaštićene kulturno-povijesne baštine naveden u Prilogu 2. Tablici 2.

Tablica 2: Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a

JLS	Vrsta kulturnog dobra						
	Nepokretno kulturno dobro				Pokretno kulturno dobro		Nematerijalno kulturno dobro
	Pojedinačno	Kulturno-povijesna cjelina	Kulturni krajolik	Arheologija	Pojedinačno	Zbirka	
Čazma	5	1	0	1	3	4	1
Dubrava	2	0	0	0	0	0	0
Garešnica	8	0	0	0	1	0	0
Hercegovac	0	0	0	0	0	0	0
Ivanić-Grad	10	1	0	0	0	0	1
Kloštar Ivanić	2	0	0	0	2	2	0
Križ	0	1	0	0	1	1	0
Kutina	9	0	0	5	1	2	0
Lipovljani	6	0	0	1	1	0	0
Popovača	8	0	0	2	2	3	0
Velika Ludina	3	0	0	0	0	1	0
Velika Trnovitica	1	0	0	0	0	1	0
Ukupno LAG	54 Navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	3 Navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	0 Navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	9 Navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	11 Navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	14 Navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.	2 Navedeno u Prilogu 2. Tablici 2.

Izvor: *Ministarstvo kulture i medija*

1.1.3.2. Prirodna baština na području LAG-a

Parkom prirode Lonjsko polje, ukupne površine 50.650 ha upravlja JUPP Lonjsko polje, provodeći temeljne dokumente potrebne za kvalitetnu zaštitu i korištenje prirodne baštine - Prostorni plan uređenja parka prirode Lonjsko polje te Plan upravljanja. Vrijednosti PP Lonjsko polje su brojne: nizinske poplavne šume, vlažni travnjaci, očuvane rijetke životinjske i biljne svojte, mrjestilište riba, tradicionalni sustav pašarenja, autohtone pasmine, autentična organizacija i tradicionalni sustav korištenja prostora, tipični krajobraz poplavnih riječnih dolina, autentična tradicijska drvena arhitektura te sačuvano bogatstvo nematerijalne kulturne baštine (pjesme, plesovi, običaji). Prirodna nizinska močvarna područja (poplavne zone) nalaze se s obje strane rijeke Save. Lonjsko Mokro i Poganovo polje dio su Parka prirode i prirodne poplavne retencije koje imaju važnu ulogu u sustavu obrane od poplave, a utjecajna zona Parka prirode temeljem podataka iz GIS-a, iznosi 130.360,00 ha. Područje podržava više od 2/3 hrvatske populacije ptica, 250 vrsta, od kojih se njih 138 gnijezdi u Lonjskom polju. Bijela roda (*Ciconia ciconia*) dostiže najuspješnije gniježđenje u svijetu, populacija žličarke (*Platalea leucorodia)* jedina je postojeća u aluvijalnom ekosustavu, a populacija kosca (*Crex crex*) naseljava, ovisno o dinamici poplavljivanja, i antropogena i prirodna staništa. Također je evidentirano 58 vrsta sisavaca, 16 vrsta vodozemaca, 10 vrsta gmazova i 27 vrsta riba. Lonjsko je polje ujedno i najveće mrjestilište riba u cijelom dunavskom porječju. To je najveće zaštićeno močvarno područje, ne samo u Hrvatskoj, već u cijelom Dunavskom porječju. Uvršten je u tzv. Ramsarski popis močvara koje su od međunarodnog značaja, osobito kao prebivalište ptica močvarica. Prema kriterijima direktive o pticama Europske unije, to područje pripada važnim područjima za ptice (Important Bird Areas - IBA).

Moslavačka gora je prepoznatljiva krajobrazna cjelina šireg područja Bjelovarsko-bilogorske i Sisačko-moslavačke županije velike krajobrazne, geološke i biološke raznolikosti te bogate kulturno-povijesne i tradicijske baštine. Moslavačka gora obrasla je gustim šumama bukve, hrasta kitnjaka, graba, kestena, crne johe i breze, a u nižim predjelima kultiviranim voćnjacima i vinogradima. Nađeni su fosilni nalazi praslona i nosoroga u rudniku bentonitske gline u Gornjoj Jelenskoj 1994. godine. Od rijetkih i ugroženih biljaka rastu zvjezdasti šaš (*Carex echinata*) i mirisavi dvolist. U vodotocima živi ugrožena riba bijeli klen (*Leuciscus cavedanus*), a od vodozemaca prisutni su pjegavi daždevnjak, smeđa šumska žaba i žuti mukač.

Značajni krajobraz grada Kutine, Ivanić-Grada i općine Kloštar-Ivanić su padine Moslavačke gore, PŠ Ciglenica, PŠ Djed, PŠ Trsište, PŠ Brunkovac, Šuma Marča na području Graberja Ivanićkog, krajolik uz vodotok rijeke Lonje, te prirodni krajobraz Šume Marča. Park šuma Veliki Jantak nalazi se u općini Križ. Spomenici parkovne kulture nalaze se u gradovima Kutina, Ivanić-Grad i općini Križ evidentirani kao: Trg kralja Tomislava; Park 56. Bojne; Park kod Doma zdravlja; Park Križ; Park Novoselec; te Park hrvatskih branitelja (detaljnije u Prilogu 2. Tablici 3).

Tablica 3: Zaštićeni prirodni lokaliteti na području LAG-a

Kategorija zaštite	Naziv	Površina u ha	Godišnja proglašenja	JLS-ovi u LAG-u na čijem području se nalazi
Park prirode	Lonjsko polje	15.185,17 ha	1990.	Popovača, Kutina, Lipovljani, Velika Ludina,
Regionalni park	Moslavačka gora	11.138,73 ha	2011.	Čazma, Garešnica, Kutina, Popovača, V. Ludina
Posebni rezervat	Varoški lug	897,03 ha	1982.	Kloštar Ivanić, Dubrava
	Varoški lug-šuma	62,49 ha	1988.	Dubrava
Ukupno LAG	2			

Izvor: *Bioportal, web portal informacijskog sustav zaštite prirode, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja*

Slika 3: Ekološka mreža Natura 2000 na području LAG-a (detaljnije u Prilogu 3.)

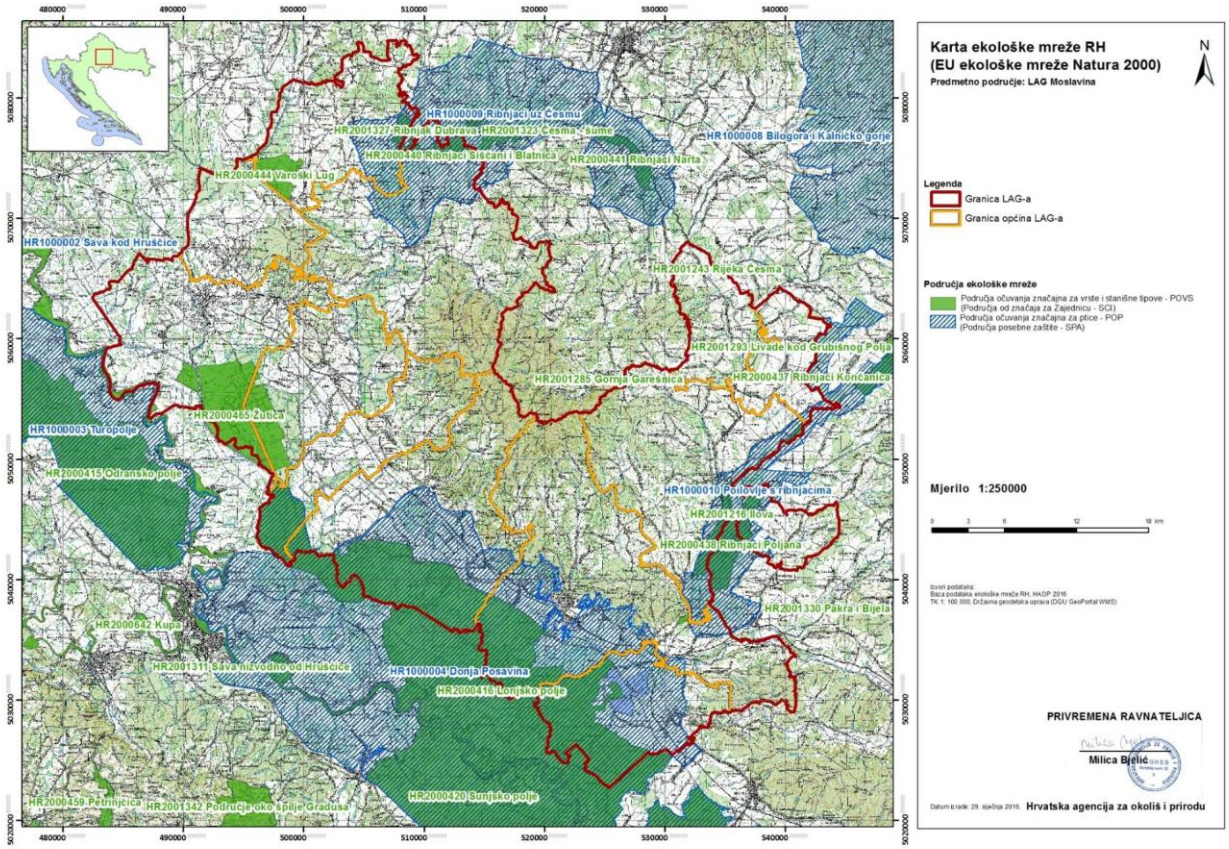

Izvor: *Bioportal, web portal informacijskog sustava zaštite prirode*

1.1.4. Stanje komunalne infrastrukture na području LAG-a

Područje LAG-a „Moslavina" vrlo je povoljno za život budući da je smješteno u prostoru Središnje Hrvatske, u neposrednoj blizini Zagreba. Prostorom LAG-a prolaze glavni **prometni pravci**, cestovni i željeznički, koji su ne samo od državnog, već i od međunarodnog značenja. Osim navedenog, prolaze i glavni infrastrukturni koridori i infrastrukturne instalacije koje povezuju središnji s istočnim dijelom Države.

Južnim rubom LAG-a prolazi autocesta Zagreb-Lipovac (A3) međunarodnog karaktera u dužini od 77 km. Također, važna prometnica je županijska cesta Ž-3131, koja područje grada Popovače, odnosno autocestu A3, povezuje s prometnicom D-26 na potezu Čazma - Garešnica. Ivanić-Grad se smjestio uz magistralnu prometnicu (autocestu A3) Zagreb - Lipovac, državnu cestu (D-43) Bjelovar – Ivanić-Grad, te regionalnu prometnicu i željezničku prometnicu Zagreb - Vinkovci. Dominantni prometni koridor općine Velika Ludina proteže se u smjeru zapad-istok duž županijske ceste Ž-3124 uz koju se razvija linearna konurbacija, koja obuhvaća potez Ivanić-Grad - Kutina - Novska - Nova Gradiška. Zbog povoljnog geoprometnog položaja veliki je tranzitni promet u pravcu zapad-istok županijskom cestom Ž-3124 te promet pravcem sjever-jug državnom cestom D-45. Obje ceste prolaze središtem Kutine što je dugoročno neodrživo.

U kontaktnom području brežuljaka Moslavačke gore i prisavske ravnice smješten je prometno infrastrukturni koridor: državna cesta D-4, željeznička pruga, županijska cesta Ž-3124, plinovodi, naftovodi i dalekovodi.

Sa 156 km državne ceste, 395 km županijske i 213 km lokalnih cesta osigurana je dobra povezanost gotovo svih naselja, međutim trebalo bi poboljšati tehničke elemente i kvalitetu pojedinih kolovoza. U najtežem stanju su nerazvrstane ceste, kojih ima čak 983 km od kojih su neke u potpunosti neuređene. Obzirom na sve veće mogućnosti sufinanciranja uređenja i izgradnje cestovnih kolosjeka, vidljivi su pomaci i u tom segmentu, a JLS-ovi rade na pripremanju

dokumentacije i planiraju prijavu na nacionalne i EU projekte, jer vlastita sredstva nisu dostatna za uređenje tolikih kilometara lokalnih i nerazvrstanih cesta.
Na području LAG-a ima 67,67 km željezničke pruge. Južni rub LAG-a tangira magistralna glavna pruga I. reda. Obzirom na državni i europski značaj ove pruge (predstavlja X. Europski prometni koridor), te vrlo loše stanje iste, predviđena je njezina preinaka za postizanje velikih brzina. Prijelazi preko kolosijeka nisu denivelirani osim u naselju Kutina u kojemu državna cesta D45 prelazi preko kolosijeka glavne magistralne željezničke pruge nadvožnjakom.

Vezano uz **električnu mrežu**, dobra je pokrivenost električnom energijom na području cijelog LAG-a, iako treba voditi računa o manjem broju naselja koja još nemaju u potpunosti dovršenu infrastruktru. Potrebno je više promicati korištenja OIE i EE u zgradarstvu, ali i gospodarskom sektoru, kako bi se poboljšali uvjeti života, ali i smanjili troškovi te potakle poduzetničke aktivnosti. Stoga se LAG mora više posvetiti promicanju elektroenergetske samoodrživosti.

Područje LAG-a je dobro **pokriveno fiksnim telefonskim linijama i mobilnom telefonijom**, i u posljednjih nekoliko godina, gotovo svi JLS-ovi su ulagali u telekomunikaciju, što je važno i za daljnji razvoj gospodarstva.

Sustavom **vodoopskrbe** obuhvaćeno je više od 75% kućanstava LAG-a, ali zastupljenost varira od JLS-a do JLS-a. Neki JLS imaju pokrivenost sustavima vodoopskrbe veću od 99% (Popovača, Križ) dok manji i izoliraniji JLS (Velika Trnovitica) ima vrlo malu pokrivenost. Sustavima vodoopskrbe upravljaju komunalna društva u vlasništvu JLS,a na području LAG-a ima 1.188 km vodovodne mreže. Dostatne količine pitke vode usklađene s razvojnim smjernicama područja mogu se ostvariti utvrđivanjem optimalne koncepcije dugoročnog razvoja vodoopskrbe koja se mora temeljiti na već izgrađenim sustavima dovoda vode iz lokalnih izvorišta. Ni postojeći vodovodni sustavi često nisu adekvatni, pa ima posla i na tom području. U suradnji s Hrvatskim vodama JLS kontinuirano ulažu i izrađuju dokumentaciju za unaprjeđenje sustava vodoopskrbe, te putem nacionalnih i EU sredstava grade nove kilometre vodno-komunalne infrastrukture.

Sustavi za odvodnju su slabo zastupljeni, sa tek 315 km kanalizacijske mreže, pa se na području LAG-a većinom koriste propusne septičke jame. Sustavom odvodnje upravljaju komunalna društva u vlasništvu JLS. Većina kućanstava u ruralnim naseljima LAG-a otpadne vode rješava sabirnim i septičkim jamama koje su ili propusne, pa se njihov sadržaj cijedi izravno u podzemlje i potencijalno ugrožava pitke vode, ili se njihov sadržaj povremeno ispumpava i nekontrolirano prazni na tlo, ili u neki vodotok. No stanje se polako popravlja, jer se u nekoliko većih JLS-ova putem projekata aglomeracije, rekonstruiraju dotrajale te grade nove kanalizacijske mreže, kao i pročišćavaći otpadnih voda, kojih na području LAG-a sada ima 7. Većina JLS-ova, priprema projekte za gradnju novih kanalizacijskih mreža i pročišćavača, tako da se u naredno vrijeme očekuje značajnije poboljšanje kvalitete stanovanja, a time i mogućnost boljeg i bržeg razvoja ovog ruralnog područja.

Zbrinjavanje komunalnog otpada je organizirano u svih 196 naselja, a u cilju provođenja razvrstavanja komunalnog otpada postavljeni su zeleni otoci u svim JLS. Na području LAG-a postoje 3 centra za gospodarenje otpadom. Značajan su problem „divlja“ odlagališta komunalnog otpada. Na području Kutine nalazi se veliko odlagalište tehnološkog otpada Petrokemije d.d. (odlagalište fosfogipsa) u neposrednoj blizini Parka prirode Lonjsko Polje. Ovaj otpad odlaže se na posebnoj deponiji izgrađenoj na rubu Lonjskog polja, na površini cca 167 ha, dubine oko 4 m.

Područjem LAG-a „Moslavina“ prolazi regionalni **plinovod** Janja Lipa-Piljenice i Kutina-Garešnica. Veći dio JLS-a s područja LAG-a je prekriveno plinskom mrežom (više od 1.280 km), uz izuzetak nekoliko manjih i udaljenijih naselja u pojedinim JLS-ima. Plin koji se dobavlja na područje LAG-a je prirodni zemni plin s preko 90% metana i 10% ostalih težih ugljikovodika.
Područje LAG-a je dobro pokriveno **poštanskim uredima** koji se nalaze u svim JLS, ali i većim naseljima. Na području LAG-a „Moslavina“ niz je uređenih **poslovnih zona** namijenjenih razvoju malog i srednjeg poduzetništva. Na području LAG **nema minski sumnjivih područja.**

Tablica 4: Komunalna infrastruktura na području LAG-a

Vrsta infrastrukture	Mjerna jedinica	Ukupno
Autocesta	Km	77,42
Državna cesta	Km	156,22
Županijska cesta	Km	395,23
Lokalna cesta	Km	213,47
Nerazvrstana cesta	Km	983,13
Željeznička pruga	Km	67,67
Biciklističke staze	Km	59,30
Međunarodne zračne luke	Broj	n/p
Ostale zračne luke	Broj	1
Morske luke	Broj	n/p
Riječne luke	Broj	n/p
Elektr. ener. kablovi	Km	1.328,00
Pokrivenost elektroničko-komunikacijske infrastrukture	% pokrivenosti EK infrastrukture – bakrena parica	99,33
	% pokrivenosti EK infrastrukture – svjetlovod	0,56
	% pokrivenosti EK infrastrukture – koaksijalni kabel	0,11
Plinovod	Km	1.280,68
Vodovod	Km	1.188,73
Kanalizacija	Km	315,10
Pročišćivači otpadnih voda	Broj	7
Centri za gospod. otpadom	Broj	3
Pretovarni centri	Broj	n/p

Izvor: *Jedinice lokalne samouprave jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.*

1.1.5. Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a

Područje LAG-a „Moslavina“ u većini JLS-ova ima zadovoljavajuću društvenu infrastrukturu. Iako još ima prostora za poboljšanja te uređenja i opremanja objekata društvene infrastrukture, u posljednjih je nekoliko godina vidljiv veliki pomak i ulaganja u isto (kroz potpore za energetsku obnovu, regionalni te ruralni razvoj). **Vrtiće** imaju sve JLS izuzev Velike Trnovitice, koja isti planira izgraditi. U svim JLS se nalaze **osnovne škole**, dok se **srednje škole** nalaze u Kutini (2), te po jedna u Ivanić-Gradu, Garešnici i Čazmi. Visoka poslovna škola Libertas ima u Kutini organiziran studij **poslovne ekonomije**, a Visoka škola Ivanić-Grad ima organiziran studij **fizioterapije**. **Pučko otvoreno učilište** imaju Ivanić-Grad, Kutina te Garešnica, a **muzeji** se nalaze u Kutini, Ivanić-Gradu i Čazmi. Na području LAG-a **primarna zdravstvena zaštita** je organizirana u svim JLS putem domova zdravlja i ambulanti, a svi JLS-i imaju ljekarne (privatne i/ili javne). **Specijalne bolnice** nalaze se u Ivanić-Gradu (bolnica za medicinsku rehabilitaciju – Naftalan, osnivač županija) te Popovači (neuropsihijatrijska bolnica, osnivač županija). Postoji problem s domovima **za starije i nemoćne,** ali je skrb za iste organizirana u privatnim domovima i kroz udomiteljstava putem kojih se zbrinjava velik broj korisnika. Palijativnu skrb organiziraju CZSS osim u Kutini gdje je organizira Zaklada Sandra Stojić.

Na području LAG-a „Moslavina“ **vatrogasna služba** je dobro ustrojena te je u funkciji 98 vatrogasnih domova i spremišta. Ova služba je od iznimne važnosti za područje zbog naftnih polja, petrokemijske industrije te državnih infrastrukturnih objekata (plinovodi, naftovodi, željeznica, autocesta) pa je potrebno kontinuirano ulagati u opremanje i održavanje vatrogasne službe (objekti, oprema, ljudstvo). Na području LAG-a razvijen je društveni život te je u funkciji **139 društvenih domova/kulturnih centara** koji se koriste u svim JLS. Iako još dio domova zahtjeva uređenje i opremanje, veliki broj istih je u zadnje vrijeme opremljen i uređen putem EU projekata.

Na području LAG-a nalazi se **79 objekta sportske infrastrukture**, od sportskih dvorana do različitih igrališta. Na području LAG-a „Moslavina“ uređene **tržnice** imaju Čazma, Ivanić-Grad, Kutina, Garešnica, Popovača i Križ.

Tablica 5: Stanje društvene infrastrukture na području LAG-a

Vrsta infrastrukture	Mjerna jedinica	Količina
Društveni/kulturni dom, dom za mlade	Broj	139
Kazališta	Broj	2
Kino dvorane	Broj	5
Knjižnice	Broj	11
Muzeji	Broj	3
Vatrogasni dom	Broj	98
Ambulanta	Broj	30
Dom zdravlja	Broj	9
Bolnica	Broj	2
Vrtići	Broj	20
Ostali predškolski objekti	Broj	2
Osnovne škole	Broj	20
Srednje škole	Broj	6
Sportske građevine (zatvorene) ne uključujući školske dvorane	Broj	15
Sportske građevine (otvorene)	Broj	64
Dom za nezbrinutu djecu	Broj	n/p
Dom za starije i nemoćne	Broj	19
Ustanove za rehabilitaciju ovisnika (koje ne spadaju pod bolnice)	Broj	n/p

Izvor: *Jedinice lokalne samouprave*

1.2. Gospodarske značajke područja LAG-a

Indeks razvijenosti predstavlja najbolji pokazatelj ukupnog razvoja lokalnih područja i ključan je pri planiranju strateškog razvoja. Pri izračunu indeksa razvijenosti koristi se: prosječni dohodak i izvorni prihod JLS po stanovniku, stopa nezaposlenosti, kretanje stanovništva i stopa obrazovanosti. Sukladno podacima iz Tablice 6., vidljivo je kako 8 JLS ima indeks razvijenosti ispod prosjeka RH, dok njih 4 ima indeks razvijenosti, a koji je veći od prosjeka RH. Vidljivo je da su razvijeniji JLS-ovi koji su u sastavu ZŽ, dok su najmanje razvijene JLS u sastavu BBŽ. Najveći broj JLS-ova je u IV. skupini indeksa razvijenosti. Najslabiji indeks razvijenosti ima Velika Trnovitica (93,95), a najveći indeks razvijenosti ima Ivanić-Grad (104,31).

Prosječni dohodak *per capita* područja LAG-a „Moslavina“ iznosi 24.255 kn i niži je od nacionalne vrijednosti navedenog pokazatelja za 25,65%. Najvišu razinu prosječnog dohotka *per capita* imaju gradovi Ivanić-Grad i Kutina, a najnižu najmanja općina u Moslavini, Velika Trnovitica. Stopa nezaposlenosti za područje LAG-a iznosi 0,19. Najmanje nezaposlenih imaju Ivanić-Grad i Dubrava, a najviše Općina Velika Trnovitica. Najveći udio obrazovnog stanovništva u radno aktivnoj populaciji na području LAG-a imaju gradovi Kutina i Ivanić-Grad, a najniži udio imaju općine Velika Trnovitica i Dubrava. Ukupno (opće) kretanje stanovništva prikazuje promjenu ukupnog broja stanovnika nekog područja, a rezultat je međudjelovanja prirodnog kretanja (razlike broja rođenih i umrlih) i društvenih zbivanja (migracija). Utvrđuje se popisima stanovništva, obično svakih deset godina. Prosječan indeks kretanja stanovništva na području LAG-a „Moslavina“ iznosi 91,22.

LAG „Moslavina“ karakterizira snažno razvijeno gospodarstvo nacionalnog značaja. Na području LAG-a nalaze se naftna polja i cjevovodi naftovoda međunarodnog i državnog značaja. Također

grad Kutina je centar petrokemijske industrije, ali ista nije stabilizirala svoje poslovanje u promijenjenim društvenim okolnostima. Petrokemija d.d. se nalazi u Registru hrvatskih izvoznika, a glavni proizvodi su joj ugljik, amonijak, gnojiva (UREA, KAN, NPK), vezivna sredstva za ljevaonice (inakol, bentoplast). Pokazatelji cijelog gospodarskog poslovanja značajno ovise o rezultatima poslovanja najvećeg poduzeća Petrokemije d.d., koja ima probleme vezane za ugovorene cijene plina, rad sa smanjenim kapacitetom i sl. Ostale značajne gospodarske grane su trgovina, prijevoz i skladištenje. Izvorni prihodi JLS stagniraju pa se iz istih ne može očekivati ni dovoljno financijskih sredstava koja se mogu ulagati u razvojne projekte i poboljšanje kvalitete života na području LAG-a. Zbog toga je buduće razvojne projekte potrebno planirati i sufinancirati putem nacionalnih i EU izvora.

Na području LAG-a „Moslavina“, u promatranom periodu, došlo je do manjeg povećanja broja zaposlenih u tvrtkama, kao i povećanja u broju tvrtki. U 2020. godini u 1.721 pravnoj osobi bilo je 19.915 zaposlenih, što je u prosjeku 11,6 zaposlenika po tvrtki. Najveći broj zaposlenih ima u prerađivačkoj industriji, čak 32,42%, zatim u trgovini 10,7% te u obrazovanju 9,5%. U posljednje tri godine je vidljiv porast zaposlenih u građevinskom sektoru, što je i razumljivo, zbog velikog broja intrastrukturnih projekata koji su u provedbi.

Iako je ukupan broj obrta, u odnosu na posljednjih 8 godina, znatno manji (2015. g. bilo 876 obrta, a 2018. g. samo 560 obrta), na području LAG-a je u posljednje tri godine vidljiv lagani porast broja obrta. Obrtnici su najviše registrirani za uslužne djelatnosti, poljodjelstvo, te prijevoz. Na području LAG-a nalazi se i 1 tradicijski obrt koji se nalazi u registru nematerijalnih kulturnih dobara Ministarstva kulture.

Na području LAG-a nalazi se 7.098 registriranih poljoprivrednika od kojih su najbrojnija poljoprivredna gospodarstva (PG) kojih ima 6.856 ili 96,59% od ukupnog broja PG. Iako ima manjih pomaka, još uvijek je veliki udio nositelja PG-a starijih od 65 godina, bez odgovarajuće stučne spreme. Važno je napomenuti kako je zadružni sustav na području LAG-a nerazvijen. Od aktivnih 9 zadruga većina ih je registrirana u sektoru poljop. i šumarstva koje ne zapošljavaju ni jednu osobu. U odnosu na ukupan broj PG-a čak 77% istih spada u skupinu malih poljoprivrednih gospodarstava, a samo 1,8% su veliki poljoprivrednici, čija je EVPG veća od 100.000 EUR.

Poljoprivreda i šumarstvo mogu i moraju biti, u promijenjenim gospodarskim okolnostima, resurs na kojem će se graditi prerađivačka industrija u sektoru prehrambene i drvno prerađivačke industrije koje su nisko profitabilne, ali vezuju mnogo radne snage. Također omogućuju korištenje postojećih prirodnih resursa. Prema dostupnim podacima na području LAG-a „Moslavina“ je više od 58 tisuća hektara poljoprivrednog zemljišta, dok je šumskog zemljišta više od 68 tisuća hektara. Poljoprivredno zemljište uglavnom je slabije kvalitete, a šumama u vlasništvu države upravljaju Hrvatske šume d.o.o. Najviše poljoprivrendnih površina imaju Garešnica i Popovača, dok su šumska područja najviše zastupljena u Kutini i Čazmi. Bonificikacija tala, melioracijama i arondacijama, mogla bi dati mnogo veće poticaje privrednom razvoju čitavog područja. Osnovna obilježja poljodjelstva jesu usitnjenost i rascjepkanost posjeda, te napuštanje površina, osobito onih na kojima nema uvjeta za intenzivnu proizvodnju. Moslavina je poznati vinogradarski kraj, iako s malim proizvodnim površinama, gdje uzgoj vinove loze datira još iz rimskog doba.

Od **autohtonih poljoprivrednih kultura** na moslavačkom području uzgaja se sorta vinove loze **škrlet** za proizvodnju bijelog vina za koju mnogi stručnjaci pretpostavljaju da je samonikla i autohtona sorta ovih krajeva. Proizvodnja je ograničena i zaštićena u skupini kvalitetnih vina te ima potencijal da se uvrsti u vrhunska vina. Druge autohtone sorte vinove loze koje se uzgajaju u moslavačkom kraja su moslavac te dišeća ranina bijela koja je tek ponegdje očuvana.

Na području PP Lonjsko polje obitava autohtona **turopoljska svinja** za koju je JUPP Lonjsko polje izradila uzgojni program sa ciljem očuvanja ove pasmine i njenog gospodarskog korištenja. Na području LAG-a nema zaštićenih proizvoda s oznakom zemljopisnog podrijetla ili oznakom izvornosti. Na području LAG-a nalazi se više **slatkovodnih ribnjaka** kojima upravlja više različitih trgovačkih društava, a uzgaja se prvenstveno šaran u poluintenzivnom uzgoju. Veličina

lovnog područja LAG-a prostire se na 125.153 ha, sa 30 lovozakupnika unutar 28 lovnih područja. Najčešće se lovi jelen, srnjak, divlja svinja, te sitna dlakava i pernata divljač.
Na području LAG-a najviše je površina pod ratarskim kulturama (kukuruz, soja, razne žitarice - zob, pšenica) te livadama i pašnjacima. Manje su površine pod voćarskim i povrćarskim kulturama te pod plemenitom lozom. Od voća se najviše uzgajaju jabuke, kruške i šljive, dok u povrtlarskim kulturama prednjači krumpir.
Na području LAG-a najviše se uzgajaju ovce, svinje i goveda, a u posljednje vrijeme povećava se i broj konja, uglavnom posavski i arapski kojih ima 2.823 komada. Na području LAG-a se povećava i broj uzgojene peradi. Na području PP Lonjsko polje još se može pronaći stoka, uglavnom goveda i konji, na tradicionalnom pašarenju. **Pčelarstvo** je značajan resurs moslavačkog kraja, jer na području LAG-a ima više od 160 registriranih pčelara, koji zajedno drže 16.664 pčelinjih zajednica. Iako je uglavnom zastupljen konvencionalni uzgoj pčela, povećava se broj PG-a koji se bave ekološkim uzgojem meda.
Na području LAG-a „Moslavina“ djeluju turističke zajednice u svim gradovima (Kutina, Čazma, Popovača, Ivanić-Grad). Na području Grada Garešnice, te općina Hercegovac i Velika Trnovitica djeluje Turistička zajednica Sjeverna Moslavina. Turistička zajednica postoji i na području Općine Lipovljani, dok kod ostalih općina nisu ustrojene turističke zajednice.
Turizam, za koji na području Moslavine još uvijek postoji veliki potencijal, lagano kreće u smjeru međusobnog povezivanja TZ-ova, prirodnih i kulturnih potencijala područja, stanovništva, poljoprivredene proizvodnje i smještajnih kapaciteta. Tome uvelike doprinosi i provedeni projekt LAG-a čiji je cilj brendiranje Moslavine kao jedinstvene turističke destinacije. Izgradnjom Prijamnog centra Repušnica i Posjetiteljskog centra Crna roda u Osekovu, otvoreni su službeni ulazi u PP Lonjsko polje s moslavačke strane, a velikim ulaganjima kroz projekte NATURA 2000 značajno je poboljšana turistička infrastruktura na području Garešnice, ali i Čazme, gdje je izgrađen prvi biološki bazen. Turizam se može još snažnije povezati s lokalnim tradicionalnim proizvodima, prvenstveno vezanim uz preradu mesa, mlijeka, kao i proizvodnju voća, kako bi se postigla još veća sinergija tih važnih gospodarskih sektora, osigurala diverzifikacija djelatnosti i ujednačen razvoj cjelokupnog prostora LAG-a i svih njegovih stanovnika. Sve to doprinjeti će produženju boravka turista na području LAG-a, te još boljem razvoju cjelog područja. U posljednje vrijeme LAG je pokrenuo inicijativu kojom bi Regionalni park Moslavačku goru prijavio za UNESCO zaštitu, a kako bi ista ostvarila status Geoparka. Na taj način stvorila bi se dodatna vrijednost područja, koja bi još jače doprinjela turističkom razvoju područja na dobrobit svih stanovnika regije Moslavine.
Stanje nezaposlenosti prema podacima HZZ-a početkom 2022. godine govori kako je na području LAG-a „Moslavina“ bilo 3.150 nezaposlenih osoba. Najugroženija su skupina žene, osobe mlađe od 29 godina, te popolacija starija od 50 godina, a koja još ne ispunjava uvjete za mirovinu. Otežatno je zapošljavanje i među skupinom osoba s invaluditetom, koje je također nužno uključiti u život zajednice. Broj nezaposlenih žena iznosi 1.691, odnosno 53,68%. Nezaposlenih osoba mlađih od 29 godina je 867 ili 27,52%, a broj nezaposlenih osoba starijih od 50 godina 1.129, odnosno čak 35,84%. Obrazovna struktura nezaposlenih je također loša jer najviše nezaposlenih osoba ima završenu samo osnovnu školu ili niži stupanj obrazovanja te srednju školu. Sve to ukazuje na usmjeravanje aktivnosti LAG-a prema zapošljavanju i samozapošljavanju navedenih ciljanih skupina. Loša obrazovna struktura predstavlja ograničavajući razvojni problem i zahtijeva razvijanje kvalitetnih mjera i aktivnosti sa organiziranim programima i sadržajima cjeloživotnog obrazovanja za nezaposleno stanovništvo na području LAG-a.

Tablica 6: Osnovni razvojni pokazatelji područja LAG-a*

JLS	Razvojna skupina prema IR	Indeks razvijenosti JLS	Prosječan dohodak po stanovniku (EUR)	Prosječni izvorni prihodi po stanovniku (EUR)	Prosječna stopa nezaposlenosti	Opće kretanje stanovništva	Indeks starenja	Visoko obrazovano stanovništvo (VŠS, VSS)
Čazma	IV. skupina	98,59	3.211,76	220,42	0,20	90,55	115,80	0,11
Dubrava	III. skupina	95,91	2.504,77	130,66	0,15	87,62	130,70	0,08
Garešnica	III. skupina	97,08	2.935,72	166,85	0,22	87,39	105,10	0,11
Hercegovac	III. skupina	96,67	3.113,37	187,07	0,20	81,70	122,30	0,10
Ivanić-Grad	VI. skupina	104,31	4.047,33	371,66	0,15	95,87	103,30	0,16
Kloštar Ivanić	V. skupina	100,86	3.228,29	237,74	0,16	98,91	86,70	0,10
Križ	V. skupina	101,17	3.731,74	306,07	0,17	93,18	123,00	0,12
Kutina	VI. skupina	102,72	4.020,16	326,17	0,20	91,84	104,40	0,17
Lipovljani	IV. skupina	99,68	3.480,19	283,08	0,19	92,63	103,90	0,09
Popovača	IV. skupina	99,90	3.274,95	319,11	0,21	94,61	93,60	0,10
Velika Ludina	IV. skupina	97,98	2.904,61	240,95	0,22	93,44	92,10	0,08
Velika Trnovitica	II. skupina	93,95	2.177,47	195,61	0,26	86,87	112,00	0,07
Ukupno LAG	**n/p**	**n/p**	**3.219,20**	**248,78**	**0,19**	**91,22**	**107,74**	**0,11**

Izvor: *MRRFEU*

* Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti prema novom modelu izračuna na lokalnoj razini (razdoblje 2014.-2016.)

Tablica 7: Broj osoba zaposlenih u pravnim osobama po djelatnosti (NKD 2007)1 u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj zaposlenih prema području djelatnosti – NKD 2007																				Broj zaposlenih ukupno za sva područja
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	
2018.	658	1.225	5.926	278	404	1.411	2.058	939	188	133	219	16	329	435	888	2.004	1.311	162	266	0	0	18.850
2019.	542	1.036	6.173	356	346	1.581	2.175	953	194	120	174	15	370	296	913	2.081	1.357	119	206	0	0	19.007
2020.	585	1.205	6.456	409	377	1.731	2.133	951	263	166	223	0	375	382	996	1.892	1.397	140	234	0	0	19.915

Izvor: *Državni zavod za statistiku*

Tablica 8: Poduzetnici u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj poduzetnika prema području djelatnosti – NKD 2007																				Broj poduzetnika ukupno za sva područja
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	
2018.	132	4	279	13	14	194	367	86	100	70	2	13	182	32	0	19	23	16	46	0	0	**1.592**
2019.	135	5	292	12	15	236	370	93	125	71	3	14	198	44	0	14	28	16	51	0	0	**1.722**
2020.	131	5	293	12	16	245	361	91	126	70	3	14	201	45	0	13	25	15	55	0	0	**1.721**

Izvor: *Hrvatska gospodarska komora*

Tablica 9: Obrti u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a

Godina	Broj obrta prema djelatnosti		Broj obrta ukupno za sve djelatnosti
	Proizvodna djelatnost	Uslužna djelatnost	
2018.	121	439	**560**
2019.	130	495	**625**
2020.	130	540	**670**

Izvor: *Hrvatska obrtnička komora*

[1] Državni zavod za statistiku - Broj zaposlenih u pravnim osobama po djelatnosti (NKD 2007)

Tablica 10: Struktura poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a

JLS	Organizacijski oblik poljoprivrednika						
	OPG	SOPG	Obrt	Trgovačko društvo	Zadruga	Druga pravna osoba i ostalo	Od toga broj ekoloških proizvođača
Čazma	660	125	8	15	3	3	21
Dubrava	536	25	7	6	0	0	13
Garešnica	712	110	12	14	1	0	33
Hercegovac	300	13	11	1	0	0	8
Ivanić-Grad	778	94	10	20	1	0	27
Kloštar Ivanić	454	37	5	11	2	1	6
Križ	432	45	1	5	1	0	14
Kutina	890	109	25	13	0	0	44
Lipovljani	178	10	8	1	0	0	4
Popovača	756	73	11	9	0	1	27
Velika Ludina	264	22	9	16	0	0	15
Velika Trnovitica	221	12	1	0	1	0	2
Ukupno LAG	**6.181**	**675**	**108**	**111**	**9**	**5**	**214**

Izvor: *Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju – AGRONET*

Tablica 11: Veličina poljoprivrednih gospodarstva na području LAG-a

JLS	Ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva (EUR)					
	do 3.000	3.001 – 8.000	8.001 – 15.000	15.001 – 50.000	50.001 – 100.000	100.001 i više
Čazma	476	192	58	57	21	10
Dubrava	40	18	3	79	24	14
Garešnica	406	238	95	70	25	15
Hercegovac	118	81	47	51	16	12
Ivanić-Grad	553	183	71	65	23	8
Kloštar Ivanić	280	128	44	45	10	3
Križ	293	115	34	28	7	7
Kutina	625	247	97	69	31	13
Lipovljani	91	56	20	18	9	3
Popovača	475	207	72	64	13	19
Velika Ludina	173	71	29	27	6	5
Velika Trnovitica	79	69	25	40	12	10
Ukupno LAG	**3.609**	**1.605**	**595**	**613**	**197**	**119**

Izvor: *Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju*

Tablica 12: Poljoprivredne i šumske površine na području LAG-a

JLS	Ukupna poljoprivredna površina (ha)	Ukupan broj parcela u ARKOD-u	Livade	Voćnjaci	Vinogradi	Maslinici	Pašnjaci	Oranice	Šume i šumsko zemljište
Čazma	6.850,09	5.549,00	309,79	231,47	15,69	n/p	103,43	6.158,20	11.855,36
Dubrava	4.879,43	5.542,00	39,70	92,73	6,91	n/p	69,72	4.274,86	3.720,28
Garešnica	7.905,66	5.334,00	692,17	134,74	1,81	n/p	270,18	6.776,19	6.919,39
Hercegovac	3.728,09	3.157,00	247,89	64,65	0,08	n/p	38,83	3.369,52	335,62
Ivanić-Grad	7.034,28	4.246,00	308,99	195,19	10,42	n/p	220,14	6.241,48	4.214,07
Kloštar Ivanić	2.976,19	2.692,00	102,83	292,30	11,43	n/p	231,83	2.322,96	2.836,92
Križ	3.338,63	2.467,00	189,39	136,36	5,96	n/p	60,77	2.905,87	5.113,21
Kutina	6.452,27	5.934,00	742,97	146,00	51,17	0,31	630,95	4.839,00	14.340,40
Lipovljani	2.475,17	1.626,00	161,94	23,77	0,15	n/p	49,81	2.226,93	5.211,39
Popovača	7.493,71	5.621,00	633,31	115,81	101,98	n/p	1.263,14	5.304,04	8.482,67
Velika Ludina	3.036,00	2.318,00	242,79	346,09	32,34	n/p	65,08	2.303,35	3.694,91
Velika Trnovitica	2.659,35	2.360,00	342,24	18,45	2,24	n/p	36,15	2.257,03	1.935,09
Ukupno LAG	**58.828,87**	**46.846,00**	**4.014,01**	**1.797,56**	**240,18**	**0,31**	**3.040,03**	**48.979,43**	**68.659,31**

Izvor: *Ministarstvo poljoprivrede i Hrvatske šume d.o.o.*

Tablica 13: Brojno stanje stoke na području LAG-a

JLS	Kategorija stoke							
	Govedo	Ovca	Koza	Konj	Svinja	Perad	Magarac	Pčela (pčelinje zajednice)
Čazma	4.202	1.516	512	123	2.782	19.588	7	1.622
Dubrava	3.176	9.618	66	119	5.914	22.359	17	1.136
Garešnica	2.793	7.149	140	213	3.746	73.641	7	2.282
Hercegovac	2.616	1.600	5	19	1.731	7.875	n/p	413
Ivanić-Grad	8.643	3.019	35	266	3.566	310.290	116	1.012
Kloštar Ivanić	759	807	63	225	2.443	91.413	2	186
Križ	1.370	1.574	65	107	3.315	58.557	n/p	866
Kutina	1.583	5.323	217	468	3.215	32.082	13	3.358
Lipovljani	369	691	46	150	1.399	7.389	n/p	661
Popovača	3.706	2.486	99	1.048	2.466	63.185	10	4.418
Velika Ludina	506	948	26	74	712	13.848	8	606
Velika Trnovitica	1.705	951	n/p	11	1.778	38.619	n/p	104
Ukupno LAG	**31.428**	**35.682**	**1.274**	**2.823**	**33.067**	**738.846**	**180**	**16.664**

Izvor: *Ministarstvo poljoprivrede*

Tablica 14: Dolasci turista i noćenja u 2018., 2019. i 2020. na području LAG-a[2]

JLS	Godina																	
	2018.						2019.						2020.					
	dolasci turista			noćenja turista			dolasci turista			noćenja turista			dolasci turista			noćenja turista		
	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani
Čazma	543	200	343	1.270	437	833	476	197	279	1.018	312	706	230	127	103	513	176	337
Dubrava	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Garešnica	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	2.924	1.394	1.530	5.654	2.553	3.101	1.064	579	485	2.121	1.072	1.049
Hercegovac	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ivanić-Grad	9.113	4.813	4.300	23.439	15.035	8.404	8.564	5.400	3.164	22.934	15.645	7.289	5.216	3.979	1.237	13.281	10.873	2.408
Kloštar Ivanić	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Križ	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Kutina	8.090	2.581	5.509	13.244	4.959	8.285	8.977	2.672	6.305	14.301	4.817	9.484	2.230	987	1.243	4.200	1.986	2.214
Lipovljani	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Popovača	1.556	402	1.154	2.303	748	1.555	774	262	512	1.341	588	753	186	110	76	500	170	330
Velika Ludina	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Velika Trnovitica	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p
Ukupno LAG	**19.302**	**7.996**	**11.306**	**40.256**	**21.179**	**19.077**	**21.715**	**9.925**	**11.790**	**45.248**	**23.915**	**21.333**	**8.926**	**5.782**	**3.144**	**20.615**	**14.277**	**6.338**

Izvor: *Državni zavod za statistiku*

Tablica 15: Dobna struktura nezaposlenih na području LAG-a

JLS	Dobna struktura															Dobna struktura															
	15-19			20-24			25-29			30-34			35-39			40-44			45-49			50-54			55-59			60 i više			ukupno
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	
Čazma	5	5	10	9	16	25	2	10	12	6	12	18	5	3	8	6	10	16	6	11	17	8	9	17	12	15	27	4	5	9	159
Dubrava	0	4	4	5	8	13	2	4	6	0	4	4	1	5	6	6	4	10	3	5	8	6	5	11	12	6	18	4	4	8	88
Garešnica	13	9	22	19	22	41	12	18	30	12	12	24	19	24	43	11	15	26	14	20	34	32	19	51	39	16	55	15	5	20	346
Hercegovac	3	1	4	2	5	7	2	1	3	1	3	4	2	5	7	1	4	5	4	1	5	2	2	4	6	4	10	6	3	9	58
Ivanić-Grad	7	10	17	24	30	54	14	30	44	21	14	35	16	20	36	15	23	38	14	29	43	24	32	56	35	50	85	22	18	40	448
Kloštar Ivanić	3	3	6	7	15	22	13	6	19	7	3	10	7	14	21	7	14	21	8	16	24	15	12	27	13	15	28	9	7	16	194
Križ	3	4	7	7	11	18	8	18	26	6	8	14	6	10	16	9	11	20	7	12	19	10	9	19	20	32	52	20	12	32	223
Kutina	32	24	56	57	47	104	36	45	81	42	42	84	28	45	73	39	47	86	31	59	90	48	62	110	47	52	99	39	25	64	847
Lipovljani	5	4	9	11	11	22	4	6	10	5	8	13	4	8	12	7	18	25	5	17	22	5	15	20	17	14	31	7	6	13	177
Popovača	17	20	37	31	30	61	39	22	61	11	20	31	23	26	49	17	26	43	17	26	43	28	26	54	35	30	65	22	15	37	481
Velika Ludina	1	6	7	5	5	10	2	3	5	2	5	7	6	8	14	4	7	11	3	5	8	4	7	11	7	4	11	6	3	9	93
Velika Trnovitica	1	0	1	3	4	7	4	2	6	0	1	1	0	2	2	2	4	6	0	2	2	3	1	4	2	3	5	1	1	2	36
Ukupno LAG	**90**	**90**	**180**	**180**	**204**	**384**	**138**	**165**	**303**	**113**	**132**	**245**	**117**	**170**	**287**	**124**	**183**	**307**	**112**	**203**	**315**	**185**	**199**	**384**	**245**	**241**	**486**	**155**	**104**	**259**	**3.150**

Izvor: *Hrvatski zavod za zapošljavanje (https://statistika.hzz.hr/)*

[2] Prikazani dostupni podaci za gradove koji imaju TZ-ove i kod kojih su podaci pronađeni

Tablica 16: Dobna struktura zaposlenih na području LAG-a

JLS	Dobna struktura																	
	15-19			20-24			25-29			30-34			35-39			40-44		
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U
Čazma	24	5	29	132	97	229	191	149	340	220	154	374	211	158	369	227	177	404
Dubrava	11	10	21	82	48	130	127	89	216	136	101	237	125	80	205	121	82	203
Garešnica	18	12	30	129	102	231	234	166	400	264	197	461	246	209	455	240	197	437
Hercegovac	3	0	3	28	21	49	53	51	104	55	46	101	68	49	117	55	50	105
Ivanić-Grad	20	17	37	226	141	367	380	304	684	466	339	805	390	317	707	378	307	685
Kloštar Ivanić	18	7	25	96	73	169	163	121	284	159	106	265	194	111	305	168	96	264
Križ	17	6	23	105	71	176	166	146	312	196	132	328	187	113	300	162	149	311
Kutina	32	23	55	280	183	463	611	481	1.092	637	553	1.190	591	531	1.122	569	500	1.069
Lipovljani	5	2	7	63	35	98	119	70	189	101	56	157	79	50	129	109	74	183
Popovača	18	15	33	236	133	369	305	209	514	344	216	560	309	201	510	289	213	502
Velika Ludina	9	5	14	40	28	68	72	33	105	68	62	130	64	50	114	72	41	113
Velika Trnovitica	5	3	8	24	6	42	26	16	42	38	20	58	33	22	55	23	16	39
Ukupno LAG	**180**	**105**	**285**	**1.441**	**938**	**2.391**	**2.447**	**1.835**	**4.282**	**2.684**	**1.982**	**4.666**	**2.497**	**1.891**	**4.388**	**2.413**	**1.902**	**4.315**

JLS	Dobna struktura															UKUPNO
	45-49			50-54			55-59			60-64			65 i više			
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	
Čazma	221	200	421	203	175	378	204	125	329	102	51	153	121	72	193	3.219
Dubrava	112	85	197	111	86	197	89	43	132	43	19	62	32	18	50	1.650
Garešnica	208	201	409	239	194	433	197	58	255	50	24	74	9	2	11	3.196
Hercegovac	67	66	133	76	62	138	43	30	73	30	8	38	7	0	7	868
Ivanić-Grad	378	349	727	358	286	644	334	114	448	95	42	137	9	8	17	5.258
Kloštar Ivanić	171	96	267	144	55	199	106	33	139	33	12	45	3	11	14	1.976
Križ	162	119	281	162	102	264	130	34	164	39	14	53	4	1	5	2.217
Kutina	588	546	1.134	637	512	1.149	524	240	764	199	99	298	117	55	172	8.508
Lipovljani	88	66	154	85	48	133	66	22	88	12	7	19	0	0	0	1.157
Popovača	299	228	527	268	176	444	214	72	286	57	26	83	17	5	22	3.850
Velika Ludina	58	40	98	69	30	99	41	15	56	14	9	23	16	2	18	838
Velika Trnovitica	40	19	59	46	27	73	34	10	44	11	4	15	3	4	7	430
Ukupno LAG	**2.392**	**2.015**	**4.407**	**2.398**	**1.753**	**4.151**	**1.982**	**796**	**2.778**	**685**	**315**	**1.000**	**338**	**178**	**516**	**33.167**

Izvor: *Državni zavod za statistiku (Popis 2011.)*

1.3. Demografske značajke područja LAG-a

LAG „Moslavina“ je 2011. godine imao 95.688 stanovnika odnosno 2,23% stanovništva RH, dok se 2021. broj stanovnika smanjio za čak 13.362 osobe (-13,96% u odnosu na 2011.). U 2021. na području LAG-a živjelo je 82.326 stanovnika (2,12% stanovnika RH) odnosno 24,84% stanovnika SMŽ, 9,55% stanovnika ZŽ i 18,21% stanovnika BBŽ. (2,23% stanovnika RH) odnosno 25,51% stanovnika SMŽ, 10,34% stanovnika ZŽ i 18,62% stanovnika BBŽ.

Događanja na razini LAG-a „Moslavina“ mogu se, i trebaju, uspoređivati s regionalnim demografskim pokazateljima na razini središnje Hrvatske i cijele države, odnosno kao potvrda nacionalnog i regionalnog trenda smanjenja broja stanovnika. LAG „Moslavina“ u ovom okruženju može se, u područjima bliže Zagrebu, definirati kao područje koje do sada nije bilo značajnije izloženo procesima depopulacije, no ako se sagleda cijelo područje, tada je razvidna izražena depopulacija. Najbolji pokazatelji demografskog stanja na području LAG-a su prosječna starost stanovnika i vitalni index. Prosječna starost stanovnika LAG-a je 41,43 godina što je manje od prosjeka Republike Hrvatske (41,7 godina). Najmlađe stanovništvo nalazi se na području općine Kloštar Ivanić (39,7 godina), a najstarije na području općine Dubrava (43,2 godina).

Obrazovna struktura stanovnika može biti ograničavajući faktor za daljnji društveni i gospodarski razvoj područja LAG-a. Prema Popisu stanovnika iz 2021. opća obrazovna struktura stanovnika starijih od 15 godina na području LAG-a još uvijek nije zadovoljavajuća,

iako u posljednjih 10 godina ima pomaka na bolje. Čak 765 (1,1%) stanovnika je bez ikakvog obrazovanja, njih 17.529 (25,5%) ima završenu samo osnovnu školu, 40.034 (58,3%) osoba ima završenu srednju školu dok samo 10.375 (15,1%) stanovnika ima završeno više i visoko obrazovanje. O obrazovnom potencijalu u razvojnom kontekstu ovog područja treba se voditi računa o ICT pismenosti stanovnika, što je iznimno važno u planiranju jačanja ljudskih resursa LAG-a jer implementacije modernog ruralnog razvoja nema bez informatičkog znanja (npr. korištenje AGRONET sustava).

Razvijenost **civilnog društva** se, između ostaloga mjeri i brojem organizacija civilnog društva koje aktivno djeluju na nekom području. Na području LAG-a „Moslavina“ registrirane su brojne udruge od kojih najviše u područjima sporta, kulture i umjetnosti, gospodarstva te raznih drugih djelatnosti, ali ima i veliki broj udruga manjina koji žive na ovom području. Također, na području Kutine, za šire područje oko Kutine, djeluje volonterski centar koji doprinosi razvoju volonterstva kao oblika društvenog uključivanja i povezivanja različitih društvenih skupina. Većina udruga s područja LAG-a „Moslavina“ sufinancira se iz proračuna jedinica lokalne samouprave, te svojim aktivnostima nastoji zadovoljiti potrebe vlastitog članstva, korisnika iz djelokruga njihovih djelatnosti, a jedan dio udruga zadovoljava i neke vitalne društvene i socijalne potrebe stanovništva. Ipak na području LAG-a djeluje i značajan broj udruga koje su se profilirale i mogu svojim daljnjim djelovanjem doprinijeti gospodarskom i društvenom razvoju područja, provođeći projekte sufinancirane nacionalnim i EU sredstvima. Ove udruge djeluju u različitim područjima interesa od brige o osobama s posebnim potrebama, djeci, do sporta, društvenog angažmana, unaprjeđivanja gospodarstva te kulturno umjetničkih aktivnosti. Djelovanje udruga je od izuzetne važnosti za cjelokupnu zajednicu, jer su upravo ljudi pokretači ideja i razvoja.

Tablica 17: Natalitet, mortalitet i vitalni indeks na području LAG-a

Naziv JLS	Natalitet		Mortalitet		Vitalni indeks (natalitet/mortalite*100)		Prosječna starost stanovnika
	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.	2020.	2011.
Čazma	73	65	121	112	60,33	58,04	42,20
Dubrava	54	39	89	61	60,67	60,94	43,20
Garešnica	83	66	139	121	59,71	54,55	41,40
Hercegovac	12	15	38	37	31,58	40,54	42,80
Ivanić-Grad	143	132	179	178	79,89	74,16	41,00
Kloštar Ivanić	69	60	67	83	102,99	72,29	39,70
Križ	56	57	83	91	67,47	62,64	42,40
Kutina	226	192	261	275	86,60	69,81	40,90
Lipovljani	45	29	54	45	83,33	64,44	41,10
Popovača	103	123	144	169	71,53	72,78	40,20
Velika Ludina	26	17	19	45	136,84	37,78	40,10
Velika Trnovitica	15	8	28	32	53,57	25,00	42,10
Ukupno LAG	**905**	**803**	**1.222**	**1.249**	**74,06***	**64,29***	**41,43***

Izvor: *Državni zavod za statistiku; Popis stanovništva 2021 i 2011. Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske,* *Izračun, ukupno LAG

Tablica 18: Obrazovna struktura stanovništva na području LAG-a

Naziv JLS	Bez škole			Osnovna škola			Srednja škola[3]			Visokoškolsko obrazovanje												Nepoznato		
										Svega			Stručni studij[4]			Sveučilišni studij[5]			Doktorat					
	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U	M	Ž	U
Čazma	14	30	44	645	1066	1711	1859	1391	3250	319	419	738	151	169	320	166	249	415	2	1	3	0	0	0
Dubrava	25	35	60	477	746	1223	1228	923	2151	170	215	385	76	97	173	92	118	210	2	0	0	0	0	0
Garešnica	15	58	73	888	1258	2146	2145	1847	3992	399	476	875	188	200	388	208	276	484	3	0	3	1	1	2
Hercegovac	4	9	13	195	317	512	542	415	957	86	86	169	36	34	70	50	49	99	0	0	0	0	0	0
Ivanić-Grad	20	84	104	750	1463	2213	3504	2878	6382	930	1214	2144	428	454	882	489	749	1238	13	11	24	2	2	4
Kloštar Ivanić	10	34	44	436	732	1168	1559	1198	2757	275	355	630	130	145	275	144	207	351	1	3	4	0	0	0
Križ	6	45	61	498	922	1420	1757	1302	3059	291	420	711	130	174	304	159	240	399	2	6	8	0	0	0
Kutina	43	149	192	1108	2275	3383	5263	4387	9650	1387	1727	3112	571	695	1266	806	1028	1834	8	4	12	4	0	4
Lipovljani	7	17	24	214	371	585	824	608	1432	109	161	270	53	77	130	56	83	139	0	1	1	0	0	0
Popovača	27	92	119	849	1315	2164	2912	1998	4910	458	617	1075	250	278	528	201	336	537	7	3	10	0	3	3
Velika Ludina	5	15	20	238	385	623	614	434	1048	79	102	181	45	50	95	33	52	85	1	0	1	0	0	0
Velika Trnovitica	2	9	11	188	193	381	248	198	446	41	44	85	21	15	36	20	29	49	0	0	0	1	0	1
Ukupno	**178**	**577**	**765**	**6486**	**11043**	**17529**	**22455**	**17579**	**40034**	**4544**	**5836**	**10375**	**2079**	**2388**	**4467**	**2424**	**3416**	**5840**	**39**	**29**	**66**	**8**	**6**	**14**

Izvor: *Državni zavod za statistiku (podaci za stanovništvo prema najviše završenoj školi i spolu), 2021.*

[3] Obuhvaćene su sve srednje škole – industrijske i obrtničke strukovne škole, škole za zanimanje, škole za KV i VKV radnike, tehničke i srodne strukovne škole i gimnazije
[4] Obuhvaćene su sve više škole, I. (VI.) stupnjevi fakulteta te stručni studiji po Bologni
[5] Obuhvaćeni su svi fakulteti, umjetničke akademije, svi sveučilišni studiji po Bologni te magistarski znanstveni, stručni i umjetnički studiji

2. REZULTATI PROVEDBE LRS U RAZDOBLJU 2014. – 2022.

LAG „Moslavina“ je u razdoblju 2014.-2022. godine raspisao osam LAG natječaja za tri tipa operacije pri čemu je na područje LAG-a, plasirano 2.218.794,91 eura. Dva natječaja raspisana su za „Potporu razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava“, gdje je plasirano 42,28% alokacije za Podmjeru 19.2., pri čemu su potpore dodijeljene za 64 mala poljoprivredna gospodarstava. Tri natječaja raspisana su za „Rekonstruiranje, modernizaciju i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava“, gdje je plasirano 23,26% alokacije za Podmjeru 19.2., kroz koje je potpore ostvarilo 30 velikih poljoprivrednih gospodarstava. Tri natječaja raspisana su za „Razvoj opće društvene infrastrukture u svrhu podizanja kvalitete života stanovnika LAG-a“, gdje je plasirano 34,46% alokacije za Podmjeru 19.2., a potpore su dodijeljene za 24 korisnika. Do 30. srpnja 2023. godine konačno je isplaćen 81 projekt, što iznosi 64,42% alokacije planirane za Podmjeru 19.2., pri čemu je ostvareno šest novih radnih mjesta. Putem Podmjere 19.2. za ostvarene potpore kroz LAG natječaje, krajnjim je korisnicima ukupno isplaćeno 1.568.058,44 eura, što iznosi 70,67%.

Preko Podmjere 19.4. LAG „Moslavina“ je na raspolaganju imao 512.878,42 eura, a za potrebe provedbe LEADER programa dodatno su zaposlene dvije osobe. Sredstva ostvarena kroz istu raspoređena su do kraja 2023. godine i dostatna su za nesmetano funkcioniranje i rad LAG-a.

LAG je proveo dva projekta suradnje, dok je treći u tijeku. Za provedbu projekata suradnje LAG je na raspolaganju imao ukupno 97.691,13 eura. Prvi projekt suradnje je bio transnacionalni projekt, a provodio se s dva poljska LAG-a i jednim domaćim LAG-om. U istom je LAG “Moslavina” bio koordinator projekta (prijavitelj u RH), a tema projekta odnosila se na promociju i jačanje pčelarskog sektora na području LAG-ova. Drugi projekt suradnje je bio međuteritorijalni projekt u čijoj je provedbi sudjelovalo šest LAG-ova iz RH. LAG „Moslavina“ bio je glavni partner projekta, ukupna vrijednost projekta suradnje iznosila je cca 162 tisuće eura, a tema projekta odnosila se na turističku promidžbu te povećanje vidljivosti područja partnera. Kroz isti projekt LAG „Moslavina“ je izradio Brand strategiju Moslavine te potaknuo promoviranje regije kao jedinstvene turističke destinacije. Treći projekt suradnje, međuteritorijalni, u čijoj provedbi sudjeluju tri LAG-a iz RH. Ukupna vrijednost projekta iznosi cca 80 tisuća eura, a tema projekta odnosi se na promociju lokale kuhinje i kulturne baštine.

Osim provedbe LEADER programa LAG „Moslavina“ je bio prijavitelj, partner ili suradnik i na nekim drugim nacionalnim i EU projektima. Jedan od veći projekta u kojem je LAG bio partner Gradu Kutini, provodio se preko EFRR-a, a odnosio se na izgradnju Prijamnog centra u Repušnici, kroz koji je izgrađen prvi službeni ulaz u PP Lonjsko polje s moslavačke strane. Uz izgradnju i opremanje Prijamnog centra izgrađena je dodatna turistička infrastruktura (izletišta unutar PP Lonjsko polje, brojne pješačke, biciklističke staze i sl.), educirani su turistički vodiči te pružatelji turističkih usluga, osmišljen je moslavački suvenir i sl. LAG je bio partner i u provedbi projekta sufinanciranog preko ESF-a preko kojeg su verificirani programi; tehnološki poduzetnik i suradnik na EU projektima te kroz koji je educirano 48 pripadnika ranjivih skupina.

LAG „Moslavina“ se prijavljivao te je provodio i manje nacionalne i regionalne projekte. Korištene su i mjere Ministarstva rada i mirovinskog sustava i HZZ-a, za stručno osposobljavanje i javne radove, preko kojih je LAG zapošljavao osobe, potrebne za redovan rad LAG-a i animacijske aktivnosti, a sve kako bi se jačali ljudski kapaciteti

Osim u ulozi prijavitelja ili partnera LAG „Moslavina“ nastoji biti koordinator i pokretač mnogih aktivnosti koji doprinose razvoju ruralnog područja. LAG je pokrenuo inicijativu zaštite RP Moslavačka gora i proglašenja iste geoparkom te brendiranje regije Moslavine kao jedinstvene turističke destinacije.

Tablica 19: Rezultati provedbe LRS u razdoblju 2014. – 2022. i provedbe drugih projekata

Provedba LRS 2014. – 2022.											
Tip operacije	Natječaj LAG-a		Odobreni projekti od strane LAG-a		Odobreni projekti od strane APPRRR-a		Potpuno isplaćeni projekti		Pokazatelji		
	br	Alokacija, eura	br	Iznos, eura	br	Iznos, eura	br	Iznos, eura	Br. novostvorenih radnih mjesta (u isplaćenim projektima)	Pokazatelji LAG-a (ciljana vrijednost LAG-a)	Pokazatelji LAG-a (u isplaćenim projektima)
4.1.1.	3	515.974,39	30	515.974,39	23	444.774,55	18	277.326,12	6	Broj PG-a kojima je dodijeljena potpora za ulaganje u restrukturiranje ili modernizaciju / **27**	Broj PG-a kojima je dodijeljena potpora za ulaganje u restrukturiranje ili modernizaciju / **18**
6.3.1.	2	938.121,04	64	938.121,04	64	938.121,04	50	742.694,01	0	Broj PG-a koji su dobili potporu za razvoj malih PG-a / **64**	Broj PG-a koji su dobili potporu za razvoj malih PG-a / **50**
7.4.1.	3	764.699,48	24	764.699,48	24	764.699,48	13	409.336.58	0	Postotak ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture / **30%**	Postotak ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanih usluga/infrastrukture / **19 %**
19.4.1.	n/p	512.878,42	n/p	n/p	n/p	n/p	n/p	438.024,97	2	n/p	n/p

Izvor: *Agencija za plaćanja u poljoprivredi, iskorištenost sredstava*

Provedba drugih projekata u razdoblju 2014. – 2022.						
Naziv projekta	Izvor financiranja projekta	Ukupni iznos projekta, EUR	Iznos učešća za LAG, EUR	Razdoblje provedbe projekta	Uloga LAG-a u provedbi projekta	Rezultati i pokazatelji
Bee friends	LEADER Podmjera 19.3.2.	100.150	17.250	studeni 2018. - svibanj 2019.	nacionalni koordinator	Ojačan pčelarski sektor kroz razmijenjenu iskustva i edukaciju min. 70 pčelara…
Turizmom razvijamo područje	LEADER Podmjera 19.3.2.	162.120	46.585	rujan 2020. - lipanj 2022.	nositelj projekta	Održano šest dvodnevnih događanja sa 300 dionika radi edukacije i razmjene iskustava u turizmu, povećana vidljivost područja partnera….

Okusi domaće!	LEADER Podmjera 19.3.2.	80.090	34.033	listopad 2022. - prosinac 2023.	partner	Promovirana lokalna kuhinja i kulturna baština, održano pet kulinarskih radionica s 50 dionika te dva događanja radi razmjene iskustva u gastronomiji s 35 dionika…
Prijamni centar Repušnica	EFRR	777.250	20.000	lipanj 2014. – prosinac 2015.	partner	Izgrađen Prijamni centar u PP Lonjsko polje i dodatna tur. inf., educirani pružatelji tur. usluga, osmišljen moslavački suvenir, educirano 12 turističkih vodiča..
Razvojna suradnja jed. podrške	NZRCD Program Europa plus	26.545 19.908	26.545 19.908	2014. godina 2015. godina	nositelj	Osigurana povratna beskamatna sredstva koja su omogućila nesmetan rad i likvidnost LAG-a
Real clamp – Prava kopča	LEADER mađarski projekt suradnje	100.000	3.300	2014. godina	partner	Međunarodno umrežavanje; razmijenjena iskustava unutar LEADER programa, na radionicama za očuvanje hrvatskog jezika i kulture sudjelovalo min 20 dionika….
Novim vještinama do znanja	ESF	123.161	1.142	svibanj 2018. - studeni 2019.	partner	Verificirani programi „Tehnolog poduzetnik i suradnik na EU projektima“ te educirano 48 pripadnika ranjivih skupina…
Znanjem do boljih projekata	Zagrebačka županija	2.180 2.180 2.180	2.180 2.180 2.180	2016. g. 2018. g 2019. g.	nositelj	Educirano min 50 dionika, koji su bili spremni za prijavu na nacionalne i EU projekte s naglaskom na projekte iz PRR
Ženska perspektiva	The Coca-Cola Foundation	238.901	0,00	2018. – 2019.	suradnik	Educirano 50 poduzetnica iz sektora poljoprivrede i agroturizma radi razvoja i jačanja poduzetničkih aktivnosti
Volonterski centar Zaklada Sandra Stojić	Ministarstvo za demog., obitelj, mlade i soc. politiku	21.235	0,00	2001. – 2022.	suradnik	Uspostavljen lokalni volonterski centar u Kutini, educirano min 30 volontera na temu volonterskog menadžmenta koji su ujedno osposobljeni i za koordinatore volontera….
Stručno osposobljava-nje i javni radovi	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava i HZZ	120.000	120.000	2016.-2021.	nositelj	Kroz program stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa te javnih radova zaposleno 6 osoba u razdoblju od 2016. do 2021. g.

Izvor: *Agencija za plaćanja u poljoprivredi, iskorištenost sredstava, interna evidencija LAG-a*

3. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS-a

3.1. Opis partnerstva

Jedno od temeljnih načela lokalnog razvoja je načelo partnerstva, suradnje javne, gospodarske i civilne interesne skupine, koji djeluje kao forum za dijalog i postizanje konsenzusa između različitih skupina dionika i ima savjetodavnu ulogu pri izradi i provedbi planskih dokumenata, pa tako i LRS-a. Provedba partnerskog odnosa među članovima LAG-a definirana je odredbama Statuta LAG-a i načelima LEADER pristupa. Osnovna svrha partnerstva je pružanje pomoći zainteresiranim dionicima kako bi zajednički osmislili, doprinijeli i proveli strategiju održivog razvoja, temeljenu na osobitostima područja.

Prilikom osnivanja LAG „Moslavina" je imao 20 članova, a nakon 10 godina postojanja ukupno ima 114 članova. U sastavu članstva LAG-a „Moslavina" zastupljene su sve interesne skupine. Obzirom na veličinu područja, LAG je dopustio i fizičkim osobama, odnosno pojedincima, učlanjivanje u članstvo LAG-a, ali samo u svojstvu pridruženih članova. Pridruženi članovi mogu sudjelovati u aktivnostima LAG-a, ali ne mogu birati i biti birani u tijela LAG-a, a sve kako se ne bi dovodilo u pitanje normalno funkcioniranje rada Skupštine LAG-a. Redovni i pridruženi članovi LAG-a čine Skupštinu LAG-a „Moslavina", a koja broji 114 članova. Od navedenog broja Skupštine; 38% predstavnika dolazi iz gospodarske interesne skupine, 37% predstavnika dolazi iz civilne interesne skupine u kojoj se nalaze i fizičke osobe, a 25% predstavnika dolazi iz javne interesne skupine. Od ukupnog broja članova Skupštine 43% su žene te 21% mlade osobe.

Redovnu Skupštinu, kao najviše tijelo LAG-a, čini 76 redovnih članova LAG-a „Moslavina", a u njenom sastavu zastupljene su sve interesne skupine, s tim da niti jedna interesna skupina ne prelazi 50%. Od ukupnog broja Skupštine; 34 (44,7%) predstavnika dolazi iz gospodarske interesne skupine, 14 (18,4%) predstavnika dolazi iz civilne interesne skupine, a 28 (36,8%) predstavnika dolazi iz javne interesne skupine. Skupština LAG-a se u pravilu saziva dva puta godišnje i na njoj se prihvaćaju godišnja izvješća LAG-a (Izvještajna Skupština), donose se odluke vezane uz Plan rada i Financijski plan LAG-a (Programska Skupština), ali i odluke vezane uz sadržaj i provedbu Lokalne razvojne strategije. Od ukupnog broja članova Skupštine LAG-a 41% su žene, a u Skupštini ima 19% mladih osoba. Kako bi članovi LAG-a bolje upoznali područje na kojem žive, Skupština se u pravilu odvija na različitim lokacijama.

Upravni odbor (UO) je kolektivno i koordinativno tijelo LAG-a „Moslavina" koje organizira i obavlja tekuće poslove LAG-a između dvije sjednice Skupštine, te donosi odluke iz svoje nadležnosti. Isti je reprezentativan na način da se kod izbora članova vodi računa o teritorijalnoj zastupljenosti, ali i zastupljenosti članova svih interesnih skupina. UO, kao izvršno tijelo LAG-a, ima 11 članova, od čega 27,3% predstavnika javne interesne skupine, te po 36,4% predstavnika civilne i gospodarske interesne skupine. U sastavu UO nalazi se 54,5% žena te dvije mlade osobe. UO donosi odluke vezane uz rad LAG-a, ali je i tijelo LAG-a nadležno za odabir projekata na LAG natječajima.

Predsjednik i dva dopredsjednika, svaki s područja jedne županije, su osobe ovlaštene za zastupanje LAG-a, a kao i ostala tijela LAG-a biraju se na mandat od četiri godine.

Nadzorni odbor (NO) je tijelo kontrole rada LAG-a „Moslavina". Između članova NO biraju se članovi **Tijela LAG-a nadležnog za prigovore**, a koje je zaduženo za obradu i rješavanje prigovora vezanih za odabir projekata na LAG natječajima.

LAG ima i **Ured za tehničku i stručnu podršku** (Ured) za čiji rad odgovara Voditelj, te stručni suradnici koji mu pomažu u radu. Zaposlenici Ureda svoju dužnost obavljaju profesionalno i ne moraju biti članovi LAG-a.

Tablica 20: Članovi LAG-a

Skupština LAG-a

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj)[6]
44	42	28	114	49	24

Izvor: *LAG "Moslavina"*

Tablica 21: Tijelo LAG-a nadležno za donošenje odluka koje su vezane za sadržaj i provedbu LRS

Redovna Skupština LAG-a (redovni članovi koji imaju pravo glasa)

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj)[7]
34	14	28	76	32	16

Izvor: *LAG "Moslavina"*

Tablica 22: Tijelo LAG-a nadležno za odabir projekata na LAG natječaju

Upravni odbor LAG-a

Gospodarska interesna skupina (broj)	Civilna interesna skupina (broj)	Javna interesna skupina (broj)	Ukupno (broj)	Od toga žena (broj)	Od toga mladih (broj)[8]
4	4	3	11	6	2

Izvor: *LAG "Moslavina"*

3.2. Opis tijeka izrade LRS i sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi LRS

Proces izrade ove LRS LAG-a započeo je u ožujku 2022. godine i trajao je sve do svibnja 2023. godine, a temeljen je na osnovnim načelima CLLD pristupa koji je korišten u izradi:

- ✓ Razvoj utemeljen na značajkama lokalnog područja – kroz izrađenu osnovnu analizu područja utvrđen je SWO, identificirane su osnovne razvojne potrebe, te su odabrani ciljevi razvoja (opći i specifični) koji se temelje na korištenju snaga (prednosti), a sve kako bi se umanjile slabosti i dobro iskoristile prilike koje se pružaju za razvoj područja.
- ✓ Pristup odozdo prema gore –uključivanje širokog kruga zainteresiranih dionika u proces izrade i to putem individualnih sastanaka, radionica, javnih savjetovanja, upitnika i dr.
- ✓ Funkcionalno lokalno razvojno partnerstvo (LAG) svih interesnih skupina koje je u izradi LRS, ali i u svom svakodnevnom radu, vodilo računa da se odluke donose temeljem konsenzusa, uz argumentacije i objašnjenja kojima su se jačali ljudski resursi.
- ✓ Inovativan pristup lokalnom razvoju – ciljevi i intervencije koje se definiraju kroz LRS sadrže inovativne pristupe u razvoju ruralnog područja LAG-a.
- ✓ Integrirani i multisektorski pristup – ciljevi i intervencije međusobno su integrirani te ostvarenje jednog cilja doprinosi boljem i bržem ostvarenju ostalih ciljeva.
- ✓ Umrežavanje i suradnja – na sektorskoj, međusektorskoj te međugeneracijskoj razini.
- ✓ Decentralizirana administracija odnosi se na odabir projekata na LAG razini. Kriteriji za odabir projekata opisuju se u LRS i u skladu su sa ZPP-om RH za razdoblje 2023.-2027.

[6] osobe do uključujući 40. godina
[7] osobe do uključujući 40. godina
[8] osobe do uključujući 40. godina

LRS je rađena putem konzultacijskih procesa vanjskog stručnjaka i članova lokalnog partnerstva, dok se u međuvremenu, između sastanaka, provodio dodatni konzultacijski proces sa širom javnosti. U proces izrade LRS aktivno su bili uključeni i članovi Skupštine te UO kojima je prezentiran proces izrade Strategije, raspravljalo se o ključnim pitanjima oko definiranja ciljeva razvoja, financijske alokacije, mehanizmima provedbe i administracije LRS. Članovi ureda LAG-a sudjelovali su u izradi te facilitirali cijeli proces konzultacija s predstavnicima lokalnog partnerstva i širom javnosti. Radi složene povezanosti unutar područja LAG-a konzultacije su se provodile i putem elektroničke pošte. Posebna pažnja posvetila se provedbi konzultacija vezanih uz razvojne potrebe te prikupljanje projektnih prijedloga kako bi se LRS prilagodila stvarno iskazanim potrebama korisnika.
Kod izrade LRS primjenjivane su sljedeće metode uključivanja dionika: *radionice* - radi analize postojećih snaga i slabosti te u svrhu stvaranja novih ideja i rada na aktivnostima; *razgovori s lokalnim dionicima* (predstavnicima JLS-a, zaposlenicima RA, TZ…) s ciljem definiranja problema, ideja i vizija o području; *projektni obrasci* – kako bi se prikupile projektne ideje; *sastanci operativnih tijela* LAG-a (radni tim za izradu LRS-a, UO) kako bi se analizirali procesi uključivanja i donošenja strateških odluka te *medijsko informiranje i konzultacije* – najave i objave događanja i aktivnosti u lokalnim medijima, na web stranicama i društvenim mrežama. Kod izrade ove LRS, za uključivanje dionika primjenjen je pristup kombiniranja participativnih razina: animacija, informiranje, konzultacije i osnaživanje, što se može vidjeti iz popisa događanja i broja sudionika, a koji su organizirani za potrebe izrade LRS-a LAG-a.
Skupština LAG-a „Moslavina“ usvojila je LRS za razdoblje 2023.-2027. na sjednici održanoj 13.9.2023. godine.

Tablica 23: Događaji i sudionici tijekom izrade LRS

Naziv događaja (sastanak, radionica i sl.)	Broj sudionika	Mjesto održavanja događaja	Datum održavanja događaja
Informativna animacijska radionica za širu javnost	67	Velika Ludina (Moslavačka priča)	20.4.2022. g.
Informativna radionica za članove LAG-a u vezi izrade nove LRS	35	Popovača	26.4.2022. g.
Interaktivna Radionica za izradu LRS, održana s konzultantom	22	Kutina	7.6.2022. g.
Konzultacije za izradu LRS-a održavane kroz cijeli mjesec	51	LAG područje	kolovoz 2022. g.
Animacijska aktivnost – Lipovljanski susreti	45	Lipovljani	26. i 27.8.2022. g.
Animacijska aktivnost – Volodorske jeseni	38	Popovača (Voloder)	10.9.2022. g.
Informativni sastanak za potrebe izrade LRS s naglaskom na javni sektor	20	Kutina (Repušnica)	16.9.2022. g.
Animacijska aktivnost – Bučijada u Ivanić-Gradu	33	Ivanić-Grad	1. i 2.10.2022. g.
Informativna Radionica za potrebe izrade LRS za sve članove LAG-a	35	Čazma	25.10.2022. g.
Interaktivna Radionica za potrebe izrade nove LRS – SWOT analize i razvojne potrebe održana s konzultantom	20	Garešnica	3.11.2022. g.
Interaktivna Radionica za potrebe izrade nove LRS – SWOT analize i razvojne potrebe održana s konzultantom	10	Ivanić-Grad	3.11.2022. g.

Animacijska aktivnost - Dani Općine	36	Velika Trnovitica	13.1.2022. g.
Animacijska Radionica u Popovači	65	Popovača	14.1.2023. g.
Interaktivni sastanak u Kapelici; gospodarski i civilni sektor	20	Garešnica (Kapelica)	27.2 2023. g.
Informativni sastanak u Kutini s naglaskom na javni sektor	20	Kutina	22.3.2023. g.
UO LAG-a za potrebe predstavljanja izrađene LRS	10	Garešnica	7.9.2023. g.
Radionica LAG-a za potrebe predstavljanja izrađene LRS	40	Kutina	13.9.2023. g.
Skupština LAG-a - usvajanje LRS	43	Kutina	13.9.2023. g.

Izvor*: LAG „Moslavina“*

4. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

4.1. Rezultati analize stanja područja na temelju SWOT analize

Tablica 24: SWOT analiza LAG-a

SNAGE	SLABOSTI
<u>Opće zemljopisne značajke područja</u> Povoljan geo-prometni položaj LAG-a; povezanost autocestom sa svim većim nacionalnim i međunarodnim koridorima, blizina zračne luke Područje povoljnih klimatskih uvjeta – kontinentalna klima sa svim značajkama NATURA 2000 područje biološke raznolikosti Prirodna baština nacionalne i europske važnosti (Park prirode Lonjsko polje i Regionalni park Moslavačka gora) Prirodno bogatstvo (polja nafte, zemnog plina, geotermalne i pitke vode) Kulturna i industrijska baština lokalnog i regionalnog značaja Značajna tradicijska baština (stambeni, javni objekti, bunari, nematerijalno nasljeđe) Postojeća mreža društvene/javne infrastrukture <u>Gospodarske značajke područja</u> Gradovi, centri društvenog i ekonomskog razvoja područja LAG-a, s izgrađenom infrastrukturom koja podupire poduzetnički razvoj Razvoj turizma temeljen na postojećoj atraktivnosti prirodne baštine (posjetitelji PP Lonjsko polje, lovni i ribolovni turizam) Razvoj turizma temeljen na tradiciji i postojećim manifestacijama Tradicija u vinogradarstvu, voćarstvu, povrtlarstvu i stočarstvu (konji, goveda, svinje) Velik broj PG-ova Postojanje infrastrukture i tradicije slatkovodnog ribarstva Postojanje autohtonih sorti vina i pasmina	<u>Opće zemljopisne značajke područja</u> Trend depopulacije područja Nedovoljna iskorištenost kulturno-povijesnih značajki Veliko odlagalište tehnološkog otpada (fosfogips) u neposrednoj blizini PP Lonjsko polje Niska priključenost stanovnika LAG-a na sustav odvodnje Nedostatak ulaganja u očuvanje i zaštitu prirodne i kulturno-povijesne baštine Dio nerazvrstanih cesta nije asfaltiran, povezanost izoliranih naselja nije odgovarajuća Izoliranost pojedinih naselja predstavlja problem u uređenju i planiranju prostora Nedovoljna iskorištenost OIE Nedovoljno iskorištena postojeća mreža javne/društvene infrastrukture <u>Gospodarske značajke područja</u> Ovisnost gospodarstva o političkim odlukama, neizvjesna budućnost petrokemijske industrije Iscrpljivanje starih naftnih ležišta Neumreženost poljopriv. proizvođača Rasparceliranost i zapuštenost poljoprivrednog zemljišta Nepostojanje proizvoda s oznakom izvornosti ili zemljopisnog podrijetla Nedovoljna prepoznatljivost područja kao i proizvoda s područja LAG-a Nedovoljna svijest stanovnika o potrebi prilagodbe novim trendovima i tehnologijama u poljoprivredi i turizmu

Iskustva na uspješno provedenim infrastrukturnim projektima Demografske i društvene (socijalne) značajke Velik broj udruga Velika društvena raznolikost Brojna postojeća društvena infrastruktura koja se može usmjeriti na porast kvalitete života u zajednici	Sve manje mladih ljudi zainteresiranih za bavljenje poljoprivredom i turizmom Neravnomjeran gospodarski razvoj Demografske i društvene (socijalne) značajke Pad broja stanovnika Visok stupanj osoba koje nemaju obrazovanje primjereno 21. stoljeću Nedovoljna socijalna uključenost ranjivih skupina
PRILIKE	**PRIJETNJE**
Opće zemljopisne značajke područja Useljavanje stanovništva radi zaustavljanja negativnih demografskih trendova Korištenje sredstva ESF za poboljšanje obrazovanja i otvaranje novih radnih mjesta pogotovo za ranjive skupine Istraživanje mogućnosti korištenja fosfogipsa u različitim industrijama Razvoj posebnih oblika turizma Uvođenje OIE u kućanstva, javne objekte i gospodarske objekte Fondovi za razvoj infrastrukture, zaštitu okoliša i prirode/Program mreže NATURA 2000 Uređenje šuma i šum. putova Uređenje nerazvrstanih cesta kroz alternativne izvore financiranja Izgradnja vodovodne i kanalizacijske mreže Dodatni razvoj društvene infrastrukture u kombinaciji s turističko rekreativnim sadržajima Potencijal ulaganja u OIE s naglaskom na termalne izvore, biomasu i solarnu energiju Korištenje OIE Hidrološko bogatstvo područja Gospodarske značajke područja Mogućnost uzgoja autohtonih životinja Korištenje postojećeg strateškog položaja, izgrađene ind. i poslovne infrastrukture za privlačenje investitora PP Lonjsko polje i RP Moslavačka gora može biti novi motor razvoja Mogućnost daljnjeg razvoja zdravstvenog turizma (naftalan) Razvoj MSP na postojećim i planiranim poslovnim zonama Sačuvane autohtone sorte vina Daljnji razvoj temeljiti na fondovma EU Udruživanje u proizvođačke grupe Razvoj voćarstva i vinogradarstva Razvoj pčelarstva - ekološki med Razvoj turističko-rekreativnih sadržaja Rastući interes tržišta za polj. proizvode koji u svom tehnološkom procesu koriste prirodne karakteristike područja Demografske i društvene (socijalne) značajke Ponuda dodatnih oblika obrazovanja	Opće zemljopisne značajke područja Manja mogućnost zapošljavanja mladih u ruralnim područjima može uzrokavati daljnju depopulaciju kroz emigraciju i smanjenje novorođene djece Opasnost od incidenata i terorističkih akcija na području industrijskih postrojenja od regionalne i nacionalne važnosti- mogućnost ekoloških katastrofa Stanovništvo disperzirano po udaljenim naseljima, koja su loše prometno povezana Klimatske promjene i ljudski faktor uzrokuju tuču, poplave i klizišta Nemogućnost zajedničkog pristupa korištenja kulturno-povijesne baštine Ograničenost financijskih sredstava i utjecaja JLS-a na dinamiku izgradnje sustava vodoopskrbe i odvodnje Devastacija prirodne, povijesne i kulturne baštine zbog nedovoljne svijesti stanovništva Potencijalna opasnost od onečišćenja vode i zraka te opasnost za sigurnost i zdravlje ljudi od industrijskih postrojenja Gospodarske značajke područja Budućnost Petrokemije utječe na daljnji gospodarski razvoj područja Trajna opasnost od ekoloških incidenata zahtijeva stalnu budnost svih žurnih službi, kontinuirano praćenje kvalitete vode i zraka te neprekidno ulaganje u opremanje vatrogasnih postrojbi i postrojbi civilne zaštite Niski prinosi u ratarstvu Nedovoljno profilirana poljoprivredna proizvodnja Kašnjenje u objavi i provedbi nacionalnih natječaja za financiranje provedbe projekata u sektoru poljoprivrede i šumarstva Nekontrolirani uvoz poljoprivrednih proizvoda i sivo tržište Neriješeni imovinsko-pravni odnosi Česte izmjene zakonodavstva Demografske i društvene (socijalne) značajke Koncentracija stanovništva u urbanim sredinama Dugotrajni loši gospodarski trendovi utječu na nezaposlene i osobe s niskim primanjima prilikom odluka gdje nastaviti živjeti Starenje stanovništva

Razvoj programa cjeloživotnog obrazovanja kako bi se poboljšala opća obrazovna struktura stanovništva Stjecanje konkretnih radnih vještina mladih kroz programe osposobljavanja Programi za razvoj socijalne infrastrukture LEADER program za razvoj projekata od značaja za zajednicu Razvoj volonterstva	Nestabilnost u poslovanju petrokem. ind. i loša obrazovna struktura onemogućavaju brže restrukturiranje i razvoj novih ind. iako postoji dobra prometna infrastruktura

Bez obzira na postojanje većih urbanih cjelina kao i blizinu grada Zagreba te dobar geoprometni položaj, veći dio područja LAG-a „Moslavina“ karakterizira nezaposlenost te stagniranje ekonomskog razvoja što dovodi do stalne depopulacije područja, kako odlaskom mladih i sve obrazovanijih stanovnika tako i odumiranjem starije populacije, posebno u izoliranim naseljima. Osobito je to vidljivo u posljednjih deset godina, kada je broj stanovnika LAG područja smanjen za čak 14%. Iako je prometna povezanost unutar LAG-a dobra (slabija prometna povezanost samo u izoliranim naseljima), nedovoljna kvaliteta postojeće prometne i komunalne infrastrukture još uvijek ne omogućuje kvalitetan život u svim dijelovima LAG područja. Posebno je loše stanje odvodnje otpadnih voda, zatim vodoopskrbe, te širokopojasnog brzog interneta (što uz smanjenu informatičku pismenost predstavlja ozbiljan ograničavajući faktor razvoja). Financijska sposobnost JLS na području LAG-a stagnira, što znači da je i realna stagnacija daljnjeg razvoja, posebno komunalne infrastrukture. Zbog toga je od velike važnosti, sredstva za financiranje takvih aktivnosti omogućiti iz dodatnih izvora, odnosno sufinanciranjem iz EU i nacionalnih sredstava. Iako se civilno društvo aktivnije uključilo u pružanje neformalne edukacije stanovnika, kao i brigu o društveno osjetljivim skupinama, još uvijek je razvidna velika potreba sustava organizirane brige o osobama treće životne dobi te potpore mladima i ženama. Velika krajobrazna i biološka raznolikost te područja zaštićene prirode nedovoljno su iskorištena za opći razvoj kvalitete života u lokalnim zajednicama. Trebalo bi staviti veći naglasak na razvoj sporta i rekreacije te sadržaja za njihovu implementaciju ne samo radi lokalnih stanovnika nego i radi sve većeg broja posjetitelja područja koje postaje zanimljiva turistička destinacija što je razvidno iz povećanja i broja posjetitelja i broja noćenja u LAG-u. Tome doprinose i dosadašnje aktivnosti LAG-a usmjerene na brendiranje regije kao jedinstvene turističke destinacije, ali i jači naglasak na razvoj sadržaja u RP Moslavačačka gora. Radi prirodnih komparativnih prednosti, blizine velikog tržišta, u LAG-u je potrebno više razvijati ruralni turizam na seoskim domaćinstvima ili u ruralnim naseljima, no ponuditi i niz potpornih javnih sadržaja poput tematskih pješačkih, biciklističkih i treking staza, vodenih sportova i sl. Iako je već dosta toga napravljeno, još uvjek postoji velika potreba, za daljnji razvoj kako komunalne i društvene tako i turističke infrastrukture bez čijeg poboljšanja nema niti povećanja kvalitete života na području LAG-a „Moslavina“.

Najznačajnija gospodarska djelatnost kojom se LAG „Moslavina“ mora najviše baviti jest revitalizacija i jačanje poljoprivredne proizvodnje te stvaranje sirovinske baze za preradu poljoprivrednih proizvoda, budući da se gospodarstvo cijelog područja zasniva na sekundarnim i tercijarnim djelatnostima što je ekonomski neodrživo. Iako je područje bogato naftom i plinom, postojeća naftna polja se eksploatiraju više desetljeća i pitanje je do kada će ista biti isplativa. Na području LAG-a nalazi se velik broj poljoprivrednih gospodarstava (7.098), a čak 96,59% (6.856) su OPG-ovi. Kao i u većem dijelu RH, trećina nositelja OPG-a je starija od 65 godina, a tek manji dio nositelja OPG-ova ima više obrazovanje. Iz podataka u ARKOD-u razvidno je da se na području LAG-a poljoprivrednici uglavnom bave ratarstvom i stočarstvom. U posljednje se vrijeme na području LAG-a, uz tradicionalni uzgoj goveda, povećao broj ovaca i peradi, a i broj košnica nije zanemariv. Važno je istaknuti kako se na području LAG-a „Moslavina“ uzgaja autohtona vinska sorta Škrlet, kao jedan od prepoznatljivijih moslavačkih

proizvoda. Aktivnosti LAG-a je i dalje važno usmjeriti upravo prema jačanju poljoprivredne proizvodnje, s naglaskom na dodanu vrijednost poljoprivrednih proizvoda.
Također, radi razvidnih turističkih potencijala, aktivnosti je potrebno usmjeriti na razvoj ruralnog turizma, objedinjavanje turističke ponude regije, ali i revitalizacije tradicijskih nepoljoprivrednih djelatnosti na seoskim domaćinstvima u smislu diverzifikacije djelatnosti kao bi se ista napravila dohodovno održivim. Inovativnim aktivnostima, razmjenom znanja i informacija LAG treba omogućiti što veći socio-ekonomski razvoj i održivost svojih lokalnih razvojnih dionika.
Područje LAG-a je i područje velikih prostora visoke prirodne vrijednosti stoga je potrebno usmjeriti aktivnosti i na razvoj smanjenja ispuštanja stakleničkih plinova te uvođenje sustava energetske održivosti iz obnovljivih izvora energije, ali i smanjiti utjecaj stočarske proizvodnje na onečišćenje okoliša. Poljoprivredni proizvođači i prerađivači kao i drugi gospodarski sektori suočeni su sa velikim izazovima koje pred njih stavlja konkurentno tržište i sve veći zahtjevi potrošača za novim proizvodima. Poticanjem međusobne suradnje treba omogućiti razmjenu znanja i informacija o inovacijskim tehnologijama i procesima proizvodnje i prerade s kojima proizvođači nisu upoznati, te u praksi osigurati veću produktivnost, ekonomsku isplativost, održivost i učinkovitost resursa. Upravo radi vrijednosti prostorne razvojne resursne osnove, naglasak treba staviti na širok spektar neproizvodnih ulaganja koji obuhvaćaju ulaganja kojima se ne ostvaruje bitan povrat, dohodak ili prihod i koja ne vode do znatnog povećanja vrijednosti poljoprivrednog gospodarstva određenog korisnika, ali imaju povoljan učinak na okoliš. Naime, neproizvodna ulaganja, svojom komplementarnom ulogom doprinose ispunjenju agroekoloških ciljeva ili obveza, koje je moguće preuzeti u okviru povećanja ekološke vrijednosti zaštićenih područja.

5. OPĆI CILJEVI, SPECIFIČNI CILJEVI I INTERVENCIJE LRS

5.1. Prikaz potreba područja LAG-a

Tijekom pripreme osnovne i SWOT analize te analize razvojnih potreba, LAG „Moslavina“ je, u konzultacijama sa širokim krugom razvojnih dionika identificirao endogene (vlastite) potencijale područja, prepoznao slabosti te prednosti kako bi iskoristio mogućnosti koje im njihov prostor nudi. Sudionici kreiranja strategije složili su se kako će svoje djelovanje usmjeriti prema održivom razvoju integracijom gospodarskih, društvenih te ekoloških ciljeva. LAG „Moslavina“ je tijekom procesa pripreme LRS definirao slijedeće prioritetne razvojne potrebe u korelaciji sa razvojnim potencijalima a kojima će se baviti u ovom programskom razdoblju:

P1: Jačanje konkurentnosti gospodarstva korištenjem endogenih potencijala
Područje LAG-a „Moslavina“ prostor je duge poduzetničke tradicije. Broj poduzetnika je u blagom porastu no koncentriran je u urbanim sredinama. U ruralnim područjima, radi starenja populacije i iseljavanja mladih poduzetništvo je u opadanju. Nezaposlenost mladih i žena, kao i osoba starijih od 50 godina je u porastu. Razina obrazovanja opće populacije, uključujući i nezaposlene, bez obzira što područje LAG-a ima mogućnosti za sve razine obrazovanja kao i cjeloživotno učenje, relativno je niska i neusklađena sa brzim promjenama na tržištu rada i potrebama poslodavaca. Mladi bez iskustva nemaju dovoljno mogućnosti zapošljavanja, a samo okruženje ne pruža potporu samozapošljavanju. Neusklađeno je djelovanje različitih institucija u području, gospodarski razvojni dionici nisu međusobno povezani posebno u domeni proizvodnje hrane te pružanja usluga i nisu iskorištene brojne mogućnosti integracije i međusobne sinergije u pristupu tržištu. Mnogi stanovnici područja imaju ideje, no nisu dovoljno informirani ni aktivni te umreženi kako bi mogli iskoristiti mogućnosti koje im se pružaju.

Dosadašnje aktivnosti LAG-a „Moslavina“ već su bile usmjerene prema pružanju potpore razvoju poduzetništva, stoga je u novom programskom razdoblju potrebno jačati umrežavanje pružatelja usluga i proizvođača, omogućiti otvaranje zelenih poslova i jačanje primjene digitalnih (IKT) tehnologija te ponuditi poticajno okruženje za razvoj poduzetništva. Kako se LAG niz godina bavi „brandiranjem“ područja kao prepoznatljive regije Moslavine, potrebno se posvetiti revitalizaciji starih zanata i rukotvorina kojima bi se doprinijelo razvoju identiteta. Potrebno je stvoriti poduzetničku dinamiku koja će usmjeriti mladu i aktivnu, interesnu populaciju na korištenje vlastitih potencijala kao i razvojnih potencijala područja te animirati lokalne zajednice i sve interesne skupine razvojnih dionika za potporu društvenom poduzetništvu i poduzetničkim aktivnostima od koristi za širu zajednicu, posebno u ruralnim područjima.

P2: Razvoj identitetne i povezane proizvodnje hrane područja Moslavine

Na području LAG-a, radi njegovih prirodno-prostornih potencijala, velika je tradicija poljoprivredne proizvodnje i prerade no ista je nedovoljno prepoznatljiva i nezaštićena na nacionalnoj ili međunarodnoj razini. Područje je poznato po autohtonim vinskim sortama kao i životinjskim pasminama no to još uvijek predstavlja nedovoljno iskorišten potencijal. Poljoprivredna proizvodnja bazira se na malim i nepovezanim poljoprivrednim gospodarstvima nedovoljne ekonomske snage za značajniji pristup tržištu. Sve više poljoprivrednih gospodarstava mora tražiti dodatne izvore prihoda. Nositelji poljoprivredne proizvodnje sve su stariji, a mladi nisu zainteresirani za poljoprivredu. Poljoprivredni proizvođači fokusirani su na proizvodnju za vlastite potrebe i malo novih proizvoda od tržišnog interesa, nedostaje im poticajnog okruženja i potpore u razvoju vlastitih djelatnosti stoga je potrebno, posebno u izoliranijim ruralnim zajednicama, omogućiti ekonomsku sigurnost i očuvanje obiteljske održive poljoprivrede koja je jedan od ključnih čimbenika očuvanja okoliša i razvoja prepoznatljivosti područja LAG-a. Potrebno je omogućiti samodostatnost, modernizaciju i dodanu vrijednost poljoprivredne proizvodnje, posebno povezane sa kulturno-povijesnim, tradicijskim vrijednostima i identitetom područja, uz jačanje zaštite i očuvanja prirodne baštine. Kako područje privlači sve više posjetitelja, a ujedno je poveznica svih puteva nacionalne i međunarodne razine, potrebno je proširiti mogućnosti prodaje domaćih poljoprivrednih proizvoda, posebno ekoloških. U narednom razdoblju je potrebno razvijati zelena radna mjesta u poljoprivredi, kratke lance opskrbe i što veću umreženost i povezanost proizvođača hrane sa pružateljima usluga posebno u cilju razvoja identiteta područja Moslavine kao jedinstvene gastronomske destinacije. Planskim pristupom i promidžbenim aktivnostima potrebno je podizanje svijesti lokalnih stanovnika i posjetitelja o važnosti lokalno proizvedene hrane i tradiciji područja.

P3: Razvoj održivog turizma

Područje LAG-a „Moslavina“ ima turističku tradiciju koja se danas sve više razvija, zahvaljujući i aktivnostima samog LAG-a na razvoju branda regije Moslavina. No turistička ponuda područja ne djeluje destinacijski, slab je zajednički nastup u promotivnim aktivnostima, marketing je neodređen i bez prepoznatljivosti, turistička ponuda je nepovezana i nedovoljno iskorištena. Već poznatije destinacije nedovoljno su prepoznate na nacionalnoj i međunarodnoj razini kao točke privlačenja posjetitelja. Razvojna resursna osnova, kulturno-povijesna, tradicijska kao i prirodna baština zahtjeva veću valorizaciju, interpretaciju i inovativne mogućnosti održivog korištenja koje će omogućiti njezinu revitalizaciju i očuvanje. Potrebna je revitalizacija tradicijskih nepoljoprivrednih djelatnosti na ruralnim domaćinstvima u smislu diverzifikacije koja bi ih učinila dohodovnijim. Prostor Moslavine u cjelini, kao i područje Parka prirode Lonjsko polje, još uvijek predstavljaju razvojni potencijal no ne i turističku destinaciju, posebno iz činjenice kako su smještajni kapaciteti, sadržaji te lokalni proizvođači

hrane međusobno nepovezani. Potrebno je stremiti ka osmišljavanju cjelovitih turističkih proizvoda, posebno u ruralnim područjima, koji će se temeljiti na integraciji ponuditelja u turizmu i s njim povezanim djelatnostima, na marketinškoj, promotivnoj i poslovnoj razini. Razvoj selektivnih oblika turizma uz uporabu novih metoda i tehnologija te komunikacijskih alata predstavlja veliku priliku za ruralne zajednice, posebno za mlade, žene te druge osjetljive društvene skupine. Potrebno je aktivirati endogene potencijale i omogućiti umrežavanje lokalnih pružatelja usluga i proizvođača. Potrebno je promicati otvaranje zelenih poslova u turizmu, posebno lokalnog stanovništva; pružiti potporu razvoju tradicijskih djelatnosti (obrta, starih zanata i rukotvorina) koji koriste razvoju resursnu osnovu (npr. drvo i sl.); omogućiti modernizaciju turističke infrastrukture te jačati prepoznatljivost i održivo korištenje turističkih potencijala prirodne i kulturne baštine. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti razvoju novih proizvoda i revitalizaciji tradicijske baštine u svrhu razvoja potpunog doživljaja. Potrebno je stvoriti prepoznatljiv turistički brand Moslavine te poticati umrežavanje dionika u svrhu kreiranja zajedničkih turističkih proizvoda.

P4: Zaštita okoliša, očuvanje i održivo korištenje prirodne i kulturne baštine

Područje LAG-a prostor je vrijedne prirodne i kulturne (materijalne i nematerijalne) baštine od nacionalnog i međunarodnog značaja, no još uvijek je razvodna nedovoljna valorizacija, revitalizacija i obnova, kao i razvoj interpretacije i održivog korištenja iste. Nedovoljno je razvijena svijest kako lokalnih stanovnika tako i posjetitelja o potrebi zaštite okoliša u cjelini, posebno vezano za gospodarenje otpadom i zaštitu vodnih resursa. Isto tako, brojna kulturna baština nije dovoljno prepoznata, zaštićena te stavljena u funkciju. Manjim ulaganjima, razvojem svijesti i edukcijom stanovnika i posjetitelja, baštinska razvojna osnova može biti velik pokretač brojnih aktivnosti, povećanja prihoda stanovnika te omogućiti brojna radna mjesta. U svrhu očuvanja i zaštite visoko vrijednog okoliša potrebno je jačati svijest, edukaciju i poticati stanovnike kao i sve razvojne dionike na potrebu korištenja obnovljivih energetskih izvora te energetsku učinkovitost. Potrebno je razvijati holistički pristup zaštiti, revitalizaciji te održivom korištenju prirodne i kulturne baštine a posebno ju povezati u umrežene turističke proizvode. Postojeća baština koja je već zaštićena i stavljena u funkciju nije međusobno povezana u destinacijsku ponudu. U narednom razdoblju potrebno je revitalizirati degradirane sadržaje i resurse, informirati javnosti i podizati svijest te provoditi edukaciju stanovništva i posjetitelja o važnosti očuvanja okoliša i zaštićenih područja. Posebna pažnja posvetiti će se zelenim površinama te očuvanju krajobraza u urbanim i ruralnim zajednicama. Isto tako, područje LAG-a je prostor velikog transportnog opterećenja na prometnicama nacionalnog i međunarodnog značaja, dok, s druge strane, izdvojene lokalne zajednice često nemaju prijevoz koji je sukladan lokalnim potrebama, stoga je potrebno posvetiti pažnju i razvoju održive mobilnosti. Zaštita okoliša i očuvanje resursne razvojne osnove jedan su od osnovnih preduvjeta za povećanje kvalitete života stanovnika kao i povećanje privlačenja posjetitelja.

P5: Poboljšanje kvalitete života u lokalnim ruralnim zajednicama

Negativni trendovi starenja stanovnika i depopulacija zahtijevaju posebnu pažnju LAG-a kao i aktivnosti usmjerene na osjetljive skupine društva u svrhu jačanja inkluzije i kohezije lokalnih zajednica. S jedne strane, potrebno je poduzimati mjere za smanjenje iseljavanja mladog te aktivnog stanovništva, posebno iz ruralnih zajednica, a istovremeno, osigurati povećanje kvalitete života. Ulaganja u malu komunalnu i društvenu infrastrukturu, posebno rekreacijsku infrastrukturu, nisu razmjerno raspoređena po području (veća je koncentracija u urbanim sredinama) stoga su je potrebno poboljšati, ona je ujedno važna i za turistički razvoj područja. Kulturna i društvena događanja nemaju dovoljnu prepoznatljivost i inovativnost stoga je potrebno više djelovati prema razvoju mogućnosti za kulturno djelovanje mladih, kako razvojem prostora tako i sadržaja. Isto tako, radi starenja stanovništva potrebno je osigurati

uvjete za aktivno starenje i društvenu uključenost starijih osoba. Žene su često nositelji aktivnosti u ruralnim zajednicama stoga je potrebno posvetiti pažnju potpori razvoju njihovih aktivnosti. Općenito, potrebno je pružiti potporu prostorima i sadržajima za međugeneracijsku solidarnost, razmjenu znanja i vještina i društvenu koheziju. Potrebno je osmisliti inovativne metode i pristupe te programe za sve osjetljive društvene skupine, razviti inovativne društvene mreže, promicati zdrav način života svih dobnih skupina, razviti dopunske usluge posebno za starije stanovnike i općenito, aktivirati endogene društvene potencijale koje je potrebno povezati kako bi sinergijski djelovali u cilju poboljšanja kvalitete života svih stanovnika.

Tablica 25: Potrebe područja LAG-a

Naziv potrebe	Opis potrebe	Naziv općeg cilja LRS kojim se ispunjava potreba	Naziv specifičnog cilja LRS kojim se ispunjava potreba
P1: Jačanje konkurentnosti gospodarstva korištenjem endogenih potencijala	Podupiranje gospodarskih aktivnosti, poticanje na suradnju i umrežavanje pružatelja usluga i proizvođača, otvaranje zelenih poslova, jačanje primjene digitalnih tehnologija. uz korištenje vlastitih razvojnih potencijala.	**OC LRS**: Kohezivni i integrirani razvoj područja LAG-a	**SC 1**: Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta
			SC 2: Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama
P2: Razvoj identitetne i povezane proizvodnje hrane područja Moslavine	Ulaganja koja omogućuju ekonomsku sigurnost i očuvanje održive poljoprivredne proizvodnje samodostatnost, modernizaciju i dodanu vrijednost proizvoda, očuvanje okoliša, veću umreženost i povezanost proizvođača hrane s ponuditeljima usluge u cilju razvoja identiteta područja.	**OC LRS**: Kohezivni i integrirani razvoj područja LAG-a	**SC 1**: Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta
			SC 2: Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama
P3: Razvoj održivog turizma	Pružanje potpore razvoju turističkih proizvoda i usluga uz uporabu novih metoda i tehnologija, otvaranju zelenih poslova u turizmu, modernizaciji turističke infrastrukture te umrežavanju turističkih dionika u svrhu jačanja prepoznatljivosti Moslavine kao jedinstvene turističke destinacije.	**OC LRS**: Kohezivni i integrirani razvoj područja LAG-a	**SC 1**: Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta
			SC 2: Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama
P4: Zaštita okoliša, očuvanje i održivo korištenje prirodne i kulturne baštine	Unapređenje očuvanja zaštićenih dijelova prirode i ostalih vrijednih prirodnih i kulturnih osobitosti, poticanje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine primjenom inovativnih i pametnih rješenja.	**OC LRS**: Kohezivni i integrirani razvoj područja LAG-a	**SC 1**: Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta
			SC 2: Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama
P5: Poboljšanje kvalitete života u	Ulaganja u malu javnu infrastrukturu i dopunske usluge, aktivacija vlastitih društvenih potencijala koje je potrebno	**OC LRS:** Kohezivni i integrirani razvoj područja LAG-a	**SC 1:** Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta

lokalnim ruralnim zajednicama	povezati kako bi sinergijski djelovali u cilju poboljšanja kvalitete života svih stanovnika lokalne zajednice.		**SC 2**: Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama

5.2. Opis općih i specifičnih ciljeva LRS

Tablica 26: Opći i specifični ciljevi LRS

Naziv općeg cilja	Kratki opis općeg cilja	Naziv specifičnog cilja	Kratki opis specifičnog cilja
OC LRS: Kohezivni i integrirani razvoj područja LAG-a	Postati prepoznatljivo područje povijesne regije Moslavine s unaprijeđenom i prepoznatom poljoprivredom koja teži samodostatnosti i jedinstvenosti lokalne hrane, umreženog diversificiranog turizma oslonjenim na očuvanu prirodnu i kulturnu baštinu te kratke opskrbne lance, s vibrantnim i povezanim lokalnim zajednicama u kojima su svi stanovnici uključeni u društveni i gospodarski razvoj.	**SC 1**: Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta	Poticati razvoj poduzetništva u primjeni novih inovativnih metoda i tehnologija u poljoprivredi. Doprinijeti razvoju inventivnih i atraktivnih turističkih proizvoda i usluga koji povećavaju prepoznatljivost područja. Sve to osigurat će nove izvore prihoda te omogućiti otvaranje novih radnih mjesta.
		SC 2: Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama	Razvoj usluga i male infrastrukture, jačanje kohezije u ruralnim sredinama te jačanje svijesti o potrebi zaštite okoliša i valorizacije, očuvanja i održivog korištenja prirodne i kulturne baštine koji vodi jačanju identiteta područja i lokalnih stanovnika.

OC LRS: Kohezivni i integriran razvoj područja LAG-a

Područje LAG-a „Moslavina“ jedno je od većih područja Hrvatske na kojima se provodi LEADER. Prostor obuhvaća čak 196 naselja koje je potrebno povezati u jedinstvenu i prepoznatljivu cjelinu koja je poznata kao regija Moslavina. Područje je karakteristično po prerađivačkoj industriji, poljoprivredi i privlači sve više posjetitelja radi svog prostornog smještaja na prometnoj transverzali nacionalnog i međunarodnog značaja. Bez obzira na brojne razvojne prednosti područje karakterizira depopulacija, starenje stanovništva i iseljavanje mladih. Radi raspršenosti naselja sve veća je isključivost osjetljivih skupina društva, ali i otežan razvoj poduzetništva i suradnje. U postizanju općeg cilja LAG će se posvetiti na jačanju značajki razvoja utemeljenog na definiranim potrebama i lokalnim mogućnostima, jačanju međusektorskog i međugeneracijskog umrežavanja i suradnje, definiranju inovativnog, integriranog i diversificiranog pristupa lokalnom razvoju. Opći cilj LAG-a je do 2029. godine postati prepoznatljivo područje povijesne regije Moslavina sa unaprijeđenom i prepoznatom poljoprivredom koja teži samodostatnosti i jedinstvenosti lokalne hrane, umreženog diversificiranog turizma oslonjenim na očuvanu prirodnu i kulturnu baštinu te kratke opskrbne lance, sa vibrantnim i povezanim lokalnim zajednicama u kojima su svi stanovnici uključeni u društveni i gospodarski razvoj.

SC1: Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta

Bez obzira na dugu poduzetničku tradiciju i samodostatnost gospodarski razvoj područja u stagnaciji je te opada, posebno u ruralnim područjima. Radi starenja populacije te iseljavanja mladih, kao i samozatajnosti osjetljivih skupina društva i neadekvatnog poduzetničkog okruženja u okviru ovog specifičnog cilja LAG želi potaknuti otvaranje novih i inovativnih radnih mjesta. Poljoprivreda i drvna prerada, kao i turizam, ne koriste sve razvojne potencijale koji su im na raspolaganju. Lokalnim proizvođačima nedostaje znanja i vještina kako razviti svoju ponudu, a istovremeno povećati dodanu vrijednost svojim proizvodima. S druge strane, ni lokalno stanovništvo, niti posjetitelji područja nisu dovoljno svjesni važnosti domaće hrane i proizvoda, a razlog tome je njihova nedovoljna prepoznatljivost te mali broj tržišnih mogućnosti i prodajnih mjesta koja su u urbanim sredinama dok ih u selima gotovo nema. Ponuda poljoprivrednih proizvođača i ostalih pružatelja usluga i dionika u razvoju nije povezana. Tradicijska znanja i vještine bazirani na kulturnoj i prirodnoj baštini mogu predstavljati značajan turistički proizvod, a ujedno, mogu omogućiti prepoznatljive proizvode za lokalno stanovništvo i posjetitelje. Turistička ponuda, posebno u ruralnim područjima, nedovoljno je inventivna, povezana i prepoznatljiva iako je razvoj destinacijskog branda Moslavina započeo jačanje vidljivosti prostora. Poticanje razvoja inventivnih i atraktivnih turističkih proizvoda te povećanjem prepoznatljivosti područja kao turističke destinacije postići će se i razvojem zajedničke promidžbe i marketinga. U svrhu razvoja poduzetništva LAG će poticati aktivnosti koje će doprinijeti aktiviranju endogenih potencijala lokalnog okoliša i pridonijeti povećanju dodane vrijednosti, te očuvanju postojećih i otvaranju novih (uglavnom zelenih i digitalnih) radnih mjesta. U tu svrhu LAG će poticati razvoj poduzetništva u primjeni inovativnih metoda i tehnologija u poljoprivredi kao i komplementarnih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima i u lokalnim zajednicama, posebno onih koji iskorištavaju lokalne komparativne prednosti poput raspoložive radne snage, očuvanog okoliša i prirode, bogate kulturne i prirodne baštine, zelenog turizam društvenog poduzetništva, lokalne samodostatnosti i sl. Važno je omogućiti razvoj novih djelatnosti koje će osigurati dodatne prihode poljoprivrednim gospodarstvima i ruralnom stanovništvu kao i omogućiti nova radna mjesta. Stoga je potrebno razvijati i poticati poduzetničku dinamiku, s njome povezanu infrastrukturu i ljudski potencijal koji će omogućiti poduzetništvu da uspješno odgovara potrebama tržišta, a poseban naglasak biti će na poduzetnicima koji razvijaju inovativne proizvode i usluge.

SC 2 : Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama

Za područje LAG-a „Moslavina“ vidljiv je porast razvoja lokalne komunalne i društvene infrastrukture kao i usluga, no isti je više koncentriran u urbanim cjelinama u odnosu na ruralne zajednice koje su i dalje deficitarne, kako u javnoj komunalnoj tako i u društvenoj infrastrukturi. Isto tako, upravo najveća razvojna resursna osnova, očuvan okoliš, prirodna i kulturna baština, nalaze se u raspršenim ruralnim zajednicama, a koja je sve više ugrožena depopulacijom. Područje karakterizira starenje stanovništva, odlazak mladih, sve manje je aktivnih stanovnika koji se uključuju u gospodarski i društveni razvoj. Napuštanje područja dovodi do degradacije krajolika i smanjenje zaštite okoliša. Kako bi se u ruralnim sredinama omogućili uvjeti života koji se približavaju onim u urbanim cjelinama i koji bi smanjili migracije, ovaj specifičan cilj biti će usmjeren na razvoj usluga i male infrastrukture za rekreaciju i jačanje kohezije u ruralnim zajednicama, kao i na aktivnosti različitih programa i metoda koje omogućuju jačanje inkluzije svih stanovnika područja, posebno korištenjem inovativnih pristupa i tehnologija. Isto tako, jačanje svijesti stanovnika i posjetitelja prostora o potrebi zaštite okoliša i valorizacije, očuvanja i održivog korištenja prirodne i kulturne baštine jedni su od razvojnih prioriteta LAG-a, a koji

vode jačanju identiteta područja i lokalnih stanovnika. Poboljšanje kvalitete života stanovnika lokalnih zajednica i očuvanje razvojnih resursa povezano je ujedno sa razvojem turističke ponude i diverzifikacije gospodarstva te stvara preduvjete za očuvanje postojećih i otvaranje novih radnih mjesta.

5.3. Opis intervencija LRS uključujući projekte suradnje

Tablica 27: Intervencije u LRS

Opći cilj LRS	Specifični cilj LRS	Potreba	Intervencija
OC LRS: Kohezivni i integriran razvoj područja LAG-a	**SC 1**: Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta	P1	INT 1.1: Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i jačanje proizvodnje lokalne hrane
			INT 1.2: Razvoj prepoznatljivog turizma regije Moslavina
		P2	INT 1.1: Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i jačanje proizvodnje lokalne hrane
			INT 1.2: Razvoj prepoznatljivog turizma regije Moslavina
		P3	INT 1.1.: Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i jačanje proizvodnje lokalne hrane
			INT 1.2: Razvoj prepoznatljivog turizma regije Moslavina
		P4	INT 1.1.: Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i jačanje proizvodnje lokalne hrane
			INT 1.2: Razvoj prepoznatljivog turizma regije Moslavina
		P5	INT 1.1.: Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i jačanje proizvodnje lokalne hrane
			INT 1.2: Razvoj prepoznatljivog turizma regije Moslavina
	SC 2: Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama	P1	INT 2.1: Poboljšanje životnih uvjeta u lokalnoj sredini
			INT 2.2: Jačanje zaštite okoliša i unaprjeđenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine
		P2	INT 2.1: Poboljšanje životnih uvjeta u lokalnoj sredini
			INT 2.2: Jačanje zaštite okoliša i unaprjeđenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine
		P3	INT 2.1: Poboljšanje životnih uvjeta u lokalnoj sredini
			INT 2.2: Jačanje zaštite okoliša i unaprjeđenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine
		P4	INT 2.1: Poboljšanje životnih uvjeta u lokalnoj sredini
			INT 2.2: Jačanje zaštite okoliša i unaprjeđenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine
		P5	INT 2.1: Poboljšanje životnih uvjeta u lokalnoj sredini
			INT 2.2: Jačanje zaštite okoliša i unaprjeđenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine

Zajedničke značajke za sve intervencije LAG-a u okviru LRS

Najviša ukupna vrijednost projekta (ili operacije) kojem će se pružiti potpora je do 300.000,00 eura (bez PDV-a) dok je najviši iznos potpore po projektu koju LAG može dodijeliti do 200.000,00 eura.

Zajednička načela kriterija kojima se postiže **prednost prilikom odabira projekata** (operacija) u okviru provedbe intervencija LAG-a zasnivaju se prvenstveno na doprinosu projekta (operacije) ključnim elementima **dodane vrijednosti LEADER-a** i to:

- povećanju/jačanju socijalnog (društvenog) kapitala u lokalnim zajednicama,
- poboljšanju lokalnog upravljanja te
- poboljšanju rezultata i učinaka politike za područje LAG-a u usporedbi s provedbom bez LEADER pristupa.

Doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a koju LAG planira postići očitovat će se prvenstveno kroz potporu inovacijama (inovativnim pristupima) te poticanju sektorske i međusektorske suradnje (partnerski projekti), kao i jačem uključivanju osjetljivih društvenih skupina.

Inovacija je horizontalna tema koja prožima cijeli LRS i provedbu LEADER-a u cjelini. Svrha LRS je stvoriti adekvatno okruženje koje će omogućiti potporu promicanju inovacija i inovativnih aktivnosti/projekata.

Operacija odnosno projekt ima inovativne značajke na lokalnoj razini ako operacija rezultira uvođenjem nove aktivnosti ili novog proizvoda ili nove/inovativne metode ili usluge na lokalnoj razini (ukupno područje LAG-a). Važno je istaknuti kako je doprinos inovativnim i pametnim rješenjima u selima ujedno i jedan od kriterija doprinosa provedbi koncepta Pametnih sela.

Osnovni elementi primjene inovativnosti odnosno inovativnih značajki u lokalnom kontekstu sukladno članku 31. stavku 2. (d) Uredbe (EU) br. 2021/1060. za potrebe primjene u kriterijima odabira projekata (operacija) temelje se na:

- projektnim partnerstvima koja donose međusektorsku ili sektorsku suradnju različitih dionika u iznalaženju rješenja za razvojne potrebe područja LAG-a (partnerski projekti);
- potporom društvenim (socijalnim) inovacijama koje dovode do novih proizvoda i usluga kojima se rješavaju potrebe opće zajednice područja LAG-a, poput:
    - novih metoda i pristupa prijenosu znanja iz područja promicanja poduzetništva i poduzetničke kulture, uključujući nalaženje novih rješenja razvoja društvenog poduzetništva i partnerstva
    - inovativnih pristupa i modernih ekoloških praksi u području zaštite okoliša i prirode kao i implementacije aktivnosti biogospodarstva (bioekonomije)
    - novih metoda i pristupa prijenosu znanja u području inovativne proizvodnje lokalne hrane i drugih lokalnih proizvoda, inf. tehnologija, drugih aktivnosti područja, te u razvoju turizma (selektivni oblici, interpretacija baštine i sl.)
    - društvenih inovacija koje razvijaju nove oblike i načine uključivanja osjetljivih skupina društva
    - tehnoloških i netehnoloških inovacija usmjerenih na nove tehnologije i metode koje omogućuju povećanje otpornosti na klimatske promjene, digitalizaciju i zelenu tranziciju.

U svrhu jačanja doprinosa dodanoj vrijednosti LEADER-a u elementu **poboljšanja rezultata i učinaka politike putem načela kriterija odabira** prednost će imati projekti (operacije) „zajedničkog korisnika“ te oni kojima se ostvaruje „zajednički interes“. **Zajedničkim korisnikom** u smislu provedbe intervencija LRS smatraju se gospodarska udruženja (zadruge, klasteri i dr.), organizacije civilnog društva ili javno-pravna tijela te pravne osobe (ustanove i/ili poduzeća u većinskom javnom vlasništvu). Zajedničkim korisnikom smatra se i provedba zajedničkih projekata, odnosno, ako se projekti (operacije) provode u sektorskom ili međusektorskom partnerstvu.

Partnerskim projektom smatra se projekt u kojem više korisnika (projektnih promotora) sudjeluje u provedbi projekta (operacije) u jednoj intervenciji LAG-a. Pri tomu, prije podnošenja Zahtjeva za potporu, projektni partneri moraju imati sklopljen Sporazum o međusobnoj suradnji kojim se ujedno definira glavni partner (nositelj projekta) te u kojem su jasno definirane i razgraničene aktivnosti i zadaće projektnih partnera. Također, svi korisnici (projektni partneri) moraju ispunjavati uvjete prihvatljivosti za intervenciju LAG-a za koju prijavljuju zajednički projekt (zajedničku operaciju).
Projekt odnosno operacija ima **Zajednički interes,** provodi li ga Zajednički korisnik i/ili ako je u kolektivnom interesu članova Zajedničkog korisnika i opće javnosti odnosno od dobrobiti za opću zajednicu. Takav projekt (operacija) treba biti više od zbroja pojedinačnih interesa članova Zajedničkog korisnika.
Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti svih projekata (operacija), uključujući i partnerske projekte (operacije) u okviru provedbe intervencija LAG-a su:

- usklađenost sa ciljevima LRS,
- usklađenost s jednim ili više specifičnih ciljeva SP ZPP-a navedenim u članku 6. stavku 1. i 2, Uredbe (EU) 2021/2115,
- provedba na području obuhvata LAG-a na kojem korisnik na LAG natječaju podnosi zahtjev za potporu,
- ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000,00 EUR (bez PDV-a),
- usklađenost sa pravilima državne potpore, ako će biti primjenjivo i
- usklađenost s EU i RH zakonodavstvom na koje se odnosi predmetni projekt.

Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti projekta (operacije) se primjenjuju na sve projekte (operacija) za koje se podnosi Zahtjev za potporu, uključujući partnerske projekte (operacije).

Ciljani korisnici (projektni promotori) LRS su sve pravne i fizičke osobe privatnog prava te pravne osobe javnog prava, pri čemu su zajednički temeljni odnosno opći uvjeti prihvatljivosti svih korisnika (pojedinačnih i zajedničkih) sljedeći:

- imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave natječaja LAG-a sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116;
- imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu;
- ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima.

Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika na LAG natječaju se primjenjuju na sve korisnike na LAG natječaju koji podnose Zahtjev za potporu, uključujući partnerske projekte (operacije).

Intervencija LEADER u okviru SP ZPP-a prvenstveno se provodi na temelju članka 77. Uredbe (EU) br. 2021/2115 pod nazivom "Suradnja", uključujući i članke 73., 74. te 75. navedene Uredbe.
Sukladno članku 77. stavku 3. Uredbe (EU) br. 2021/2115, intenzitet potpore u LAG intervenciji može iznositi **najviše 100%** prihvatljivih troškova projekta odnosno mogu se pokriti svi troškovi povezani s projektom.
U slučaju kada LAG intervencija uključuje ulaganja u skladu s člankom 73. Uredbe (EU) 2021/2115, intenzitet potpore može iznositi **najviše 65%** prihvatljivih troškova projekta, a iznimno se može povećati u sljedećim slučajevima:

a) **najviše 80%** kada je korisnik mladi poljoprivrednik[9]
b) **najviše 85%** za ulaganja malih poljoprivrednih gospodarstava[10]
c) **najviše 100%** za neproduktivna ulaganja[11] i temeljne usluge i infrastrukturu u ruralnim područjima[12].

Tablica 28: Projekti suradnje

Vrsta projekta suradnje	Područje interesa projekta suradnje	Očekivani rezultat provedbe projekta suradnje	Indikativna visina proračuna projekta (u odnosu na ukupni iznos alokacije koju će LAG ostvariti u razdoblju 2023.-2027.)
transnacionalni	Prirodna i kulturna baština / ruralni turizam / poljoprivreda	Razmjena iskustava kroz studijsko putovanje i primjere dobre prakse, edukacija, promocija	3%
međuteritorijalni	Poljoprivreda, turizam, zaštita okoliša	Razmjena iskustava kroz studijsko putovanje i primjere dobre prakse, razvoj novih proizvoda, edukacija, promocija	1%
međuteritorijalni	Društveno poduzetništvo i socijalne usluge	Razmjena iskustava kroz studijsko putovanje i primjere dobre prakse, edukacija, promocija	1%

Projekti suradnje LAG-a uključuju razmjenu dostignuća, iskustava i znanja između LAG-ova i drugih lokalnih razvojnih dionika ruralnih područja unutar EU. Također se odnose na prijenos dobre prakse, inovativnosti i razvoj na temelju znanja stečenog provedbom aktivnosti lokalnog razvoja vođenog zajednicom. LAG „Moslavina“ ima dosta iskustva u provedbi projekata suradnje, pa se novom programskom razdoblju planira provedba četiri projekta suradnje, a teme navedene u Tablici 28. proizašle su iz analize stanja, SWOT analize, te identifikacije potreba i mogućnosti za daljnji razvoj područja. Povezivanje, sinergijsko djelovanje u razvojnim procesima, edukacije, razmjenu znanja i iskustava te promociju područja, LAG definira kao stavke od ključne važnosti. LAG „Moslavina“ planira provoditi transnacionalne i

[9] **Mladi poljoprivrednik** je osoba starija od 18 i mlađa od 40 godina (do navršene 41 god.) u trenutku podnošenja Zahtjeva za potporu, koja posjeduje odgovarajuće vještine i znanje o poljoprivredi te po prvi puta uspostavlja poljoprivredno gospodarstvo ekonomske veličine od 10.000 EUR do 100.000 EUR na kojem ima status nositelja/odgovorne osobe ili je status nositelja/odgovorne osobe po prvi put stekla unutar 5 (pet) godina do dana podnošenja zahtjeva za potporu, a u slučaju trgovačkog društva je i odgovorna osoba isključivo ukoliko je vlasnik najmanje 50% temeljnog kapitala društva.

[10] **Malo poljoprivredno gospodarstvo** predstavlja poljoprivrednika koji ima ekonomsku veličinu od 3.000 do 15.000 EUR-a SO

[11] **Neproduktivna ulaganja** su ona ulaganja koja ne dovode do značajnog povećanja vrijednosti ili profitabilnosti korisnika odnosno koja ne ostvaruju značajan dohodak, prihod ili dobit, ali pri tome imaju pozitivan utjecaj na primjerice: socijalnu uključivost, pomoć ranjivim skupinama, edukaciju, prijenos znanja i vještina, jačanje teritorijalnog identiteta, očuvanje baštine, okoliš i klimu i sl.

[12] Pod **temeljnom uslugom i infrastrukturom u ruralnim područjima** podrazumijeva se ulaganje koje kumulativno ispunjava sljedeće: podiže kvalitetu života u ruralnim područjima (kulturno-društvenu i/ili obrazovno-odgojnu i/ili sportsko-rekreativnu i/ili rekreacijsku i/ili turističku i/ili komunalnu i/ili zdravstvenu i/ili javnih usluga itd.), namijenjeno je javnoj upotrebi/korištenju, mora biti javno dostupno različitim pojedincima i interesnim skupinama, ne smije biti profitnog karaktera (operativni prihodi ne smiju biti veći od operativnih troškova), provodi se u naselju s najviše 25.000 stanovnika.

međuteritorijalne projekte suradnje, a u provedbi takvih projekata moraju sudjelovati najmanje dva LAG-a. Odluku o ulasku u projekt suradnje, kroz detaljno elaboriranje i prikazivanje rezultata implementacije, moraju podržati članovi LAG-a. Prilikom ulaska u projekt suradnje, obavezno je potpisivanje Partnerskog sporazuma ili Sporazuma o suradnji s odabranim LAG-ovima, u kojemu se jasno navode zadaci, prava i obaveze svakog od partnera.

Napomena: Sve navedeno u okviru intervencija podložno je dodatnim izmjenama i dopunama tijekom provedbe LRS sukladno konzultacijama s lokalnim razvojnim dionicima te dodatnim uputama/smjernicama nadležnog Upravljačkog i Provedbenog tijela.

Tablica 29: Opis intervencija

Naziv i kod intervencije	**INT 1.1.: Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i jačanje proizvodnje lokalne hrane**
Područje obuhvata	Cijelo područje LAG-a „Moslavina“
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Intervencija je pripremljena sukladno potrebama područja LAG-a „Moslavina“ definiranim tijekom izrade SWOT analize. Svrha intervencije je prioritetan doprinos rješavanju potrebe područja LAG-a koja se odnosi razvoj identitetne i povezane proizvodnje hrane područja Moslavine (P2) kao i na jačanje konkurentnosti gospodarstva korištenjem endogenih potencijala (P1). Intervencijom se ujedno doprinosi zaštiti okoliša područja uz očuvanje kulturne i prirodne baštine kao i razvoju ruralnog turizma stvaranjem lokalnih prehrambenih proizvoda, te u konačnici, poboljšanju kvalitete života u ruralnim zajednicama (P3, P4 i P5). Velik je izazov osigurati učinkovito potporno okruženje i poticaje za pripremu poljoprivrednika za poslovanje na domaćem i stranim tržištima. Ciljana skupina ove intervencije su poljoprivrednici koji već imaju razvijene proizvode i usluge za domaće i međunarodno tržište te imaju viziju daljnjeg razvoja. Posebno su važni poljoprivrednici koje će razvijati nove, inovativne proizvode ili usluge. Za njihov rast i razvoj ključno je i odgovarajuće potporno okruženje koje pruža poduzetničku, inovativnu i umreženu potporu uspješnom razvoju. Stoga je u okviru ove intervencije potrebno širiti svijest o novim razvojnim mogućnostima, metodama i tehnologijama, poboljšati klimu za razvoj poljoprivrede kroz promociju i prijenos uspješnih praksi, istaknuti značaj inovativnosti, poboljšati i ojačati usluge inovativnog i potpornog okruženja, poticati otvaranje zelenih i digitalnih poslova u poljoprivredi i preradi poljoprivrednih proizvoda te promicati umrežavanje pružatelja usluga i proizvoda. Poseban naglasak biti će na razvoju poljoprivredne proizvodnje, uvođenjem novih tehnologija i metoda te digitalizaciji poljoprivrede i pristupu tržištima kao i proizvodnji promovirane i prepoznatljive lokalne hrane uključene u kratke opskrbne lance. Navedene potpore biti će usmjerene na inovativne poljoprivrednike s potencijalom rasta, koji žele proširiti svoje djelatnosti, one koji žele uvesti nove načine stvaranja dodane vrijednosti, poduzetnike s područja koja se suočavaju s posebnim razvojnim izazovima, a posebno poljoprivredna gospodarstava koja žele proširiti svoju djelatnost i ponudu. Aktivnosti koje će se poticati moraju biti okolišno neutralne ili uključiti povećanje zaštite okoliša, posebno one vezane za proizvodnju hrane. Samodostatnost hranom i promicanje ekološke poljoprivrede su također jedan od ciljeva ove intervencije. Omogućiti će se potpora proizvodnim i neproizvodnim aktivnostima na PG-ovima. Diverzifikacija proizvodnje te poboljšanje radnih uvjeta, doprinosi ukupnom jačanju konkurentnosti PG-ova. Intervencijom će se omogućiti i jačanje kapaciteta korisnika u stjecanju novih znanja i vještina u zelenoj i digitalnoj tranziciji, novim tehnologijama, prilagodbi tržištu i marketingu, promociji i

	sl. što će povećati njihovu održivost kao i jačanje otpornosti na klimatske promjene te očuvanje okoliša. Detaljna obrazloženja doprinosa projekata (operacija) kojima će se, u okviru ove intervencije, pružiti potpora razvojnim potrebama LAG-a bit će na navedena u natječaju LAG-a. Intervencija, u većini svog obuhvata i aktivnosti, pripada uvjetima iz članka 73. uključujući i članak 74. Uredbe (EU) br. 2021/2115. Intervencija doprinosi **Općem cilju (OC) LRS**: **Kohezivni i integriran razvoj područja LAG-a** jačanjem lokalne poljoprivredne proizvodnje lokalne hrane odnosno gastro proizvoda od lokalnih namirnica, umrežavanjem i razvojem lokalnih tržišta, uz očuvanje okoliša te zelenu i digitalnu tranziciju, izravno se doprinosi povećanju prepoznatljivosti područja povijesne regije Moslavine te razvoju povezane i inkluzivne lokalne zajednice. Intervencija izravno doprinosi **Specifičnom cilju (SC) 1 LRS**: **Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta** jer pruža potporu razvoju poduzetništva i zapošljavanje kroz inovativne metode i tehnologije, a ujedno doprinosi jačanju lokalnog tržišta hrane čime doprinosi razvoju turizma i s njime povezanih usluga te općoj prepoznatljivosti područja. Potporom razvoju poljoprivrede i proizvodnje lokalne hrane uz očuvanje tradicijskih vrijednosti, izravno se doprinosi dodanoj vrijednosti LEADER-a. Intervencija izravno i značajno doprinosi Specifičnim ciljevima (SC/SO[13]) ZPP-a: **SC2:** Jačanje usmjerenosti na tržište i povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava kratkoročno i dugoročno, uključujući veću usmjerenost na istraživanja, tehnologiju i digitalizaciju putem sljedećih pokazatelja: R.3 Digitalizacija poljoprivrede min. 6 PG-ova koji primaju potporu za digitalnu poljoprivrednu tehnologiju u okviru ZPP-a R.9 Modernizacija min. 10 PG-ova koji primaju potporu za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju, uključujući poboljšanje učinkovitosti resursa **SC4:** Doprinos ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama, između ostalog, smanjenjem emisija stakleničkih plinova i poboljšanjem sekvestracije ugljika, te promicanjem održive energije putem sljedećih pokazatelja: R.15 Energija iz obnovljivih izvora iz poljoprivrede i šumarstva te iz drugih obnovljivih izvora putem razvoja kapaciteta za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, uključujući biološke (u megavatima), za koja je dodijeljena potpora (min. 0,02 MW) R.16 Ulaganja povezana s klimom min. 6 PG-a koji primaju potporu za ulaganja u okviru ZPP-a, a kojima se doprinosi ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama te proizvodnji obnovljive energije ili biomaterijala **SC8:** Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u

[13] SO – *Specific objective*. Oznaka specifičnog cilja koja se pojavljuje u nadređenom regulatornom okviru za provedbu LRS. Unos je proveden radi lakšeg praćenja sukladnosti s regulatornim okvirom.

	ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo (uključujući i R37) R.39 Razvoj ruralnog gospodarstva putem min. 5 ruralnih poduzeća, uključujući poduzeća za biogospodarstvo, razvijenih uz potporu u okviru ZPP-a (isključujući nova poduzeća) R.40 Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva putem min. 10 projekata kojima se doprinosi Pametnim selima Doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a naveden je prethodno u uvodnom dijelu. U okviru ove intervencije, uz doprinos inovativnosti, izravno i značajno, doprinosi se i sljedećim elementima: o socijalnom (društvenom) kapitalu, putem projektnih aktivnosti očuvanja kulturnih (tradicijskih) vrijednosti područja te jačanja zajedničkog identiteta/prepoznatljivosti područja o lokalnom upravljanju putem broja projekata i broja novih korisnika koji do sada nisu provodili projekte financirane iz LEADER-a, kao i putem promotivnih aktivnosti i medijskih objava o projektima o rezultatima i učincima politike, putem inovativnih projekata, partnerskih projekata, putem aktivnosti jačanja kapaciteta dionika o političkim strategijama EU-a (Zeleni plan, digitalna tranzicija i dr.), potpore izvrsnosti, jačanja razmjene znanja i vještina lokalnih razvojnih dionika te društvenih (socijalnih) inovacija Različitost intervencije u odnosu na nacionalnu razinu je objedinjenje primarne poljoprivredne proizvodnje i prerade poljoprivrednih proizvoda. Razlika je i u potpori projektima kojima se ostvaruje dodana vrijednost LEADER-a.
Ciljani korisnici	Pravne i fizičke osobe upisane u relevantan upisnik PG-ova na nacionalnoj razini pri nadležnom tijelu[14]. Detaljan popis prihvatljivih korisnika bit će naveden u natječaju LAG-a.
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika su: – imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave LAG natječaja sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116, – imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu i – ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima. Daljnji uvjeti prihvatljivosti korisnika bit će navedeni u natječaju LAG-a.
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti projekata su: - projekt se mora provoditi na području LAG obuhvata i - ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000 EUR (bez PDV-a). Prihvatljive vrste projekata odnose se na primarnu poljoprivrednu proizvodnju, doradu, preradu, skladištenje poljoprivrednih proizvoda, obnovljive izvore energije, energetsku učinkovitost i dr. Prihvatljivi su projekti koji mogu uključiti sljedeće prihvatljive aktivnosti: građenje (izgradnju nove građevine i/ili rekonstrukciju i/ili održavanje postojeće građevine) i/ili opremanje građevine; nabavu poljoprivredne

[14] Napomena: U trenutku donošenja ove LRS relevantni upisnici su naziva: Upisnik poljoprivrednika ili Upisnik obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava i/ili dr.

	mehanizacije i/ili opreme, marketinške aktivnosti; edukacijsko-informativne aktivnosti; promotivne aktivnosti i dr. aktivnosti koje doprinose ostvarenju ciljeva LRS. Detaljnije o prihvatljivim vrstama projekata i uvjetima prihvatljivosti projekata bit će navedeno u natječaju LAG-a.
Načela kriterija odabira	Načela kriterija odabira su: ✓ dodana vrijednost (prednost imaju ulaganja u proizvode s dodanom vrijednosti), ✓ doprinos zapošljavanju (prednost imaju projekti koji dovode do otvaranja novih radnih mjesta), ✓ tip ulaganja (prednost imaju projekti kojima se ulaže u građenje i/ili opremanje), digitalizacija (prednost imaju ulaganja kojima se ulaže u digitalizaciju), ✓ OIE (prednost imaju ulaganja kojima se ulaže u OIE), ✓ EVPG (prednost imaju PG-ovi s većom EVPG), ✓ dužina poslovanja korisnika (prednost imaju korisnici koji duže posluju) i ✓ doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a (prednost imaju projekti koji doprinose dodanoj vrijednosti LEADER-a). Detaljnije će se definirati natječajem LAG-a.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odrediti će se u LAG natječaju.
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000 EUR (bez PDV-a).
Najniži iznos potpore po projektu	Odrediti će se u LAG natječaju.
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000 EUR.
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore može iznositi najviše 65% prihvatljivih troškova projekta, a može se povećati u slijedećim slučajevima: - najviše 80% prihvatljivih troškova projekta kada je korisnik mladi poljoprivrednik i - najviše 85% prihvatljivih troškova projekta za ulaganja malih PG-ova. Dodatno će se definirati natječajem LAG-a.

Pokazatelji

Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	2
Broj sačuvanih radnih mjesta	4

R. br.		
1.	Naziv pokazatelja	R.3 Digitalizacija poljoprivrede
	Mjerna jedinica	Broj PG-ova koji primaju potporu
	Ciljna vrijednost	6
2.	Naziv pokazatelja	R.9 Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava
	Mjerna jedinica	Broj PG-ova koji primaju potporu
	Ciljna vrijednost	10
3.	Naziv pokazatelja	R.15 Energija iz obnovljivih izvora iz poljoprivrede i šumarstva te iz drugih obnovljivih izvora
	Mjerna jedinica	MW
	Ciljna vrijednost	0,02
4.	Naziv pokazatelja	R.16 Ulaganja povezana s klimom
	Mjerna jedinica	Broj PG-ova koji primaju potporu
	Ciljna vrijednost	6
5.	Naziv pokazatelja	R.39 Razvoj ruralnog gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj poduzeća
	Ciljna vrijednost	5

6.	Naziv pokazatelja	R.40 Pametna tranzicija ruralnog gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	10

Naziv i kod intervencije	**INT 1.2.: Razvoj prepoznatljivog turizma regije Moslavina**
Područje obuhvata	Cijelo područje LAG-a „Moslavina“
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Intervencija je pripremljena sukladno potrebama područja LAG-a „Moslavina“ definiranim tijekom izrade SWOT analize. Svrha intervencije je doprinos potrebi područja LAG-a koja se odnosi na razvoj održivog turizma (P3) pružanjem potpore razvoju inovativnog, zelenog, održivog i diversificiranog ruralnog turizma što je izravno povezano sa rješavanjem potrebe jačanja konkurentnosti općeg gospodarstva područja korištenjem endogenih potencijala i stvara kratke opskrbne lance i lokalno tržište (P1, P2) za razvoj prepoznatljive lokalne hrane. Intervencija izravno doprinosi i zaštiti okoliša uz očuvanje i održivo korištenje prirodne i kulturno-povijesne baštine (P4), a čime se ukupno doprinosi povećanju kvalitete života lokalnih stanovnika te povećanju kvalitete boravka i doživljaja posjetitelja područja (P5). Stvaranje prepoznatljivog turizma i turističke destinacije Moslavine jedan je od razvojnih prioriteta LAG-a u ovom razdoblju. Rastućoj turističkoj ponudi potreban je dodatan poticaj kako bi postala umrežena i jedinstvena, zelena i digitalna, a time i konkurentna kako u nacionalnom tako i u međunarodnom okruženju. Isto tako, turizam je jedan od ključnih čimbenika koji omogućuju širi gospodarski razvoj te radna mjesta, posebno za osjetljive društvene skupine, mlade i žene, ali i starije osobe čija znanja i vještine mogu biti jedan od ključnih faktora razvoja prepoznatljivosti područja. Područje LAG-a, radi već prepoznatih lokacija i dosadašnjih ulaganja u razvoj turizma, ima velik resursni razvojni potencijal, posebno u svojim ruralnim naseljima koja omogućuju održivo korištenje razvojne prirodne i kulturne resursne osnove, ali i mogućnosti za osmišljavanje i implementaciju inovativnih oblika diversificirane turističke ponude koja je povezana sa lokalnom hranom u prepoznatljivu gastro-ponudu. LAG će ovom intervencijom biti posvećen poticanju razvoja inovativnih i atraktivnih turističkih sadržaja i ponude/proizvoda, posebno u prostoru zaštićene prirode, te povećanju prepoznatljivosti i ugleda područja kao jedinstvene turističke destinacije Moslavina na nacionalnom i međunarodnom tržištu postignute zajedničkom promidžbom i marketingom. Poseban naglasak biti će na pružanju suvremenih usluga potpore i razvoju novih programa i ulaganja, poticanju integracije i umrežavanja te otvaranju zelenih radnih mjesta u turizmu. Ovakav, sveobuhvatan pristup, koji uključuje širenje turističke ponude i njezino povezivanje sa lokalnim proizvođačima hrane i drugih proizvoda, jedan je od inovativnih pristupa integralnom i kohezivnom razvoju područja. Detaljna obrazloženja doprinosa projekata (operacija) kojima će se, u okviru ove intervencije, pružiti potpora razvojnim potrebama LAG-a bit će navedena u natječaju LAG-a. Intervencija, u većini svog obuhvata i aktivnosti, pripada uvjetima iz članka 77. uključujući članak 73. Uredbe (EU) br. 2021/2115. Intervencija doprinosi **Općem cilju (OC) LRS**: **Kohezivni i integriran razvoj područja LAG-a** jačanjem turizma doprinosi se razvoju lokalnog gospodarstva, tržištu lokalnih usluga i proizvoda, lokalne hrane te jača zaštita okoliša i prirodne i kulturne baštine, putem zelene i digitalne tranzicije, međusobne suradnje i umrežavanja, što izravno doprinosi povećanju

	prepoznatljivosti područja povijesne regije Moslavine te razvoju povezane i inkluzivne lokalne zajednice. Intervencija izravno doprinosi **Specifičnom cilju (SC) 1 LRS**: **Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta** jer pruža potporu razvoju poduzetništva i zapošljavanje u turizmu i s njim povezanim djelatnostima koji značajno utječe na razvoj širokog raspona različitih gospodarskih aktivnosti te općoj prepoznatljivosti područja LAG-a. Razvojem turizma, posebno inovativnog, te jedinstvene zaokružene destinacije, izravno se doprinosi očuvanju i održivom korištenju okoliša i resursa, tradicije i baštine, čime se izravno doprinosi dodanoj vrijednosti LEADER-a. Intervencija izravno i značajno doprinosi Specifičnim ciljevima (SC/SO) ZPP-a: **SC8:** Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo putem slijedećih pokazatelja (uključujući i R.37): R.39 Razvoj ruralnog gospodarstva putem min. 5 ruralnih poduzeća, uključujući poduzeća za biogospodarstvo, razvijena uz potporu u okviru ZPP-a (isključujući nova poduzeća) R.40 Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva putem min. 5 projekata (operacije) kojima se doprinosi Pametnim selima Doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a naveden je prethodno u uvodnom dijelu. U okviru ove intervencije, uz doprinos inovativnosti, izravno i značajno, doprinosi se i sljedećim elementima: o socijalnom (društvenom) kapitalu, putem projektnih aktivnosti jačanja kapaciteta lokalnih razvojnih dionika, očuvanja kulturnih (tradicijskih) vrijednosti područja te jačanja zajedničkog identiteta/prepoznatljivosti područja o lokalnom upravljanju putem broja projekata i broja novih korisnika koji do sada nisu provodili projekte financirane iz LEADER-a, kao i putem promotivnih aktivnosti i medijskih objava o projektima o rezultatima i učincima politike, putem inovativnih projekata, partnerskih projekata, putem aktivnosti jačanja kapaciteta dionika o političkim strategijama EU-a (Zeleni plan, digitalna tranzicija i dr.), potpore izvrsnosti, jačanja razmjene znanja i vještina lokalnih razvojnih dionika te društvenih (socijalnih) inovacija Različitost intervencije u odnosu na nacionalnu razinu, uz ranije navedeno, očituje se i u potpori malim poduzetnicima kao i projektima kojima se ostvaruje dodana vrijednost LEADER-a.
Ciljani korisnici	Pravne osobe javnog prava te pravne i fizičke osobe privatnog prava uključujući i PG-ove upisane u relevantan upisnik PG-ova na nacionalnoj razini pri nadležnom tijelu. Detaljan popis prihvatljivih korisnika bit će naveden u natječaju LAG-a.
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika su: – imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave LAG natječaja sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116,

	– imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu i – ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s potrebnim propisima. Daljnji uvjeti prihvatljivosti korisnika bit će navedeni u natječaju LAG-a.
Prihvatljive vrste projekata i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekata	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti projekata su: - projekt se mora provoditi na području LAG obuhvata i - ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000 EUR (bez PDV-a). Prihvatljive vrste projekata odnose se na projekte koji doprinose razvoju ruralnog turizma i s njime povezanih djelatnosti, aktivnosti i sl., odnosno ulaganja koja doprinose unapređenju postojeće ponude, uvođenju novih turističkih proizvoda i usluga te podizanju konkurentnosti turističkih dionika LAG područja. Prihvatljivi su projekti koji mogu uključiti sljedeće prihvatljive aktivnosti: građenje (izgradnja nove građevine i/ili rekonstrukcija i/ili održavanje postojeće građevine) i/ili opremanje građevine; gospodarska vozila i/ili druga oprema; marketinške aktivnosti usmjerene tržištu; edukacijsko-informativne aktivnosti; promotivne aktivnosti i dr. aktivnosti koje doprinose ostvarenju ciljeva LRS. Detaljnije o prihvatljivim vrstama projekata i uvjetima prihvatljivosti projekata bit će navedeno u natječaju LAG-a.
Načela kriterija odabira	Načela kriterija odabira su: ✓ radno iskustvo u turizmu (prednost imaju korisnici koji duže posluju u turizmu), ✓ radna mjesta (prednost imaju ulaganja koja stvaraju nova radna mjesta ili čijom se provedbom izravno čuvaju radna mjesta), ✓ novi proizvodi i/ili usluge (prednost imaju ulaganja kojima se uvode novi proizvodi i/ili usluge), ✓ raznovrsnost turističke ponude (prednost imaju turistički dionici koji pružaju više različitih turističkih usluga), ✓ doprinos razvoju ruralnog turizma (prednost imaju turistički dionici koji u svom poslovanju nude vlastite i/ili druge lokalne proizvode) i ✓ doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a (prednost imaju projekti koji doprinose dodanoj vrijednosti LEADER-a). Detaljnije će se definirati natječajem LAG-a.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odrediti će se u LAG natječaju.
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000 EUR (bez PDV-a).
Najniži iznos potpore po projektu	Odrediti će se u LAG natječaju.
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000 EUR.
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore može iznositi najviše 65% prihvatljivih troškova projekta.

Pokazatelji

Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	2
Broj sačuvanih radnih mjesta	2

R. br.		
1.	Naziv pokazatelja	R.39 Razvoj ruralnoga gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj poduzeća (isključujući novoosnovana poduzeća)
	Ciljna vrijednost	5
2.	Naziv pokazatelja	R.40 Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	5

Naziv i kod intervencije	**INT 2.1: Poboljšanje životnih uvjeta u lokalnoj sredini**
Područje obuhvata	Cijelo područje LAG-a „Moslavina“
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Intervencija je pripremljena sukladno potrebama područja LAG-a definiranim tijekom izrade SWOT analize. Svrha intervencije je prioritetan doprinos potrebi područja LAG-a koja se odnosi na poboljšanje kvalitete života u lokalnim ruralnim zajednicama (P5) te ujedno doprinosi ostalim razvojnim potrebama, kako općem gospodarskom razvoju područja s naglaskom na poljoprivredu i proizvodnju hrane i turizam, tako i na očuvanje i održivo korištenje kulturno-povijesne i prirodne baštine područja (P1, P2, P3, P4). Ovom intervencijom LAG je usmjeren na razvoj male komunalne, rekreacijske te društvene infrastrukture u ruralnim zajednicama koje su jače izložene depopulaciji, a što će omogućiti povećanje kvalitete života stanovnika. Važno je naglasiti kako su to poljoprivredna područja koja sve više gube značajke tradicionalnog načina života. Stoga je ulaganjima u malu infrastrukturu sukladnu specifičnim potrebama u lokalnim zajednicama omogućiti društvenu inkluziju svih stanovnika, posebno osjetljivih društvenih skupina te smanjiti odlazak mladih kao i aktivnih lokalnih razvojnih dionika u veće sredine. Iako su ruralna područja imala ulaganja u infrastrukturu, ona nisu dovoljna, posebno u rekreacijsku infrastrukturu, ali i društvenu infrastrukturu koja bi trebala biti povezana sa društvenim aktivnostima i sadržajima važnim za lokalni razvoj, ispunjavanja potreba lokalnih stanovnika za slobodno vrijeme, druženje, prijenos znanja i vještina, međugeneracijsku solidarnosti te očuvanje jedinstvenosti u raznolikosti tradicije i načina života. Ovom intervencijom LAG želi potaknuti i razvoj programa koji bi izgrađenoj, revitaliziranoj, energetski učinkovitoj i opremljenoj infrastrukturi dali dodanu vrijednost te potaknuli inovativna i pametna rješenja u selima. Ujedno razvoj usluga te lokalne infrastrukture omogućuje dodatne sadržaje i potporu za razvoj turizma u ruralnim zajednicama te povećava vrijednost područja, kako za lokalne stanovnike tako i posjetitelje. Detaljna obrazloženja doprinosa projekata (operacija) kojima će se, u okviru ove intervencije, pružiti potpora razvojnim potrebama LAG-a bit će na navedena u natječaju LAG-a. Intervencija, u većini svog obuhvata i aktivnosti, pripada uvjetima iz članka 77. uključujući članak 73. Uredbe (EU) br. 2021/2115. Intervencija doprinosi **Općem cilju (OC) LRS**: **Kohezivni i integriran razvoj područja LAG-a** jer se razvojem infrastrukture i usluga za lokalno stanovništvo i posjetitelje izravno doprinosi općem socioekonomskom razvoju područja, zaštiti okoliša i održivog korištenja razvojnih resursa putem zelene i digitalne tranzicije, međusobne suradnje i umrežavanja, što izravno doprinosi povećanju prepoznatljivosti područja povijesne regije Moslavine te razvoju povezane i inkluzivne lokalne zajednice. Intervencija izravno doprinosi **Specifičnom cilju 2 LRS**: **Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama** budući razvoj usluga i infrastrukture u lokalnoj zajednici, uz očuvanje okoliša i valorizaciju održivo korištenje vrijedne resursne baštine omogućuje suradnju i koheziju lokalnih razvojnih dionika i jačanje lokalnog identiteta, čime se izravno postiže dodana vrijednost LEADER-a. Intervencija izravno i značajno doprinosi Specifičnom cilju (SC/SO) ZPP-a;

	SC 8: Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo putem slijedećih pokazatelja: R.40 Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva putem min. 6 projekata kojima se doprinosi Pametnim selima R.41 Povezivanje ruralnih područja Europe putem ruralnog stanovništva, min. 20.000 stanovnika ima koristi od poboljšanog pristupa uslugama i infrastrukturi kroz potporu u okviru ZPP-a Doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a naveden je prethodno u uvodnom dijelu. U okviru ove intervencije, uz doprinos inovativnosti, izravno i značajno, doprinosi se i sljedećim elementima: • očuvanje kulturnih (tradicijskih) vrijednosti područja, jačanje zajedničkog identiteta/prepoznatljivosti područja • lokalnom upravljanju putem broj projekata i broja novih korisnika koji do sada nisu provodili projekte financirane iz LEADER-a, putem projektnih aktivnosti koje se odnose na inovativne upravljačke prakse, stjecanje znanja i vještina o njima te na promotivne aktivnosti i medijske objave o projektima • rezultatima i učincima politike, putem inovativnih projekata, partnerskih projekata, putem aktivnosti jačanja kapaciteta dionika koji se odnosi na političke strategije EU-a (Zeleni plan, digitalna tranzicija i sl.) te potpori izvrsnosti. Različitost intervencije u odnosu na nacionalnu razinu, osim gore navedenoga, očituje se u potpori maloj ruralnoj infrastrukturi sukladno specifičnim potrebama lokalne zajednice te projektima koji uključuju aktivnosti kojima se ostvaruje dodana vrijednost LEADER-a.
Ciljani korisnici	Pravne osobe javnog prava. Detaljan popis prihvatljivih korisnika bit će naveden u natječaju LAG-a.
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika su: – imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave LAG natječaja sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116, – imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu i – ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima. Daljnji uvjeti prihvatljivosti korisnika bit će navedeni u natječaju LAG-a.
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti projekata su: - projekt se mora provoditi na području LAG obuhvata i - ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000 EUR (bez PDV-a). Prihvatljive vrste projekata odnose se na razvoj male društvene i komunalne infrastrukture uz zaštitu okoliša, energetsku učinkovitost i dr. u svrhu jačanja kvalitete života stanovnika i doživljaja posjetitelja. Prihvatljivi su projekti koji mogu uključiti prihvatljive aktivnosti kao što su: građenje (izgradnja nove građevine i/ili rekonstrukcija i/ili održavanje postojeće građevine) i/ili opremanje građevine, nabava opreme i/ili gospodarskih vozila, edukacijsko-informativne aktivnosti; promotivne aktivnosti i dr. aktivnosti koje doprinose ostvarenju ciljeva LRS. Detaljnije o

	prihvatljivim vrstama projekata i uvjetima prihvatljivosti projekata bit će navedeno u natječaju LAG-a.
Načela kriterija odabira	Načela kriterija odabira su: ✓ tip ulaganja (prednost imaju projekti kojima se ulaže u građenje), ✓ depopulacija na području LAG-a (prednost imaju JLS gdje je više izražena depopulacija), ✓ namjena ulaganja (prednost imaju projekti kojima se ulaže u sportsku i/ili rekreacijsku i/ili kulturnu i/ili turističku namjenu) i ✓ doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a (prednost imaju projekti koji doprinose dodanoj vrijednosti LEADER-a). Detaljnije će se definirati natječajem LAG-a.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odrediti će se u LAG natječaju.
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta je do 300.000 EUR (bez PDV-a).
Najniži iznos potpore po projektu	Odrediti će se u LAG natječaju.
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000 EUR.
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore može iznositi najviše 100% ako projekti predstavljaju ulaganja u temeljne usluge i infrastrukturu u ruralnim područjima.

Pokazatelji

Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	0
Broj sačuvanih radnih mjesta	2

R. br.		
1.	Naziv pokazatelja	R.40 Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	6
2.	Naziv pokazatelja	R.41 Povezivanje ruralnih područja Europe
	Mjerna jedinica	Broj ruralnog stanovništva koje ima koristi
	Ciljna vrijednost	20.000

Naziv i kod intervencije	**INT 2.2. Jačanje zaštite okoliša i unaprjeđenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine**
Područje obuhvata	Cijelo područje LAG-a „Moslavina“
Kratki opis intervencije: -svrha intervencije - doprinos intervencije općem i specifičnom cilju LRS - doprinos intervencije specifičnom cilju ZPP - pripadnost intervencije nekom od članaka Uredbe (EU) 2021/2115 - doprinos pokazateljima rezultata ZPP-a - opis dodatne vrijednosti intervencije u provedbi LEADER pristupa uz naglasak na posebitosti intervencije koje ju razlikuju u odnosu na SP ZPP intervencije - ako je je primjenjivo opis inovativnih elemenata LRS	Intervencija je pripremljena sukladno potrebama područja LAG-a definiranim tijekom izrade SWOT analize. Svrha intervencije je prioritetan doprinos potrebi područja LAG-a koja se odnosi na zaštitu okoliša, očuvanje i održivo korištenje prirodne i kulturne baštine (P4) a time i na opće poboljšanje kvalitete života stanovnika (P5). Očuvan okoliš i baština preduvjet su za opći gospodarski razvoj područja, posebno poljoprivrede i prepoznatljive, zdrave, hrane kao i razvoj ruralnog turizma (P1,P2,P3). Područje LAG-a prostor je visoko vrijedne prirodne baštine valorizirane na nacionalnoj i međunarodnoj razini, kao i vrijedne kulturne baštine od nacionalnog i međunarodnog značaja. Razvojem gospodarstva, posebno poljoprivrede i turizma, pozornost treba posvetiti širenju svijesti o potrebi zaštite okoliša i edukaciji o potrebi očuvanja prirodnih vrijednosti i biološke raznolikosti. Paralelno s prirodnim posebnostima, potrebno je voditi računa o kulturnom krajoliku i baštini, posebno u ruralnim sredinama kao prostoru budućeg razvoja velikih gospodarskim mogućnosti. Potrebno je zaštitu okoliša i prirodnu i kulturnu baštinu povezati sa brojnim muzejima, manifestacijama, kulturnim događanjima, prvenstveno očuvanjem tradicije, običaja i drugih mogućnosti nematerijalne baštine. Stoga je potrebno prepoznati te potencijale i povećati važnost baštine kao faktora razvoja.

	Područja prirodnih vrijednosti i očuvanja ruralne kulturne baštine trebaju biti vrednovana kao dio nacionalnog identiteta, kao i prilika za promicanje turizma i srodnih aktivnosti. Očuvanje kulturnog identiteta sela posebno je važno u nacionalnom i međunarodnom kontekstu. Stoga će LAG posebnu pažnju posvetiti manjim ulaganjima u očuvanje baštine u ruralnim zajednicama te omogućavanje integracije u kulturnu baštinu područja kao destinacije. Potrebno je prepoznati raznolikost i potencijale te značaj baštine kao čimbenika razvoja područja, valorizirati ih kao dio regionalnog i nacionalnog identiteta te staviti u funkciju razvoj agroturizma i s njime povezanih aktivnosti. Isto tako, vrijedna prirodna baština, biološka i krajobrazna raznolikost, koja na područje privlači sve veći broj posjetitelja, posebno u prostor Parka prirode Lonjsko polje, nije dovoljno valorizirana, očuvana te stavljena u funkciju cjelokupnog održivog razvoja. Stoga će se, u okviru ove intervencije, pružiti potpora ulaganjima usmjerenim na revitalizaciju te jačanje interpretacije i prepoznatljivosti prirodne i kulturne baštine a u svrhu razvoja samodostatne turističke destinacije Moslavine. Kulturnu i prirodnu baštinu, uz jačanje zaštite okoliša, potrebno je povezati sa aktivnostima brojnih organizacija civilnog društva i drugih sektorskih razvojnih dionika, te omogućiti očuvanje postojećih radnih mjesta, otvaranje novih, te utjecati na povećanje kvalitete života stanovnika lokalnih zajednica u cjelini. U okviru ove intervencije naglasak će se staviti i na aktivnosti koje podižu svijest o potrebi očuvanja i unaprjeđenja stanja okoliša i očuvanja prirodne i kulturne baštine, kao i manja ulaganja u infrastrukturu poput razvoja tematskih i biciklističkih staza, promicanje održive mobilnosti, energetske učinkovitosti, valorizacije i interpretacije i dr. Detaljna obrazloženja doprinosa projekata (operacija) kojima će se, u okviru ove intervencije, pružiti potpora razvojnim potrebama LAG-a bit će na navedena u natječaju LAG-a. Intervencija, u većini svog obuhvata i aktivnosti, pripada uvjetima iz članka 77. uključujući članak 73. Uredbe (EU) br. 2021/2115. Intervencija doprinosi **Općem cilju (OC) LRS**: **Kohezivni i integriran razvoj područja LAG-a** jer se revitalizacijom, valorizacijom, očuvanjem i održivim korištenjem baštine područja putem zelene i digitalne tranzicije te suradnje i umrežavanja endogenih ljudskih resursa doprinosi općem socioekonomskom razvoju što izravno doprinosi povećanju prepoznatljivosti područja povijesne regije Moslavine te razvoju povezane i inkluzivne lokalne zajednice. Intervencija izravno doprinosi **Specifičnom cilju 2 LRS**: **Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama** budući je očuvanje okoliša i razvoj suradnje i umrežavanja te jačanje kapaciteta dionika te prijenos znanja i vještina osnovni preduvjet za povećanje kvalitete života lokalne zajednice kao i privlačenje i boravak posjetitelja te izravno jača identitet područja, čime se izravno postiže dodana vrijednost LEADER-a. Intervencija izravno i značajno doprinosi: **SC 8:** Promicanje zapošljavanja, rasta, rodne ravnopravnosti, uključujući sudjelovanje žena u poljoprivredi, socijalne uključenosti i lokalnog razvoja u ruralnim područjima, uključujući kružno biogospodarstvo i održivo šumarstvo putem slijedećih pokazatelja: R.40 Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva putem min. 5 projekata kojima se doprinosi Pametnim selima

	R.42 Promicanje socijalne uključenosti putem broja min. 40 osoba obuhvaćenih projektima usmjerenim razvoju jačanju komunikacije i kapaciteta te suradnje. Doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a naveden je prethodno u uvodnom dijelu. U okviru ove intervencije, uz doprinos inovativnosti, izravno i značajno, doprinosi se i sljedećim elementima: • socijalnom (društvenom) kapitalu, putem projektnih aktivnosti koje se odnose na socijalnu (društvenu) interakciju stanovnika, jačanje kapaciteta lokalnih razvojnih dionika, očuvanje kulturnih (tradicijskih) vrijednosti područja, te na jačanje zajedničkog identiteta/prepoznatljivosti područja • lokalnom upravljanju putem broja projekata i broja novih korisnika koji do sada nisu provodili projekte financirane iz LEADER-a te putem projektnih aktivnosti koje se odnose na promotivne aktivnosti i medijske objave o projektima. • rezultatima i učincima politike, putem inovativnih projekata, partnerskih projekata, putem aktivnosti jačanja kapaciteta dionika o političkim strategijama EU-a (Zeleni plan, digitalna tranzicija i sl.), potpori izvrsnosti, jačanju razmjene znanja i vještina lokalnih razvojnih dionika te razvoju socijalnih (društvenih) inovacija, potpori izvrsnosti te jačanju volontiranja. Različitost intervencije u odnosu na nacionalnu razinu, uz gore navedeno, očituje se u potpori jačanju zaštite okoliša, očuvanju kulturne i prirodne baštine pomoću međusektorske suradnje usmjerene jačanju kapaciteta i djelovanja putem zajedničkih projekata kojima se ostvaruje dodana vrijednost LEADER-a.
Ciljani korisnici	Pravne osobe javnog prava te pravne osobe privatnog prava. Detaljan popis prihvatljivih korisnika bit će naveden u natječaju LAG-a.
Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika	Temeljni uvjeti prihvatljivosti korisnika su: – imati prebivalište ili sjedište, uključujući podružnicu, ovisno o organizacijskom obliku unutar područja LAG-a, putem kojeg podnosi zahtjev za potporu, prije dana objave LAG natječaja sve do proteka roka od 5 (pet) godina od dana konačne isplate sredstava potpore, osim u slučaju ako odabrani LAG promijeni obuhvat područja ili u slučaju više sile i izvanredne okolnosti sukladno članku 3. stavku 1. Uredbe (EU) br. 2021/2116, – imati podmirene odnosno uređene financijske obveze prema državnom proračunu, – ne smije biti u postupku predstečaja, stečaja, stečaja potrošača ili likvidacije u skladu s posebnim propisima. Daljnji uvjeti prihvatljivosti korisnika bit će navedeni u LAG natječaju.
Prihvatljive vrste projekta i temeljni uvjeti prihvatljivosti projekta	Temeljni (opći) uvjeti prihvatljivosti projekata su: projekt se mora provoditi na području LAG obuhvata i ukupni iznos projekta ne smije biti veći od 300.000 EUR (bez PDV-a). Prihvatljive vrste projekata odnose se na razvoj projekata suradnje usmjerenim na razvoj zaštite okoliša, očuvanja i održivog korištenja baštine, razvoj komunikacije, prijenosa znanja i vještina, primjera dobre prakse i dr. za jačanje kapaciteta i potporu jačanja lokalne zajednice s naglaskom na inkluziju osjetljivih skupina društva i dr. Prihvatljivi su projekti koji mogu uključiti sljedeće prihvatljive aktivnosti: građenje (izgradnja nove građevine i/ili rekonstrukcija i/ili održavanje postojeće građevine) i/ili opremanje građevine, edukacijsko-informativne

	aktivnosti; promotivne aktivnosti i dr. aktivnosti koje doprinose ostvarenju ciljeva LRS. Detaljnije o prihvatljivim vrstama projekata i uvjetima prihvatljivosti projekata bit će navedeno u natječaju LAG-a.
Načela kriterija odabira	Načela kriterija odabira su: ✓ tematsko područje provedbe projekta (prednost imaju projekti koji doprinose očuvanju prirodne i kulturne baštine), ✓ dužina poslovanja korisnika (prednost imaju korisnici koji duže posluju), ✓ iskustvo u provedbi projekata (prednost imaju korisnici koji imaju više iskustva u provedbi projekata), ✓ ciljani korisnici (prednost imaju projekti koji uključuju veći broj ciljanih korisnika) i ✓ doprinos dodanoj vrijednosti LEADER-a (prednost imaju projekti koji doprinose dodanoj vrijednosti LEADER-a). Detaljnije će se definirati natječajem LAG-a.
Najniža ukupna vrijednost projekta	Odrediti će se u LAG natječaju.
Najviša ukupna vrijednost projekta	Najviša ukupna vrijednost projekta do 300.000 EUR (bez PDV-a).
Najniži iznos potpore po projektu	Odrediti će se u LAG natječaju.
Najviši iznos potpore po projektu	Najviši iznos potpore po projektu je do 200.000 EUR.
Intenzitet potpore	Intenzitet potpore može iznositi najviše 100% ako projekti predstavljaju ulaganja u temeljne usluge i infrastrukturu u ruralnim područjima.

Pokazatelji

Broj novostvorenih radnih mjesta (puno radno vrijeme), doprinosi R.37 ZPP-a	0
Broj sačuvanih radnih mjesta	0

R. br.		
1.	Naziv pokazatelja	R.40 Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva
	Mjerna jedinica	Broj projekata
	Ciljna vrijednost	5
2.	Naziv pokazatelja	R.42 Promicanje socijalne uključenosti
	Mjerna jedinica	Broj osoba
	Ciljna vrijednost	40

Skupni prikaz svih pokazatelja za sve intervencije LRS

Intervencija LRS	Pokazatelj	Mjerna jedinica	Doprinos pokazateljima rezultata ZPP	Ciljna vrijednost po godinama							
				2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	Ukupna vrijednost
1.1.	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za digitalnu poljoprivrednu tehnologiju u okviru ZPP-a	Broj PG-ova koji primaju potporu	R.3/SC2	0	0	0	0	6	0	0	6
1.1.	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju, uključujući poboljšanje učinkovitosti resursa	Broj PG-ova koji primaju potporu	R.9/SC2	0	0	0	0	10	0	0	10
1.1.	Ulaganja u kapacitete za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, uključujući biološke (u megavatima), za koja je dodijeljena potpora	MW	R.15/SC4	0	0	0	0	0,02	0	0	0,02
1.1.	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za ulaganja u okviru ZPP-a kojima se doprinosi ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama te proizvodnji obnovljive energije ili biomaterijala	Broj PG-ova koji primaju potporu	R.16/SC4	0	0	0	0	6	0	0	6
1.1.	Nova radna mjesta koja primaju potporu u okviru projekata ZPP-a	Broj otvorenih radnih mjesta u ekvivalentu punog radnog vremena (FTE)	R.37/SC8	0	0	0	0	2	0	0	2
1.1.		Broj sačuvanih radnih mjesta		0	0	0	0	4	0	0	4
1.1.	Broj ruralnih poduzeća, uključujući poduzeća za biogospodarstvo, razvijenih uz potporu u okviru ZPP-a	Broj poduzeća	R.39/SC8	0	0	0	0	5	0	0	5
1.1.	Broj strategija pametnih sela za koje je dodijeljena potpora	Broj projekata	R.40/SC8	0	0	0	0	10	0	0	10
1.2.	Nova radna mjesta koja primaju potporu u okviru projekata ZPP-a	Broj otvorenih radnih mjesta u ekvivalentu punog radnog vremena (FTE)	R.37/SC8	0	0	0	0	0	2	0	2
1.2.		Broj sačuvanih radnih mjesta		0	0	0	0	0	2	0	2
1.2.	Broj ruralnih poduzeća, uključujući poduzeća za biogospodarstvo, razvijenih uz potporu u okviru ZPP-a	Broj poduzeća	R.39/SC8	0	0	0	0	0	5	0	5
1.2.	Broj strategija pametnih sela za koje je dodijeljena potpora	Broj projekata	R.40/SC8	0	0	0	0	0	5	0	5
2.1.	Nova radna mjesta koja primaju potporu u okviru projekata ZPP-a	Broj otvorenih radnih mjesta u	R.37/SC8	0	0	0	0	0	0	0	0

		ekvivalentu punog radnog vremena (FTE)									
2.1.		Broj sačuvanih radnih mjesta		0	0	0	0	1	1	0	2
2.1.	Broj strategija pametnih sela za koje je dodijeljena potpora	Broj projekata	R.40/SC8	0	0	0	0	3	3	0	6
2.1.	Udio ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanog pristupa uslugama i infrastrukturi kroz potporu u okviru ZPP-a	Broj ruralnih stanovnika koji imaju koristi	R.41/SC8	0	0	0	0	10.000	10.000	0	20.000
2.2.	Nova radna mjesta koja primaju potporu u okviru projekata ZPP-a	Broj otvorenih radnih mjesta u ekvivalentu punog radnog vremena (FTE)	R.37/SC8	0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.		Broj sačuvanih radnih mjesta		0	0	0	0	0	0	0	0
2.2.	Broj strategija pametnih sela za koje je dodijeljena potpora	Broj projekata	R.40/SC8	0	0	0	0	0	5	0	5
2.2.	Broj osoba obuhvaćenih projektima socijalne uključenosti za koje je dodijeljena potpora	Broj osoba	R.42/SC8	0	0	0	0	0	40	0	40

Prikaz kriterija na temelju kojih projekti iz intervencije doprinose provedbi koncepta Pametnih sela

Br.	Kriterij koji doprinosi provedbi koncepta Pametnih sela	Kriteriji LAG-a na temelju kojih se projekti svrstavaju u projekte koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela
1.	inovativna i pametna rješenja u selima	inovativnost na razini LAG-a (obrazloženo u zajedničkim značajkama za sve intervencije)
2.	digitalizacija u poljoprivredi i ostalim društvenim aktivnostima u selima	ulaganja u digitalizaciju u poljoprivredi, te digitalizaciju u nepoljoprivrednim djelatnostima, u javnu društvenu i komunalnu infrastrukturu i usluge, uključujući aktivnosti stjecanja znanja i vještina za digitalnu tranziciju
3.	doprinos okolišnim ciljevima i ublažavanju klimatskih promjena u selima.	ulaganja/aktivnosti kojima se doprinosi zaštiti okoliša i otpornosti na klimatske promjene, uključujući jačanje svijesti i razvoj znanja i vještina za zelenu tranziciju

5.4. Opis procesa odabira projekata na natječajima LAG-a

Sama provedba LRS sastoji se od tri glavne faze, od čega je 1. faza u isključivoj nadležnosti LAG-a, dok su ostale dvije faze u nadležnosti Agencije za plaćanja.

Postupak odabira projekata na LAG natječajima definira se internim proceduralnim aktima LAG-a, odnosno prije objave prvog LAG natječaja izradit će se Pravilnik o kriterijima odabira projekata u kojima će biti definirani detalji postupka odabira projekata, a sastoji se od slijedećih faza: Priprema i objava LAG Natječaja; Podnošenje i zaprimanje Zahtjeva za potporu; Ocjenjivanje projekata; Odabir projekata od strane Upravnog odbora (UO) LAG-a; Izdavanje odluka i podnošenje prigovora te Objava rezultata LAG natječaja.

Postupak odabira projekata na LAG razini započinje **pripremom i objavom LAG natječaja**, koji mora biti usklađen s važećom LRS i Operativnim pravilima. Tekst LAG natječaja, zajedno s prilozima i obrascima, kao i sve njegove kasnije izmjene, ispravke ili poništenja odobrava UO LAG-a. LAG natječaj mora biti objavljen najmanje 14 dana, a samo razdoblje podnošenja Zahtjeva za isplatu mora trajati najmanje 30 dana. U toku objave LAG natječaja i podnošenja Zahtjeva za potporu korisnici mogu postavljati pitanja vezana uz LAG natječaj, a za potrebe natječaja LAG je obavezan održati najmanje jednu radionicu. Način **podnošenja i zaprimanja Zahtjeva za potporu** biti će jasno naznačen u LAG natječaju. Svakom Zahtjevu za potporu dodjeljuje se jedinstveni identifikacijski broj na koji se poziva u svakom daljnjem postupanju LAG-a te se evidentira datum zaprimanja istog. Djelatnici LAG-a otvaraju prijavni dosje projekta, rade presliku Zahtjeva za potporu te utvrđuju popis prijavljenih korisnika izradom inicijalne rang liste. U slučaju nedovoljno raspoloživih sredstava za sve Zahtjeve za potporu utvrđuje se prag raspoloživih sredstava, a projekti koji se nalaze iznad praga idu dalje u obradu, odnosno **ocjenjivanje projekata**. Isto obavlja Ocjenjivački odbor, a ocjenjivači mogu biti djelatnici LAG-a i/ili druge osobe koja LAG ovlasti, osim samih članova tijela LAG-a. Ocjenjivanje podrazumijeva slijedeće provjere Zahtjeva za potporu: pravovremenost i potpunost, usklađenost korisnika i projekta s uvjetima natječaja, odabir projekata sukladno kriterijima odabira te utvrđivanje intenziteta i iznosa potpore. U slučaju nepotpunosti Zahtjeva za potporu korisniku se šalje zahtjev za dopunu. Ocjenjivački odbor predlaže UO LAG-a projekte za odabir temeljem definirane rang liste, a pravila rangiranja se jasno definiraju u LAG natječaju. Završetkom postupka ocjenjivanja i izrade Rang liste započinje **odabir projekata od strane UO LAG-a**, koji mora biti relevantan. Nakon odabira projekata od strane UO LAG-

a započinje postupak izdavanja odluka i podnošenja prigovora. Nakon završetka odabira projekata od strane UO LAG-a korisniku se **izdaje odluka** o privremenom odabiru projekta ili odluka o odbijanju projekta, a na koju se korisnik ima pravo žaliti, odnosno **podnijeti prigovor**. Žalbe na odluke LAG-a rješava Tijelo LAG-a nadležno za prigovore, čije su odluke konačne. Završna faza odabira projekata na LAG razini je **objava rezultata LAG natječaja**, odnosno objava konačne rang liste. Nakon toga započinje provjera rada LAG-a od strane Agencije za plaćanja.
Kod postupanja s dokumentacijom LAG-a vezanom uz LAG natječaj (zaprimanje, izdavanje, evidentiranje, obrada, otpremanje, čuvanje i arhiviranje dokumentacije) potrebno je pridržavati se pravila propisanih internim aktima sukladnim odredbama važećih zakonskih propisa.
LAG može provoditi međuteritorijalne i transnacionalne projekte suradnje. Da bi provedba projekta suradnje bila prihvatljiva isti mora biti opisan u LRS LAG-a, a između partnera mora biti sklopljen Sporazum o suradnji. Provedba projekta mora završiti u roku od 36 mjeseci od donošenja odluke, a u slučaju građenja I/ili opremanja mora se jasno naznačiti tko preuzima vlasništvo nad imovinom. Intenzitet potpore može iznositi do 100% prihvatljivih troškova, a predmet ulaganja mora biti u funkciji i ne smije promijeniti vlasništvo ni namjenu najmanje 5 godina od dana konačne isplate.

5.5. Usklađenost LRS sa ZPP-om

Tablica 30: Usklađenost LRS sa SP ZPP

Opći cilj LRS	Specifični cilj LRS	Intervencija LRS	Usklađenost sa specifičnim ciljevima ZPP-a (uključujući međusektorski/horizontalni)
OC 1. Kohezivni i integriran razvoj područja LAG-a	**SC 1**: Razvoj i promicanje poduzetničke dinamike i ljudskih potencijala za nova i održiva radna mjesta	INT 1.1.: Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i jačanje proizvodnje lokalne hrane	SC ZPP 2 SC ZPP 4 SC ZPP 8
		INT 1.2: Razvoj prepoznatljivog turizma regije Moslavina	SC ZPP 8
	SC 2: Povećanje kvalitete života i očuvanje resursa u lokalnim zajednicama	INT 2.1: Poboljšanje životnih uvjeta u lokalnoj sredini	SC ZPP 8
		INT 2.2: Jačanje zaštite okoliša i unaprjeđenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine	SC ZPP 8

Doprinos Kohezijskoj politici LRS LAG-a „Moslavina“ (LEADER/CLLD) putem sukladnosti sa ključnim razvojnim politikama na regionalnoj razini

Doprinos Planu razvoja Bjelovarsko-bilogorske županije 2022.-2027.
SC1 LRS putem provedbe intervencija 1.1. i 1.2. izravno doprinosi ostvarenju *Prioriteta 1. Razvoj inovativnog i održivog gospodarstva*. SC2 LRS putem provedbe intervencije 2.1. izravno doprinosi ostvarenju *Prioriteta 2. Podizanje kvalitete života na području cijele Županije* dok putem intervencije 2.2. izravno doprinosi ostvarenju razvojnog *Prioriteta 3.*

Zelena i digitalna tranzicija, kojem doprinosi i SC1 LRS u okviru provedbe intervencija 1.1. i 1.2.

Doprinos Planu razvoja Sisačko-moslavačke županije do 2027. godine
SC1 LRS putem provedbe intervencija 1.1. i 1.2. izravno doprinosi ostvarenju *Prioriteta 1. Gospodarski rast.* SC2 LRS putem provedbe intervencija 2.1. i 2.2. izravno doprinosi ostvarenju razvojnog *Prioriteta 2. Održivi razvoj i unaprjeđenje kvalitete života.*

Doprinos Planu razvoja Zagrebačke županije za period 2021. – 2027. g
SC1 LRS putem provedbe intervencija 1.1. i 1.2. izravno doprinosi ostvarenju *Posebnog cilja 1. Povećati konkurentnost i društvenu odgovornost gospodarstva* te putem intervencije 1.1. izravno doprinosi ostvarenju *Posebnog cilja 2. Zelena županija čiji se razvoj temelji na ekološkoj i inovativnoj proizvodnji hrane*. SC2 LRS putem provedbe intervencija 2.1. te 2.2. izravno doprinosi ostvarenju *Posebnog cilja 3. Poboljšati infrastrukturu i kvalitetu života održivim korištenjem prirodnih resursa i kulturnih dobara*.

6. KAPACITET LAG-a ZA PROVEDBU LRS

6.1. Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbom LRS

Osim standardne upravljačke strukture LAG-a „Moslavina", kao udruge, u LAG-u su profesionalno zaposlene dvije osobe na neodređeno radno vrijeme, te po potrebi dodatne stručne suradnice na projektima, čiji broj ovisi o trenutnim projektima koje LAG provodi. Voditeljica LAG-a je osoba koja je od prvog dana uključena u formiranje i osnivanje LAG-a, koji djeluje već više od 10 godina. Sve zaposlene osobe u LAG-u imaju visoku stručnu spremu, a Voditeljica LAG-a ima dugogodišnje radno iskustvo na različitim funkcijama, te u pripremi te provedbi EU i nacionalnih projekata.
Sredstava za predfinanciranje, za nesmetan rad LAG-a, i dalje se planiraju koristiti iz članarina članova lokalnog partnerstva (samofinanciranje), a koja su na trenutnoj razini od 17.500,00 eura godišnje. Veći dio sredstava za predfinanciranje čine i akumulirana sredstva LAG-a iz članarina, a koja nisu do kraja iskorištena u prijašnjim godinama, u okvirnom iznosu od 40.000,00 eura, koja su i do sada osiguravala likvidnost LAG-a te omogućila nesmetanu provedbu projekata suradnje. U narednom razdoblju ne očekuje se daljnja akumulacija sredstava ostvarenih kroz članarine, jer su za kvalitetan rad LAG-a i provedbu LRS, a prema dosadašnjim iskustvima, potrebne najmanje tri zaposlene osobe. Očekivana sredstva kroz LEADER program, neće biti dostatna za financiranje svih aktivnosti koje LAG planira, pa će se za animaciju, promidžbu, edukaciju i ostale aktivnosti LAG-a uz neizravne troškove iz LEADER mjere koristiti i sredstva iz članarina.
LAG namjerava zatražiti i avans u iznosu od 15% sredstava planiranih za redovne aktivnosti LAG-a (cca. 80.000 eura) iz intervencije 77.06. Avans će se pravdati umanjivanjem svake kvartalne isplate s min 5% sredstava od prihvatljivog iznosa potpore, pa se tako i akumulirana sredstva ostvarena avansom svake godine smanjuju. Akumulirana sredstva osiguravaju daljnju likvidnost LAG-a te omogućuju nesmetanu provedbu planiranih projekata suradnje, kod kojih je isplata jednom godišnje, odnosno nakon provedbe projekta.
LAG „Moslavina" se proteže na velikom području pa se ukazala potreba da se na istom otvore lokalne RA koje imaju zadatak pomoći krajnjim korisnicima u prijavi na EU i nacionalne natječaje. U svakoj je županiji ustrojena po jedna RA; RA Mrav u Kutini, LRA Poduzetnički centar Garešnica te RA IGRA u Ivanić-Gradu, i one bi uz LAG, kao koordinatora, trebale biti

pomoć krajnjim korisnicima u pripremi, prijavi i provedbi projekata na LAG-ove, ali i sve ostale natječaje.
Članovi LAG-a, koji su kroz LAG uspješno prošli edukaciju za pripremu i provedbu projekata, također uspješno apliciraju i provode projekte za svoje udruge, tvrtke, institucije.
Gradovi i općine, kao osnivači LAG-a, osim brojnih infrastrukturnih projekata, financiranih iz proračunskih sredstava, nacionalnih izvora i EU fondova, provode i ostale projekte, te na taj način pokušavaju poboljšati kvalitetu života svojih stanovnika.
Područje LAG-a obiluje prirodnim i kulturnim resursima koji pružaju mogućnost bavljenja različitim djelatnostima (poljoprivreda, turizam). Veliki dio područja LAG-a „Moslavina“ proteže se preko RP Moslavačka gora i PP Lonjsko polje. Iako se već vide pomaci u razvoju ljudskih kapaciteta na području LAG-a, još uvijek nedostaje educiranih i kvalitetnih osoba koje bi tu raznolikost i resurse bolje iskoristili i jače doprinijeli razvoju svog područja. Zbog toga će LAG i ubuduće veliku pažnju posvetiti animaciji, edukaciji i informiranju stanovništva. Osobitu pozornost posvetit će jačanju kapaciteta članova, zaposlenika i volontera LAG-a, kroz usavršavanje, obrazovanje, umrežavanje, razvojne projekte, osposobljavanja, studijska putovanja, razmjenu iskustava i sl.

Tablica 31: Kapacitet LAG-a za upravljanje LAG-om i provedbu LRS

Godina provedbe LRS	Planirani broj zaposlenih osoba koji rade isključivo na provedbi LRS (animacija, LAG natječaj, ostali uredski poslovi u vezi provedbe LRS), izražen u FTE	Planirani iznos članarina (ukupno) za predfinanciranje tekućih troškova i animacije (EUR)	Planirani iznos iz ostalih izvora financiranja za predfinanciranje tekućih troškova i animacije (EUR)	Ukupno planirani iznos za predfinanciranje tekućih troškova i animacije (EUR)
2023.	3	17.500,00	40.000,00	57.500,00
2024.	3	17.500,00	40.000,00 + 80.000,00 (avans) - 13.500,00 (pravdanje avansa)	124.000,00
2025.	3	17.500,00	40.000,00 + 53.000,00	110.500,00
2026.	3	17.500,00	40.000,00 + 39.500,00	97.000,00
2027.	3	17.500,00	40.000,00 + 26.000,00	83.500,00
2028. (n+2)	3	17.500,00	40.000,00 + 12.500,00	70.000,00
2029. (n+2)	3	17.500,00	40.000,00	57.500,00

6.2. Opis praćenja (monitoringa) i procjene (evaluacije) provedbe LRS

LAG „Moslavina“ će provoditi praćenja i vrednovanje provedbe LRS, sukladno definiranom u Statutu, a u okviru redovnog izvješćivanja Skupštine LAG-a, koristeći regulatorni okvir za praćenje i ocjenu učinka (PMEF) temeljem Uredbe o zajedničkim odredbama (EU) br. 2021/1060, okvira za praćenje i ocjenjivanje uspješnosti iz Uredbe (EU) br. 2021/2115, Provedbene uredbe Komisije (EU) br. 2021/2290, i evaluacije strateških planova ZPP-a te pružanje informacija za praćenje i evaluaciju iz Provedbene uredbe Komisije (EU) br. 2022/1475.

Proces praćenja planirat će se i temeljem: Smjernica za izradu evaluacijskih planova ZPP-a, a koje ističu specifičan značaj praćenja pokazatelja LRS u doprinosu SP ZPP-a te praćenja i vrednovanja dodane vrijednosti LEADER-a. Isto tako, LAG će planiranje doprinosa dodanoj vrijednosti LEADER-a pripremiti temeljem Smjernica za evaluaciju LEADER-a/CLLD-a (ENRD, 2017.). Dodanom vrijednosti LEADER-a ujedno se doprinosi i postizanju cilja 5. kohezijske politike EU „Europa bliža građanima poticanjem održivog i integriranog razvoja svih vrsta područja i lokalnih inicijativa“ (Uredba (EU) br. 2021/1060).

Podatci koje će pratiti LAG odnose se na praćenje pokazatelja dodane vrijednosti intervencije LEADER putem rada LAG-a (tekući rad i animacija) kao i putem provedbe LRS na razini operacija (projekata), a koji su osnova za vrednovanje (evaluaciju). U ovom programskom razdoblju postoji velika potreba da se pokaže dodana vrijednost LEADER-a u usporedbi s potporama koje se pružaju putem intervencija SP ZPP-a te iz drugih izvora. Dodana vrijednost LEADER-a proizlazi iz potpune primjene sedam načela LEADER-a. Aktivnosti provedbe LRS moraju jasno dokazati dodanu vrijednost pristupa LEADER integriranom pristupu ruralnom razvoju.

Ured LAG-a će provoditi interno praćenje i procjenu provedbe LRS na kraju svake godine prilikom pripreme Akcijskog plana za sljedeću godinu. LAG će provedbu LRS pratiti na razini postizanja ciljeva identificiranih u LRS putem Plana praćenja pokazatelja (koji sadrži pokazatelje LRS te dodane vrijednosti LEADER-a, terminski plan te zadaće) putem kojih će pratiti rad LAG te provedbu intervencija LRS i strategije u cjelini. Projekti odnosno operacije će imati zajedničke pokazatelje prema kojima će se podatci prikupljati. Temeljem Plana praćenja pokazatelja LAG će uspostaviti sustav izvješćivanja kvantitativnih i kvalitativnih elemenata potrebnih za praćenje operacija odnosno projekata za provedbu intervencija LAG-a te o istima izvješćivati Upravljačko tijelo putem izvješća na godišnjoj razini.

LAG će imati imenovanog zaposlenika zaduženog za praćenje rada LAG-a i projekata (operacija) za provedbu intervencija LAG-a kao i analizu o napretku provedbe ukupne LRS te rezultatima postignutim financiranjem iz intervencije LEADER.

LAG će, u svoj redovni rad, uključiti aktivnosti animacije povezane sa praćenjem i vrednovanjem LRS kako bi mogao sumirati postignute rezultate i njihove doprinose na godišnjoj razini, te temeljem provedenih analiza djelovati u narednoj godini provedbe LRS.

LAG će, također, izraditi Plan vrednovanja (evaluacije) LRS koji bi trebao odgovoriti najmanje na sljedeća pitanja: Koji su ciljevi LAG-a za vrednovanje LRS?; Procjena dodane vrijednosti LEADER-a; Elementi upravljanja i koordinacije za rad LAG-a i proces provedbe LRS; Posebne teme LRS ili teme koje LAG želi ocijeniti zatim podatci potrebni za vrednovanje LRS (što je povezano s Planom pokazatelja i njihova praćenja) te koji su alati i metode koje će koristiti, rokovi vrednovanja i relevantne prekretnice kao i pristup priopćavanju aktivnosti/nalaza vrednovanja javnosti te koji su resursi potrebni. Vrednovanje LRS provest će se najmanje dva puta tijekom trajanja LRS. Isto tako, LAG će sudjelovati u svakom vrednovanju intervencije LEADER ili SP ZPP-a koje će se provoditi s nacionalne razine.

Tablica 32: Plan pokazatelja – pokazatelji rezultata ZPP

Naziv pokazatelja rezultata ZPP (RI)	Naziv mjerne jedinice	Mjerna jedinica	Intervencija LRS (naziv i/ili kod)	Ciljna vrijednost po godinama							
				2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	Ukupna vrijednost
R.3 Digitalizacija poljoprivrede	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za digitalnu poljoprivrednu tehnologiju u okviru ZPP-a	Broj poljoprivrednih gospodarstva koji primaju potporu	1.1.	0	0	0	0	6	0	0	6
R.9. Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za ulaganja u restrukturiranje i modernizaciju, uključujući poboljšanje učinkovitosti resursa	Broj poljoprivrednih gospodarstva koji primaju potporu	1.1.	0	0	0	0	10	0	0	10
R.15 Energija iz obnovljivih izvora iz poljoprivrede i šumarstva te iz drugih obnovljivih izvora	Ulaganja u kapacitete za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, uključujući biološke (u megavatima), za koja je dodijeljena potpora	MW	1.1	0	0	0	0	0,02	0	0	0,02
R.16 Ulaganja povezana s klimom	Udio poljoprivrednih gospodarstava koja primaju potporu za ulaganja u okviru ZPP-a kojima se doprinosi ublažavanju klimatskih promjena i prilagodbi tim promjenama te proizvodnji obnovljive energije ili biomaterijala	Broj poljoprivrednih gospodarstva koji primaju potporu	1.1.	0	0	0	0	6	0	0	6
R.37 Rast i radna mjesta u ruralnim područjima	Nova radna mjesta koja primaju potporu u okviru projekata ZPP-a	Broj otvorenih radnih mjesta u ekvivalentu punog radnog vremena (FTE)	1.1./1.2.	0	0	0	0	2	2	0	4
R.39 Razvoj ruralnoga gospodarstva	Broj ruralnih poduzeća, uključujući poduzeća za biogospodarstvo, razvijenih uz potporu u okviru ZPP-a	Broj poduzeća	1.1./1.2.	0	0	0	0	5	5	0	10
R.40 Pametna tranzicija ruralnoga gospodarstva	Broj strategija pametnih sela za koje je dodijeljena potpora	Broj projekata	1.1./1.2./ 2.1./2.2.	0	0	0	0	13	13	0	26

R.41 Povezivanje ruralnih područja Europe	Udio ruralnog stanovništva koje ima koristi od poboljšanog pristupa uslugama i infrastrukturi kroz potporu u okviru ZPP-a	Broj ruralnog stanovništva koje ima koristi	2.1.	0	0	0	0	10.000	10.000	0	20.000
R.42 Promicanje socijalne uključenosti	Broj osoba obuhvaćenih projektima socijalne uključenosti za koje je dodijeljena potpora	Broj osoba	2.2.	0	0	0	0	0	40	0	40

7. FINANCIJSKI I AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS

7.1. Financijski plan provedbe LRS

Financijski kapaciteti LAG-a „Moslavina“ za provedbu LRS temelje se prvenstveno na korištenju sredstava koja su na raspolaganju iz programa LEADER, ZPP-a 2023.-2027. godine, odnosno za raspis odabranih intervencija putem LAG natječaja, pripremu i provedbu međuteritorijalnih i transnacionalnih projekata suradnje te tekuće troškove i animaciju.

Za financiranje aktivnosti vezanih uz tekuće troškove i animaciju LAG planira koristiti dozvoljenih 25%, a za pripremu i provedbu aktivnosti iz projekata suradnje 5%, od ukupno ostvarenih sredstava po LEADER-u. Navedene aktivnosti potrebno je predfinancirati. Dio sredstava za predfinanciranje planira se koristiti iz članarina članova lokalnog partnerstva (samofinanciranje), a koja su na trenutnoj razini od cca 17.500,00 eura godišnje. JLS-ovi plaćaju godišnju članarinu od 0,20 eura po stanovniku (po popisu iz 2021. godine), neprofitne organizacije civilnog društva 10 eura godišnje, tvrtke, obrti, OPG-ovi i druge pravne osobe koje imaju 20 i manje od 20 zaposlenih 25 eura godišnje, a veće pravne osobe koje imaju više od 20 zaposlenih 50 eura godišnje. Dio sredstava za predfinanciranje čine akumulirana sredstva LAG-a iz članarina, a koja nisu iskorištena u prijašnjim godinama u okvirnom iznosu od 40.000,00 eura, tako da LAG nema problema s likvidnošću. LAG namjerava zatražiti i avans u iznosu od 15% sredstava planiranih za redovne aktivnosti LAG-a (cca. 80.000 eura) iz intervencije 77.06. Dodatni troškovi provedbe LRS (70% od ukupno ostvarenih sredstava po LEADER-u) odnose se na iznos javne potpore za dodjelu projektima lokalnih razvojnih dionika, raspisom LAG natječaja. Proračun tih troškova rađen je metodom odozdo prema gore, odnosno na temelju razvojnih potreba te iskazanih potreba korisnika tijekom izrade LRS. Tijekom programiranja potreba prema intervencijama LAG se vodio i visinom dozvoljenog intenziteta potpore, koja ovisno o vrsti intervencije varira od 65% do 100%. Stoga se financijska potreba realizacije LRS treba promatrati i kroz vlastita sredstva korisnika LAG potpora. Važno je napomenuti kako LAG neće prihvaćati prijave koje su u svojoj ukupnoj vrijednosti projekta veće od 300.000,00 eura (bez PDV-a), sukladno nacionalnoj regulativi provedbe LEADER mjere.

Tablica 33: Financijski plan provedbe LRS

Intervencija LRS	Raspored sredstava po godinama (%)							Ukupno za cijelo programsko razdoblje po intervenciji	Od toga za projekte koji doprinose provedbi koncepta Pametnih sela (postotak alokacije u odnosu na ukupnu alokaciju)
	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.		
INT 1.1	0,00	0,00	0,00	0,00	25,00	0,00	0,00	25,00	12,50
INT 1.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	10,00	0,00	10,00	5,00
INT 2.1	0,00	0,00	0,00	0,00	15,00	15,00	0,00	30,00	15,00
INT 2.2	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,00	0,00	5,00	2,50
Tekući troškovi i animacija	0,00	4,00	4,00	5,00	4,00	4,00	4,00	25,00	n/p
Priprema i provedba projekata suradnje	0,00	0,00	0,00	2,00	2,00	1,00	0,00	5,00	n/p
UKUPNO	0,00	4,00	4,00	7,00	46,00	35,00	4,00	100,00	35,00

7.2. Akcijski plan provedbe LRS

LAG „Moslavina“, kroz predviđene četiri godine provedbe LEADER mjere i četiri kreirane intervencije, planira raspis minimalno pet LAG Natječaja. Natječaji se planiraju raspisivati od početka 2025. godine do kraja 2026. godine. Za svaku intervenciju planira se raspis minimalno jednog natječaja, osim za intervenciju 2.1. gdje je planiran raspis dva LAG natječaja. Zbog velikog iskustva koje je LAG stekao provedbom prošle LEADER mjere, u planu je da se prvo raspisuju natječaji namijenjeni poljoprivrednicima (INT 1.1.) i razvoju društvene i javne infrastrukture (INT 2.1.), a kada se već stekne određeno iskustvo u novom programskom razdoblju, u planu je raspis natječaja za razvoj turizma (INT 1.2.) te za jačanje zaštite okoliša i unapređenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine (INT 2.2.).
U prvoj polovici 2025. godine planira se raspis LAG Natječaja za intervenciju *1.1. Razvoj poljoprivrednih gospodarstava i jačanje proizvodnje lokalne hrane*, a sredstva koja se ne iskoriste u prvom raspisu, plasirat će se kroz drugi raspis iste intervencije, predviđen za 2026. godinu.
U prvoj polovici 2025. godine planira se raspis za intervenciju 2.1. *Poboljšanje životnih uvjeta u lokalnoj sredini*, a eventualna sredstva koja se ne iskoriste u prvom raspisu iste, plasirat će se kroz drugi raspis iste intervencije, predviđen za 2026. godinu.
U drugoj polovici 2025. godine planira se raspis LAG natječaja za intervenciju 1.2. *Razvoj prepoznatljivog turizma regije Moslavina*, a ako se sredstva ne iskoriste u prvom raspisu, plasirat će se kroz drugi raspis iste intervencije ili će se prenamijeniti na intervenciju kod koje bude veći interes.
U prvoj polovici 2026. godine planira se raspis LAG natječaja za intervenciju 2.2. *Jačanje zaštite okoliša i unaprjeđenje održivog korištenja prirodne i kulturne baštine,* a ako se sredstva ne iskoriste u prvom raspisu, plasirat će se kroz drugi raspis iste intervencije ili će se prenamijeniti na intervenciju kod koje bude veći interes.

LAG „Moslavina“ planira provedbu četiri projekta suradnje s domaćim, ali i LAG-ovima iz ostalih zemalja EU. S prvim projektom suradnje namjerava se započeti početkom 2026. godine, s drugim i trećim tijekom 2026. godine, a sa četvrtim u 2027. godini.
Kroz INT LEADER 77.06 iz SP ZPP-a u cijelom razdoblju provedbe novog programskog razdoblja, planira se daljnja animacija, edukacija i informiranje članova LAG-a i ostalih stanovnika LAG područja te edukacija zaposlenika LAG-a, a sve kako bi se ojačali ljudski kapaciteti i na taj način doprinijelo općem razvoju područja.

Tablica 34: Akcijski plan provedbe LRS

Intervencija LRS	Broj natječaja LAG-a							
	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	Ukupno
INT 1.1	0	0	1	0	0	0	0	1
INT 1.2	0	0	1	0	0	0	0	1
INT 2.1	0	0	1	1	0	0	0	2
INT 2.2.	0	0	0	1	0	0	0	1
UKUPNO	**0**	**0**	**3**	**2**	**0**	**0**	**0**	**5**

PRILOZI

Prilog 1.

Tablica 1. Popis JLS i naselja s brojem stanovnika po naseljima u LAG-u „Moslavina“

JLS	Br.	Naselje	Broj stanovnika 2021.
	1	Caginec	512
	2	Deanovec	503
	3	Derežani	214
	4	Graberje Ivanićko	548
	5	Greda Breška	164
	6	Ivanić-Grad	8.452
	7	Lepšić	39
	8	Lijevi Dubrovčak	324
	9	Opatinec	283
	10	Posavski Bregi	697
	11	Prečno	64
	12	Prerovec	105
	13	Šemovec Breški	70
	14	Šumećani	389
	15	Tarno	43
	16	Topolje	102
	17	Trebovec	323
	18	Zaklepica	74
	19	Zelina Breška	76
Ivanić-Grad		**19 naselja**	**12.982**
	1	Bađinec	135
	2	Brezje	94
	3	Donji Marinkovac	64
	4	Donji Vukšinac	100
	5	Dubrava	1.233
	6	Dubravski Markovac	129
	7	Gornji Marinkovac	145
	8	Gornji Vukšinac	136
	9	Graberec	217
	10	Habjanovac	121
	11	Koritna	160
	12	Kostanj	82
	13	Kunđevac	77
	14	Ladina	76
	15	Mostari	170
	16	Nova Kapela	207
	17	Novaki	156
	18	Paruževac	111
	19	Pehardovac	3
	20	Podlužan	145
	21	Radulec	86

	22	Stara Kapela	166
	23	Svinjarec	41
	24	Zetkan	179
	25	Zgališće	216
	26	Zvekovac	151
	27	Žukovec	120
Dubrava		**27 naselja**	**4.520**
	1	Bešlinec	376
	2	Čemernica Lonjska	217
	3	Donja Obreška	108
	4	Gornja Obreška	97
	5	Kloštar Ivanić	3.263
	6	Krišci	227
	7	Lipovec Lonjski	274
	8	Predavec	223
	9	Sobočani	464
	10	Stara Marča	130
	11	Šćapovec	144
Kloštar Ivanić		**11 naselja**	**5.523**
	1	Bunjani	581
	2	Donji Prnjarovec	58
	3	Gornji Prnjarovec	346
	4	Johovec	125
	5	Konšćani	156
	6	Križ	1.604
	7	Mala Hrastilnica	89
	8	Novoselec	1.210
	9	Obedišće	516
	10	Okešinec	337
	11	Razljev	100
	12	Rečica Kriška	310
	13	Širinec	222
	14	Šušnjari	102
	15	Velika Hrastilnica	122
	16	Vezišće	220
Križ		**16 naselja**	**6.098**
	1	Andigola	12
	2	Bojana	158
	3	Bosiljevo	214
	4	Cerina	89
	5	Čazma	2.417
	6	Dapci	184
	7	Dereza	194
	8	Donji Draganec	120
	9	Donji Dragičevci	35
	10	Donji Lipovčani	60
	11	Donji Miklouš	146

	12	Gornji Draganec	318
	13	Gornji Dragičevci	113
	14	Gornji Lipovčani	71
	15	Gornji Miklouš	77
	16	Grabik	55
	17	Grabovnica	326
	18	Komuševac	167
	19	Marčani	89
	20	Martinac	53
	21	Milaševac	142
	22	Novo Selo	47
	23	Općevac	93
	24	Palančani	171
	25	Pavličani	76
	26	Pobjenik	181
	27	Pobrđani	33
	28	Prnjarovac	112
	29	Prokljuvani	41
	30	Sišćani	276
	31	Sovari	67
	32	Suhaja	177
	33	Vagovina	333
	34	Vrtlinska	128
	35	Vučani	79
	36	Zdenčec	76
Čazma		**36 naselja**	**6.930**
	1	Ciglenica	283
	2	Dišnik	320
	3	Duhovi	79
	4	Garešnica	3.294
	5	Garešnički Brestovac	769
	6	Gornji Uljanik	83
	7	Hrastovac	370
	8	Kajgana	223
	9	Kaniška Iva	370
	10	Kapelica	442
	11	Mala Bršljanica	31
	12	Mali Pašijan	179
	13	Malo Vukovje	94
	14	Rogoža	194
	15	Tomašica	308
	16	Trnovitički Popovac	309
	17	Uljanički Brijeg	14
	18	Uljanik	230
	19	Velika Bršljanica	155
	20	Veliki Pašijan	300
	21	Veliki Prokop	25

	22	Veliko Vukovje	187
	23	Zdenčac	365
Garešnica		**23 naselja**	**8.624**
	1	Hercegovac	857
	2	Ilovski Klokočevac	126
	3	Ladislav	289
	4	Palešnik	392
	5	Velika Trnava	247
Hercegovac		**5 naselja**	**1.911**
	1	Gornja Ploščica	32
	2	Gornja Trnovitica	44
	3	Mala Mlinska	66
	4	Mala Trnovitica	48
	5	Mlinski Vinogradi	25
	6	Nova Ploščica	298
	7	Velika Mlinska	92
	8	Velika Trnovitica	486
Velika Trnovitica		**8 naselja**	**1.091**
	1	Banova Jaruga	605
	2	Batina	180
	3	Brinjani	203
	4	Čaire	19
	5	Gojlo	281
	6	Husain	820
	7	Ilova	709
	8	Jamarica	335
	9	Katoličke Čaire	198
	10	Kletište	106
	11	Krajiška Kutinica	47
	12	Kutina	12.012
	13	Kutinica	44
	14	Kutinska Slatina	508
	15	Međurić	427
	16	Mikleuška	85
	17	Mišinka	102
	18	Repušnica	1.552
	19	Selište	241
	20	Stupovača	346
	21	Šartovac	318
	22	Zbjegovača	311
Kutina*		**22 naselja**	**19.449**
	1	Kraljeva Velika	338
	2	Krivaj	237
	3	Lipovljani	1.902
	4	Piljenice	330
Lipovljani		**4 naselja**	**2.807**
	1	Ciglenica	101

	2	Donja Gračenica	820
	3	Donja Jelenska	62
	4	Donja Vlahinička	381
	5	Gornja Gračenica	912
	6	Gornja Jelenska	640
	7	Moslavačka Slatina	68
	8	Osekovo	705
	9	Podbrđe	132
	10	Popovača	3.633
	11	Potok	671
	12	Stružec	556
	13	Voloder	1.574
Popovača		**13 naselja**	**10.255**
	1	Gornja Vlahinićka	256
	2	Grabričina	17
	3	Grabrov Potok	97
	4	Katoličko Selišće	136
	5	Kompator	59
	6	Ludinica	10
	7	Mala Ludina	128
	8	Mustafina Klada	132
	9	Okoli	232
	10	Ruškovica	38
	11	Velika Ludina	699
	12	Vidrenjak	481
Velika Ludina		**12 naselja**	**2.283**
UKUPNO LAG		**196 naselja**	**82.472**

Izvor: *DZS, Popis stanovništva 2021.*

***** Grad Kutina - 22 naselja grada Kutine, bez naselja Janja Lipe (152 stanovnika), koje ne utječe na razvojne pokazatelje LAG područja

Prilog 2.

Tablica 2: Zaštićena kulturno-povijesna baština na području LAG-a „Moslavina“

JLS	Vrsta kulturnog dobra						
	Nepokretno kulturno dobro				Pokretno kulturno dobro		
	Pojedinačno	Kulturno-povijesna cjelina	Kulturni krajolik	Arheologija	Pojedinačno	Zbirka	Nematerijalno kulturno dobro
Čazma	Crkva sv. Franje Ksaverskog, Bojana	Kulturno-povijesna cjelina grada Čazme		Ruševine Starog grada	Orgulje u crkvi sv. Marije Magdalene	Gradski muzej Čazma - muzejska građa	Običaj čitanja Zapovijedi pod lipom u Gornjem Miklousu
	Crkva sv. Marije Magdalene, Čazma				Orgulje u crkvi Pohoda Blažene Djevice Marije, Gornji Draganec	Inventar crkve sv. Franje Ksaverskog, Bojana	
	Crkva Pohođenja Blažene Djevice Marije, Gornji Draganec				Sakralni inventar crkve sv. Katarine, Dapci	Inventar crkve sv. Marije Magdalene, Čazma	
	Crkva sv. Nikole, Gornji Miklouš					Sakralni inventar crkve sv. Jelene Križarice, Vrtlinska	
	Crkva sv. Jelene Križarice, Vrtlinska						
Dubrava	Crkva sv. Margarete; Dubrava						
	Crkva sv. Martina, Dubrava						
Garešnica	Crkva Pohođenja Blažene Djevice Marije, Garešnica				Orgulje u crkvi Pohoda Marijina, Garešnica		
	Crkva sv. Apostola Tome, Dišnik						
	Crkva sv. Jurja Mučenika i srca Marijina, Kaniška Iva						
	Crkva sv. Tome Apostola, Tomašica						
	Crkva sv. Paraskeve (Petke), Trnovitički Popovac						

	Crkva sv. Oca Nikolaja, V. Bršljanica						
	Crkva sv. Jovana, V. Pašijan						
	Crkva sv. Apostola Luke, V. Vukovje						
Hercegovac							
Ivanić-Grad	Kapela sv. Jakova, Ivanić-Grad	Kulturno-povijesna cjelina Ivanić-Grada					Opančarski obrt Kruh Vuk
	Zgrada Kundek						
	Crkva sv. Petra, Ivanić-Grad						
	Zgrada Magistrata						
	Crkva sv. Nikole, Lijevi Dubrovčak						
	Zgrada stare škole, Lijevi Dubrovčak						
	Tradicijska okućnica, Posavski Bregi, Gorenci 3 /1						
	Tradicijska okućnica Posavski Bregi, KatanciI II 1						
	Kapela sv. Benedikta, Trebovec						
	Posavski čardak, Zaklepica						
Kloštar Ivanić	Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, Kloštar Ivanić				Oltar Presvetog trojstva, Bešlinec	Inventar crkve uznesenja BDM, Kloštar Ivanić	
	Kompleks Franjevačkog samostana i crkve sv. Ivana Krstitelja, Kloštar Ivanić				Orgulje u crkvi Kloštar Ivanić	Inventar franjevačke crkve i samostana sv. Ivana Krstitelja	
Križ		Kulturno - povijesna cjelina naselja Križ			Orgulje u crkvi Uzvišenja sv. Križa	Inventar u crkvi Uzvišenja sv. Križa	
Kutina	Crkva sv. Marije Snježne, Kutina			Gradište Plovdin-grad, Kutina	Orgulje u crkvi sv. Marije Snježne, Kutina	Inventar kapele sv. Duha, Gojlo	
	Kompleks tradicijskih kuća, Kutina			Arheološko nalazište K. Lipa, Kutina		Inventar crkve sv. Marije Snježne, Kutina	

	Dvorac Erdödy, Kutina			Arheološko nalazište Jaruga, Kutina			
	Palača kotarske oblasti, Kutina			Arheološko nalazište Aušovo			
	Vila Sofija			Arheološko nalazište Gradina Marić, Mikleuška			
	Ostatci pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije, Mikleuška						
	Crkva sv. Duha, Gojlo						
	Crkva prečistog Srca Marijina, Ilova						
	Crkva sv. Dimitrija Velikomučenika, Stupovača						
Lipovljani	Crkva sv. Josipa, Lipovljani			Arheološko nalazište Kraljeva Velika	Orgulje u crkvi sv. Josipa, Lipovljani		
	Crkva Bezgrešnog Začeća, Lipovljani						
	Tradicijska okućnica na kbr. 32, Lipovljani						
	Crkva sv. Ane, Lipovljani						
	Spomenik žrtvama fašističkog terora, Lipovljani						
	Tradicijska okućnica s mlinom, Piljenice						
Popovača	Tradicijska okućnica na kbr. 7, Popovača			Arheološko nalazište Ciglenice, Osekovo	Orgulje u crkvi sv. Ane, Osekovo	Inventar kapele sv. Fafijana i Sebastijana,Donja Gračenica	
	Cjelina koju čine stari grad Moslavina (u arheološkom sloju) i tri dvorca Erdödy, Popovača			Arheološko nalazište Srednje Selo, Osekovo	Orgulje u crkvi sv. Antuna Padovanskog, Voloder	Etnografska zbirka "Od sjemena lana do platna i narodne nošnje"	
	Crkva sv. Alojzija Gonzage, Popovača					Zavičajna zbirka Zorke Sever, etnografski predmeti	

	Crkva sv. Antuna Padovanskog, Voloder						
	Kapela sv. Fabijana i Sebastijana, Donja Gračenica						
	Crkva sv. Ivana Krstitelja, Gornja Jelenska						
	Crkva sv. Ane, Osekovo						
	Tradicijska kuća kbr. 190, Osekovo						
Velika Ludina	Crkva sv. Mihaela, V. Ludina					Inventar crkve sv. Mihovila, V. Ludina	
	Stari grad Košutgrad, Ruškovica						
	Burg Jelengrad, Katoličko Selišće						
Velika Trnovitica	Župna crkva sv. Martina					Sakralni inventar crkve sv. Martina, V. Trnovitica	
Ukupno LAG	**54**	**3**	**0**	**9**	**11**	**14**	**2**

Izvor: *Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture*

Tablica 3: Prirodna bogatstva LAG-a "Moslavina"

Prirodna bogatstava LAG-a „Moslavine“			
Kategorija zaštite	**JLS**	**Lokacija/naziv**	**Površina/ u ha**
Posebni rezervat	Dubrava	Zoološki rezervat Varoški lug; Šumska vegetacija Varoški lug	837
Posebni rezervat - ornitološki	Lipovljani	Ribnjaci Lipovljani	1.940
Park prirode	Popovača , Kutina, Velika Ludina, Lipovljani	Lonjsko polje	Ukupna P 50.650
	Lipovljani	Ribnjaci Lipovljani	
	Lipovljani	Opeka	
	Lipovljani	Donja Posavina	
Regionalni park	Popovača, Velika Ludina	Moslavačka gora	SMŽ 8.222 Ukupna P 15.107
	Grad Čazma	Moslavačka gora	BBŽ 6.885
Značajni krajobraz	Grad Kutina	Padine Moslavačke gore	5.186
	Grad Kutina	PŠ Ciglenica, PŠ Djed, PŠ Trsište, PŠ Brunkovac	164
	Grad Ivanić-Grad	Šuma Marča na području Graberja Ivanićkog; krajolik uz vodotok rijeke Lonje	
	Dubrava	ribnjak Vukšinac	350
	Općina Kloštar-Ivanić	Prirodni krajobraz Šuma Marča	
	Lipovljani	akumulacija Pakra, nizina do Save u južnom dijelu općine Lipovljani,dolina rijeke Subocke, dolina rijeke Ilove, žabarski bok, Opeke I, Opeke II, Jošik	
Park šuma	Općina Križ	Veliki Jantak	2.400
Spomenik parkovne kulture (vrtovi, perivoji i parkovi)	Grad Kutina	Trg kralja Tomislava, Park 56. Bojne, Park kod Doma zdravlja	1.382
	Općina Križ	Park Križ, Park Novoselec	
	Grad Ivanić-Grad	Park hrvatskih branitelja u Ivanić-Gradu	

Izvor: *Bioportal i JLS*

Prilog 3.

Slika 1: Ekološka mreža Natura 2000 na području LAG-a

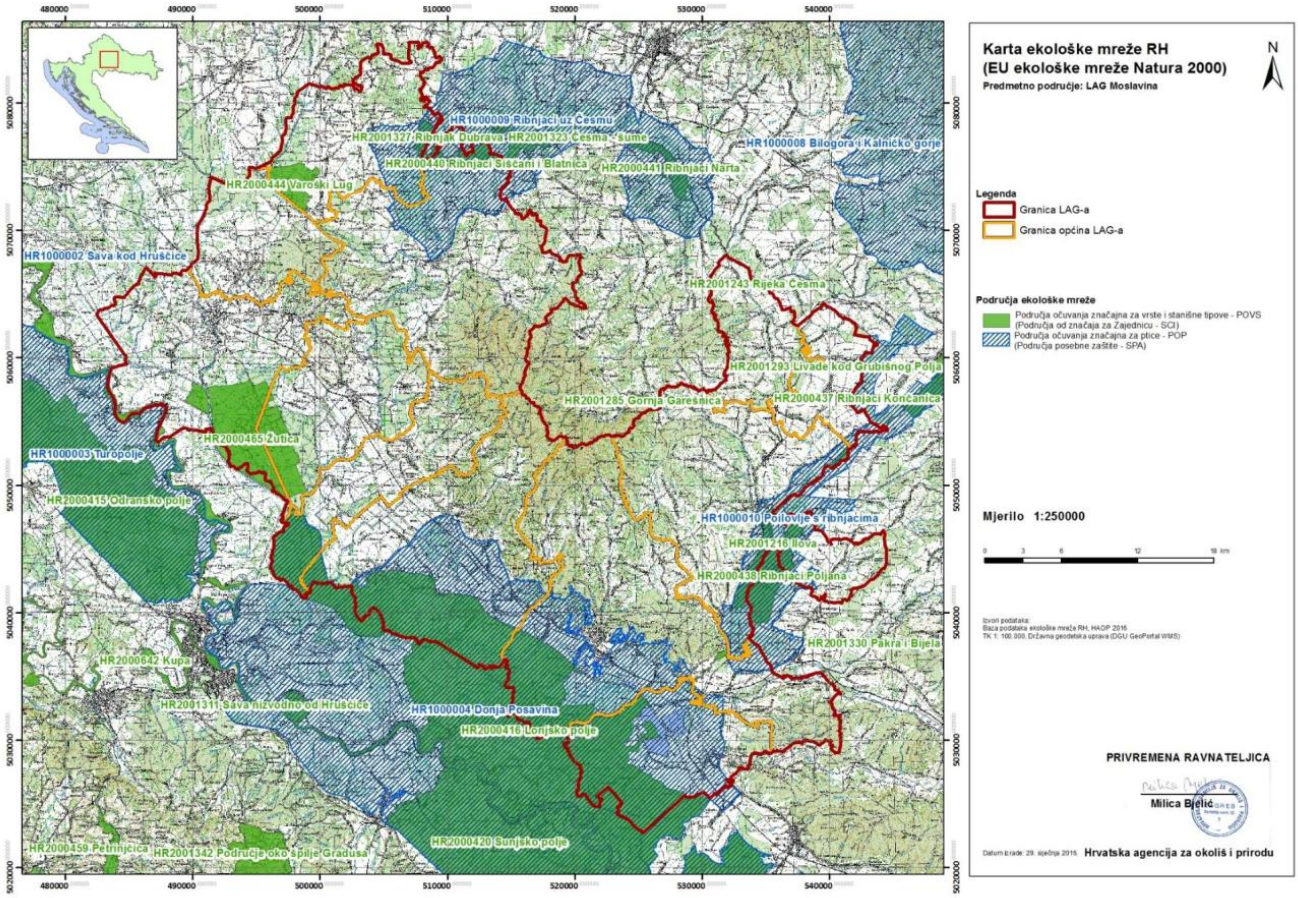

Naziv LAG-a	Površina LAG-a (ha)	Površina SCI u LAG-u (ha)	Udio SCI u LAG-u (%)	Površina SPA u LAG-u (ha)	Udio SPA u LAG-u (%)	Ukupna površina N2K u LAG-u (ha)*	Ukupni udio N2K u LAG-u (%)*
Moslavina	176.586,63	22.712,44	12,86%	42.435,88	24,03%	48.013,26	27,19%

SCI (=POVS) – Područja od značaja za zajednicu
SPA (=POP) – Područje posebne zaštite
* Dio SCI i SPA područja se površinama preklapaju

POVS – Područja od značaja za vrste i stanišne tipove
POP – Područja očuvanja značajna za ptice

Prilog 4.

LITERATURA

- Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.-2027.
- Strategija razvoja poljoprivrede do 2030.
- Nacionalna razvojna strategija RH do 2030.
- Evaluacija LEADER-a/CLLD-a, Smjernice; Europska komisija
- Plan razvoja Bjelovarsko-bilogorske županije 2022.-2027.
- Plan razvoja Sisačko-moslavačke županije do 2027. godine
- Plan razvoja Zagrebačke županije za period 2021. – 2027. g.
- Master plan razvoja održivog turizma Bjelovarsko-bilogorske županije (prosinac 2022.)
- Provedbeni program razvoja turizma Sisačko-moslavačke županije za razdoblje 2022.-2025. godine
- Strategija turističkog razvoja Zagrebačke županije do 2025. godine
- Uputa za izradu LRS i LAG intervencija 2023. - 2027.
- Lokalna razvojna strategija LAG-a „Moslavina“ za razdoblje 2014. - 2020. (s produžetkom trajanja do 2022.)
- Brand strategija Moslavine od 2021. godine; LAG „Moslavina“